

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Baudžiamosios justicijos katedra

Beno Staškevičiaus,
V kurso, baudžiamosios justicijos
studijų šakos studento

Magistro darbas

Baudžiamojo poveikio priemonės: samprata ir skyrimo problematika
Punitive measures: conception and infliction problems

Vadovė: dr. Justyna Levon
Recenzentas: prof. habil. dr. Gintaras Švedas

Vilnius
2021

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe analizuojama Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso IX Skyriuje įtvirtintų baudžiamojo poveikio priemonių sistema, jų samprata, skyrimo problematika teismų praktikoje. Pateikiamos ir analizuojamos teisinės literatūros autorių nuomonės apie baudžiamojo poveikio priemonių sampratą, atsiradimo priežastis Baudžiamajame kodekse, jų atskyrimą nuo bausmės. Pateikiami pasiūlymai ir įžvalgos galinčios padėti tobulinti baudžiamojo poveikio priemonių instituto raidą ateityje.

Pagrindiniai žodžiai: baudžiamojo poveikio priemonės, bausmė, baudžiamoji atsakomybė, bendroji prevencija, specialioji prevencija, bausmės tikslai, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės

This work analyzes the system of punitive measures established in Chapter IX of the Criminal Code of the Republic of Lithuania, their concept, and the problems of use in court practice. The opinions of the authors of legal literature on the concept of punitive measures, their emergence in the Criminal Code, their separation from punishment are presented and analyzed. Suggestions and insights that can help to improve the future development of the institute of criminal sanctions are provided.

Keywords: punitive measures, punishment, criminal liability, general prevention, special prevention, punishment objectives, exemption from criminal liability

Turinys

IŽANGA	2
1. Baudžiamojo poveikio priemonių samprata ir paskirtis	5
1.1. Baudžiamojo poveikio priemonių sąvoka, istorinės ištakos	5
1.2. Baudžiamojo poveikio priemonių tikslai ir santykis su bausmėmis	11
2. Atskiros baudžiamojo poveikio priemonės ir jų skyrimo problemos	17
2.1. Uždraudimas naudotis specialia teise	18
2.2. Viešųjų teisių atėmimas	22
2.3. Teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimas	26
2.4. Turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas	30
2.5. Nemokami darbai	33
2.6. Įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą	37
2.7. Turto konfiskavimas	41
2.8. Įpareigojimas gyventi skyrium nuo nukentėjusio ir (ar) nesiartinti prie nukentėjusio asmens arčiau nei nustatytu atstumu	45
2.9. Dalyvavimas smurtinį elgesį keičiančiose programose	50
2.10. Išplėstinis turto konfiskavimas	53
2.11. Įpareigojimas pranešti apie gyvenamosios vietos pakeitimą ar išvykimą iš jos ..	56
IŠVADOS	58
SANTRAUKA	60
SUMMARY	61
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	62

IŽANGA

Temos aktualumas pasireiškia tuo, kad prievartos priemonės yra viena populiariausių temų visuomenėje, kurią dažnai nagrinėja mokslininkai¹. Todėl darbe tyrinėjamas baudžiamojo poveikių priemonių institutas, kuris, atsizvelgiant į šių poveikio priemonių sistemos raidą, yra nuolatos pildomas². Tema aktuali, nes įstatymų leidėjas Kodekse neįtvirtino baudžiamojo poveikio priemonių sąvokos, skyrimo ir jų keitimo taisyklių. Taip pat, suvokiant šių poveikio priemonių svarbą, pastebėta, jog didelė dalis teisės mokslininkų dėmesį skiria pačiam šių prievartos priemonių institutui ir jo taikymui, bet ne atskiroms poveikio priemonių rūšims. Iš to galima padaryti išvadą, jog platesnė šios temos analizė yra itin svarbi Lietuvos baudžiamajai politikai ir jos formavimuisi. Todėl rengiant šį darbą buvo stengiamasi atskleisti šių prievartos priemonių sampratą, istorines ištakas, poveikio priemonių keitimo problemas ir kitus probleminius skyrimo atvejus teismų praktikoje. Pažymėtina, kad analizuojama ir pati naujausia baudžiamąjį kodeksą papildžiusi baudžiamojo poveikio priemonė – įpareigojimas pranešti apie gyvenamosios vietos pakeitimą ar išvykimą iš jos.

Darbo originalumas – tyrinėjant mokslinę literatūrą baudžiamojo poveikio priemonių tema pastebėta, kad teisės mokslininkai daugiausia dėmesio skiria turto konfiskavimui ir jo taikymo problematikai³.

¹ Pavyzdžiui: Švedas, G., Laisvės atėmimo bausmė: baudžiamosios politikos, baudžiamieji teisiniai ir vykdymo aspektai, 2003;

Šulija, G., Baudos bausmė ir jos paplitimas Europos Sąjungos valstybėse, 2004;

Levon, J., Baudžiamojo poveikio priemonių instituto atsiradimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse, 201;

Nikartas, S., Čepas, A., Laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė Lietuvoje (I): refleksija žmogaus teisių standartų kontekste, 2014.

² 2003 m. Kodekse atsiradus baudžiamojo poveikio priemonėms, jų sąrašą sudarė 5 poveikio priemonės – uždraudimas naudotis specialia teise, turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas, nemokami darbai, įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, turto konfiskavimas. 2008 m. šį sąrašą papildė 2 naujos baudžiamojo poveikio priemonės – draudimas prisitarti prie nukentėjusio asmens ir dalyvavimas smurtinį elgesį keičiančiose programose. 2010 m. sąrašą papildė išplėstinis turto konfiskavimas. 2011 m. kaip baudžiamojo poveikio priemonės buvo įtvirtintas viešųjų teisių atėmimas ir teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimas. 2020 m. baudžiamojo poveikio priemonių sąrašą papildė įpareigojimas pranešti apie gyvenamosios vietos pakeitimą ar išvykimą iš jos.

³ Pavyzdžiui: Kavoliūnaitė, E., Turto konfiskavimas: reguliavimo tikslai ir teisinės prielaidos taikyti išplėstinį konfiskavimą Lietuvoje, 2008;

Piesliakas, V., Neteisėtu būdu gautų pajamų konfiskavimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje: siekiai ir realybė, 2011;

Drakšas, R., Išplėstinis turto konfiskavimas demokratinėje visuomenėje, 2019;

Marcinauskaitė, R., Baudžiamosiose bylose taikytini konfiskuotino turto vertės (Baudžiamojo kodekso 72 straipsnio 5 dalis) nustatymo kriterijai, 2020.

Taip pat, apžvelgus pastarųjų 5 m. VU TF magistro darbus baudžiamojo poveikio priemonių tematika, matyti, jog rengti darbai yra labiau aprašomojo pobūdžio, juose daugiau dėmesio skiriama teoriniams baudžiamojo poveikio priemonių klausimams ir mažiau teismų praktikos analizei. Taip pat juose nėra pateikiamos baudžiamojo poveikio priemonių istorinės ištakos, šių priemonių taikymo ir skyrimo problemos praktikoje. Dėl to, šiame darbe daug dėmesio skiriama teisėkūros pokyčių analizei, peržvelgiant įstatymo pakeitimus ir papildymus. Pateikiami įvairūs pavyzdžiai iš teismų praktikos, analizuojant visas poveikio priemones.

Darbas originalus ir įvairiapusiškas, nes analizuojama šio prievartos priemonių instituto istorinės ištakos, aptariama naujausia baudžiamojo poveikio priemonė, o be bendrųjų baudžiamojo poveikio priemonių klausimų, šiame darbe aptartos visos baudžiamojo poveikio priemonių sistemą sudarančios poveikio priemonės ir praktikoje pasitaikančios jų skyrimo problemos.

Darbe pateikiama daugiau kaip 50 aktualiausių ir kiek įmanoma naujausių teismų praktikos pavydžių, tačiau neapsiribojant vienos priemonės skyrimu, o nagrinėjant visas baudžiamojo poveikio priemones ir jų probleminius taikymo klausimus praktikoje. Darbo tyrimui ir jo detalėms atskleisti, tyrimo autorius kreipėsi į Nacionalinę teismų administraciją dėl baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo duomenų suteikimo, kuriuos susistemino, palygino 5 metų laikotarpyje ir apipavidalino grafinėje diagramoje. Taip pat, pateikiami pasiūlymai ir išvalgos, galinčios padėti tobulinti baudžiamojo poveikio priemonių instituto raidą ateityje.

Šio darbo objektas yra Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse įtvirtintos baudžiamojo poveikio priemonės.

Darbo tikslas – išanalizuoti baudžiamojo poveikio priemonių sampratą ir jų skyrimo problemas.

Darbo uždaviniai :

1. Išanalizuoti baudžiamojo poveikio priemonių sąvoką ir istorines ištakas.
2. Išanalizuoti baudžiamojo poveikio priemonių tikslus.
3. Atskleisti atskirų baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo problematiką teismų praktikoje.

Tyrimo metodai:

1. Istorinis tyrimo metodas taikytas analizuojant 1961 m. Baudžiamąjį kodeksą ir jame reglamentuotą papildomų bausmių institutą.
2. Lyginamasis tyrimo metodas taikytas lyginant atskiras baudžiamojo poveikio priemones su panašaus pobūdžio bausmėmis.
3. Sisteminis tyrimo metodas taikytas atskleisti baudžiamojo poveikio priemonių tikslus ir palyginti šias poveikio priemones su bausmėmis.
4. Statistinis tyrimo metodas taikytas kreipiantis į Nacionalinę teismų administraciją dėl naujausių duomenų suteikimo ir juos analizuojant.

Svarbiausi šaltiniai - apibūdinant darbo šaltinius paminėtina, kad išanalizuoti svarbiausi moksliniai šaltiniai. Mokslinės literatūros autoriai dažniausiai koncentruojasi į vieną baudžiamojo poveikio priemonę ir jos analizę arba į baudžiamojo poveikio priemones kaip prievartos priemonių institutą baudžiamojoje teisėje. Dėl to, darbe daugiausia nagrinėjami teisės mokslininkų straipsniai mokslų žurnaluose apie atskiras baudžiamojo poveikio priemones, bei darbui aktuali specialioji literatūra. Paminėtini keli autoriai, kurie Lietuvoje savo darbuose daug dėmesio skyrė baudžiamojo poveikio priemonėms, tačiau šį institutą nagrinėjo labai skirtingai, pavyzdžiui: Drakšas, R. nagrinėjo kokios yra baudžiamojo poveikio priemonių rūšys, ar jos gali būti laikomos kaip viena iš baudžiamosios atsakomybės formų; Levon, J. skyrė dėmesį baudžiamojo poveikio priemonių istorinėms ištakoms, daktaro disertacijoje nagrinėjo įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą; Piesliakas V., Kavoliūnaitė, E. nagrinėjo turto konfiskavimą, jo reguliavimo tikslus.

Atkreiptinas dėmesys, kad darbe analizuojami ne vien moksliniai šaltiniai, tačiau kompleksiskai analizuojama ir cituojama teismų praktika, kurioje atsispindi darbo tikslui aktuali problematika. Taip pat, kaip minėta, pateikiama susisteminta ir grafiškai atvaizduota naujausia Nacionalinės teismų administracijos statistika apie atskirų baudžiamojo poveikio skyrimą asmenims. Darbe naudojami naujausi šaltiniai: 2020 m. Michailovič, I. straipsnis „Smurtinio elgesio kaitos svarba užkertant kelią smurtui artimoje aplinkoje“, 2019 m. Drakšo, R., straipsnis „Išplėstinis turto konfiskavimas demokratinėje visuomenėje“. 2017 m. Prankos, D. ir Gelžinytės, V., straipsnis „Baudžiamojo poveikio priemonės – įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą teisinio reguliavimo problemos“.

1. Baudžiamojo poveikio priemonių samprata ir paskirtis

1.1. Baudžiamojo poveikio priemonių sąvoka, istorinės ištakos

Baudžiamoji politika - tai valstybės vykdoma konstitucinių ir kitų svarbiausių vertybių apsauga baudžiamosios teisės priemonėmis. Baudžiamoji politika apima tiek baudžiamųjų įstatymų kūrimą, tiek jų taikymą. Jos pagrindą sudaro baudžiamasis įstatymas, kuris nustato baudžiamosios atsakomybės ribas ir sąlygas, apibrėžia nusikalstamų veikų ratą ir numato teisinius padarinius už jų padarymą - bausmes, baudžiamojo ir auklėjamojo poveikio priemones, bei jam įgyvendinti skirti baudžiamojo proceso, bausmių vykdymo, operatyvinės veiklos, teismų, prokurorų, ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiklą reglamentuojantys įstatymai. (Švedas, 2006, p. 137) Kiekviena išsivysčiusi valstybė, siekdama tinkamai įgyvendinti savo baudžiamąją politiką, efektyviai ginti savo interesus bei asmenų teises ir laisves, numato įstatymuose įtvirtintą prievartos priemonių sistemą, kuri taikoma asmenims, padariusiems įstatymuose uždraustas nusikalstamas veikas. Atsakomybės pasekmės, priklauso nuo asmens padaryto pažeidimo pavojingumo. Atsižvelgiant į tai, kokios teisės šakos normos yra pažeidžiamos, galima nuspręsti ir asmeniui kilsiančios atsakomybės formą. Kuomet keliamas didžiausias pavojus įstatymu saugomoms vertybėms – kyla sunkiausi padariniai ir asmeniui taikoma griežčiausia - baudžiamoji atsakomybė. Būtent baudžiamosios atsakomybės supratimas kaip ultima ratio, turi didelę reikšmę teisingumo vykdymui.

Baudžiamąją atsakomybę būtų galima apibrėžti kaip asmens veiksmų pasmerkimą valstybės vardu ir valstybės reakciją į asmens padarytą nusikaltimą. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas apibrėžia, kokios veikos yra nusikaltimai ir baudžiamieji nusizengimai, bei jas uždraudžia, nustatant bausmes, ir kitas poveikio priemones už uždraustas veikas. (Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas, 2000) Siekiant įgyvendinti baudžiamosios teisės funkcijas, nusikalstamas veikas padariusiems asmenims kyla baudžiamoji atsakomybė, kuri realizuojama taikant baudžiamajame įstatyme numatytas bausmes ir kitas, alternatyvias poveikio priemones, pvz. baudžiamojo poveikio priemones. Baudžiamojo kodekso IX skyriuje, 67 straipsnyje, yra pateikiamas baudžiamojo poveikio priemonių sąrašas. Šį sąrašą sudaro 11 atskirų poveikio priemonių, kurias teismas gali skirti su bausme, atidedant jos vykdymą, ar asmeniui, atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės, taip pat lygtinai paleistam iš pataisos įstaigos.

Analizuojant Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso IX skyriuje įtvirtintą baudžiamojo poveikio priemonių sistemą, galime matyti, kad įstatymų leidėjas nepateikia konkrečios baudžiamojo poveikio priemonių sąvokos.

Baudžiamojo kodekso 67 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad baudžiamojo poveikio priemonės turi padėti įgyvendinti bausmės paskirtį. (Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas, 2000) Norint išsiaiškinti darbe nagrinėjamų poveikio priemonių sąvoką, galima atsižvelgti į Lietuvos teisės mokslininkų nuomones. Du aiškiausi ir vienas kitam artimi baudžiamojo poveikio priemonių sąvokos išaiškinimai pateikiami R. Drakšo monografijoje „Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos“ ir LR Baudžiamojo kodekso komentare. (Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras, 2004) Štai R. Drakšas teigia, kad baudžiamojo poveikio priemonės galima apibrėžti kaip baudžiamojo įstatymo nustatytas valstybinės prievartos priemonės, teismo skiriamas baudžiamuosius nusižengimus arba nesunkius nusikaltimus padariusiems asmenims, atleistiems nuo baudžiamosios atsakomybės arba bausmės, ir padedančias įgyvendinti bausmės paskirtį. (Drakšas, 2008, p. 198) Baudžiamojo kodekso komentare teigiama, kad baudžiamojo poveikio priemonė – teismo skiriama valstybės prievartos priemonė, kuri apriboja pilnamečio asmens, atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės arba bausmės, teises ir laisves bei nustato specialias pareigas ir kuri padeda įgyvendinti bausmės paskirtį. (Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras, 2004) Su pateiktomis baudžiamojo poveikio priemonių sąvokomis, galima sutikti iš dalies, nes jos nėra visiškai tikslios, atsižvelgiant į visus poveikio priemonių skyrimo pagrindus. Kaip teigiama Baudžiamojo kodekso 67 straipsnyje, baudžiamojo poveikio priemonės gali būti skiriamos pilnamečiam asmeniui, atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės arba atleistam nuo bausmės, arba lygtinai paleistam iš pataisos įstaigos. Taip pat šio straipsnio 3 dalyje numatytas sąrašas baudžiamojo poveikio priemonių, kurios gali būti skiriamos su bausme.

Plačiau atkreipiant dėmesį į atvejus, kuomet baudžiamojo poveikio priemonės skiriamos atleidžiant asmenį nuo bausmės X skyriuje numatytais pagrindais, paminėtina, kad teismas jas gali paskirti ne visais nurodytais pagrindais. Atvejais, kuomet nusikalstamą veiką padaręs asmuo atleidžiamas nuo bausmės amnestijos aktu arba Respublikos Prezidentui patenkinus malonės prašymą, baudžiamojo poveikio priemonės, manytina, negali būti paskirtos. Baudžiamajame kodekse numatytas baudžiamojo poveikio priemonės, gali skirti teismas. Ši nuomonė grindžiama teiginiu, jog Baudžiamojo kodekso 73 straipsnio 1 dalyje numatyta, jog teismas baudžiamojo poveikio priemonės skiria laikydamasis šio skyriaus nuostatų. (Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas, 2000)

Minėtuose sąvokos išaiškinimuose galime matyti, jog šios priemonės skiriamos asmenims, atleistiems nuo baudžiamosios atsakomybės arba bausmės, tačiau neatkreipiamas dėmesys į tai, jog aptariamoms poveikio priemonėms gali būti skiriamos ir atidedant bausmės vykdymą. Taip pat pažymėtina, kad tam tikros baudžiamojo poveikio priemonės kaip: uždraudimas naudotis specialia teise, viešųjų teisių atėmimas, teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimas, įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, turto konfiskavimas, įpareigojimas gyventi skyrium nuo nukentėjusio asmens ir (ar) nesiartinti prie nukentėjusio asmens arčiau nei nustatytu atstumu, dalyvavimas smurtinį elgesį keičiančiose programose, išplėstinis turto konfiskavimas, įpareigojimas pranešti apie gyvenamosios vietos pakeitimą ar išvykimą iš jos, gali būti skiriamos kartu su bausme.

Kaip minėta, baudžiamojo poveikio priemonės, kaip prievartos priemonės, skiria tik teismas. Skirtingai nei kitų teisės šakų atveju, pvz. administracinės teisės kontekste, prievartos priemonės gali taikyti ir administracinius nusižengimus tiriantys pareigūnai. Tai, kad šias prievartos priemonės valstybės vardu skiria tik teismas, padeda baudžiamojo poveikio priemonės atriboti nuo kitų teisės šakų skiriamų poveikio priemonių. Darbe nagrinėjamos baudžiamojo poveikio priemonės savo pobūdžiu gali skirtingai riboti asmens teises ar laisves arba nustatyti tam tikras pareigas. Pavyzdžiui, asmeniui gali būti nustatoma pareiga dalyvauti smurtinį elgesį keičiančiose programose, pareiga sumokėti įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, arba gali būti uždraudžiama naudotis specialia teise, atimamos viešosios teisės ir pan. Atsižvelgiant į šiuo metu galiojantį teisinį reguliavimą, baudžiamojo poveikio priemonės būtų galima apibrėžti kaip teismo skiriamą valstybės prievartos priemonę, kuri apriboja nubausto, ar asmens, kuriam bausmės vykdymas atidėtas, taip pat, atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės asmens, ar lygtinai paleisto iš pataisos įstaigos, teises ir laisves, nustatant specialias pareigas ir padėti įgyvendinti bausmės paskirtį.

Taip pat pastebėtina, kad teisinėje literatūroje diskutuojama, ar baudžiamojo poveikio priemonės gali būti laikomos viena iš baudžiamosios atsakomybės realizavimo formų. Šiame darbe pateikiami argumentai leidžiantys teigti, kad teismo skiriamos baudžiamojo poveikio priemonės yra viena iš baudžiamosios atsakomybės realizavimo formų. Nagrinėjant Lietuvos baudžiamąją teisę, galima suprasti, kad baudžiamoji atsakomybė gali pasireikšti per įvairią valstybės reakciją nusikaltėliui, kaip pavyzdžiui: <...> nuosprendžio paskelbimas valstybės vardu, bausmės paskyrimas, bausmės atlikimas, teistumas, atleidimas nuo bausmės ar atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės. (Drakšas, 2004, p.

27) Baudžiamoji atsakomybė taip pat pasireiškia per asmens, kuris padarė nusikalstamą veiką, elgesio pasmerkimu, o šis pasmerkimas gali pasireikšti taikant tam tikrus baudžiamojo įstatymo nustatytus asmens teisių suvaržymus ar apribojimus. Nagrinėjamu atveju, baudžiamosios atsakomybės realizavimas pasireiškia per baudžiamojo poveikio priemonių paskyrimą asmeniui.

Paminėtina ir tai, kad kitaip nei baudžiamojo poveikio priemonių, bausmės negalima skirti, atleidžiant asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės. (Drakšas, 2004, p. 27) Todėl iš to, kas minėta aukščiau, galima daryti išvadą, kad baudžiamojo poveikio priemonės atlieka ir baudžiamosios atsakomybės realizavimo funkciją, kai asmeniui, paskiriama bausmei alternatyvi prievartos priemonė. Šioje vietoje paminėtina ir kodekso 67 straipsnio 1 dalis, teigianti, kad baudžiamojo poveikio priemonės turi padėti įgyvendinti bausmės paskirtį. Ši dalis kelia diskusijų, nes bausmė yra viena iš pagrindinių baudžiamosios atsakomybės realizavimo formų, o tai, kad baudžiamojo poveikio priemonės turi padėti įgyvendinti bausmės paskirtį, suponuoja mintį, kad jomis taip pat siekiama įgyvendinti baudžiamąją atsakomybę. Kitas svarbus - Baudžiamojo kodekso 2 straipsnis, kuriame reglamentuotos pagrindinės baudžiamosios atsakomybės nuostatos, tarp kurių, 5 dalyje, įvardintos: bausmės, baudžiamojo ir auklėjamojo poveikio priemonės bei priverčiamosios medicinos priemonės. Šis baudžiamojo poveikio priemonių reglamentavimas, kartu su bausme, pagrindinėse baudžiamosios atsakomybės nuostatose, sudaro tvirtą pagrindą manyti, kad baudžiamojo poveikio priemonės yra viena iš baudžiamosios atsakomybės realizavimo formų. Taip pat, kaip argumentą, pagrindžiančius šiuos teiginius, galima pateikti ir Baudžiamojo kodekso autorių mintį, jog bausmė yra viena, tačiau nevienintelė baudžiamosios atsakomybės realizavimo priemonė. Baudžiamoji atsakomybė gali būti realizuojama ir atleidus asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės arba bausmes bei paskyrus jam įstatyme numatytas baudžiamojo ar auklėjamojo poveikio priemones. (Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras, 2004) Prieš analizuojant baudžiamojo poveikio priemonių paskirtį, naudinga išsiaiškinti, kaip šios prievartos priemonės buvo reglamentuotos anksčiau ir dėl kokių aplinkybių jos tapo svarbi mūsų valstybės baudžiamosios politikos dalis.

Dabartinis Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas įsigaliojo 2003 m. gegužės 1 d., iki tol, Lietuvoje galiojo 1961 m. Lietuvos TSR baudžiamasis kodeksas. Šį kodeksą sudarė bendroji ir ypatingoji dalys. Kodekso bendrojoje dalyje buvo 5 skyriai: bendrieji nuostatai, nusikaltimas, bausmė, bausmės skyrimas ir atleidimas nuo bausmės, priverčiamos medicinos ir auklėjamojo pobūdžio priemonės. Matyti, jog bendrojoje dalyje

tokio instituto, kaip baudžiamojo poveikio priemonės, reglamentuota nebuvo. Tačiau panašios į nagrinėjamas poveikio priemones buvo numatytos papildomos bausmės. 23 straipsnis Pagrindinės ir papildomos bausmės numatė, kad be pagrindinių bausmių, nuteistiesiems gali būti skiriamos šios papildomos bausmės: turto konfiskavimas, karinio arba specialiojo laipsnio ar vardo atėmimas. Taip pat nutrėmimas, ištrėmimas, atėmimas teisės eiti tam tikras pareigas arba dirbti tam tikrą darbą, atleidimas iš pareigų ir bauda gali būti skiriami ne tik kaip pagrindinės, bet ir kaip papildomosios bausmės (Lietuvos tarybų socialistinės respublikos įstatymas..., 1961). Pagrindinėmis vadintos tokios bausmės, kurios buvo skiriamos kaip savarankiškos. Už padarytą nusikaltimą galėjo būti skiriama tik viena iš pagrindinių bausmių, nurodytų teisiamajam taikomo baudžiamojo įstatymo straipsnio sankcijoje. Papildomomis laikytos tokios bausmės, kurios buvo skiriamos ne kaip savarankiškos, o tik kartu su pagrindinėmis bausmėmis. Įstatymas leido skirti vieną ar kelias papildomas bausmes (Bieliūnas, et al., 1989, p. 51).

Atsižvelgiant į tuo metu vystytą valstybės baudžiamąją politiką ir galiojusį baudžiamąjį kodeksą, susidaro nuomonė, jog nebuvo galimybės paskirti nusikaltusiam asmeniui kitos poveikio priemonės nei bausmė. Nenumatant kitų poveikio priemonių, kurias būtų galima paskirti vietoje bausmės, sunku įsivaizduoti baudžiamosios teisės funkcijos – specialiosios prevencijos – įgyvendinamumą, kuomet teismui paliekama siaura diskrecijos teisė pasirinkti tinkamą bausmę, nenumatant alternatyvių poveikio priemonių. Atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę ir politiniame, ir moksliniame diskurse ne kartą pažymėta, kad baudžiamoji politika sankcijų kontekste buvo per griežta, neefektyvi nusikalstamumo lygio mažinimo bei ekonominiu požiūriais, taip pat nukreipta vien į nusikaltimą padariusį asmenį, todėl būtini buvo tam tikri pokyčiai. (Levon, 2015, p. 34)

Rengiant dabar galiojantį Baudžiamąjį kodeksą buvo atsisakyta papildomų bausmių. Teigtina, kad papildomų bausmių panaikinimas turėjo įtakos baudžiamojo poveikio priemonėms įtvirtinti Baudžiamajame kodekse. Papildomų bausmių atsisakyta, nes pastarųjų reglamentavimas ir skyrimas sudarė teisinę prielaidą iškreipti baudžiamosios atsakomybės individualizavimo principą. (Levon, 2013, p. 186) Atsisakius papildomų bausmių, baudžiamieji nusižengimai buvo įtvirtinti kaip viena iš nusikalstamos veikos rūšių, todėl atsirado poreikis atitinkamai nubausti asmenį padariusį tokio pobūdžio nusikalstamą veiką. Todėl reziumuojant prieinama prie išvados, kad baudžiamųjų nusižengimų įtvirtinimas Baudžiamajame kodekse turėjo įtakos baudžiamojo poveikio priemonių institutui atsirasti. Baudžiamųjų nusižengimų, kaip vienos iš nusikalstamų veikų rūšių, įtvirtinimas Baudžiamajame kodekse, nulėmė būtinybę atsirasti ir atitinkamų

baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo priemonių, kurios galėtų paveikti asmenis, padariusius tokio pobūdžio nusikalstamas veikas, tačiau nesukeltų kriminalinei bausmei būdingų padarinių. (Levon, 2013, p. 187)

Taigi, iš pateiktos informacijos galima padaryti išvadą, kad 1961 m. Baudžiamajame kodekse įtvirtintos papildomos bausmės kėlė sunkumų teismams įgyvendinant bausmės individualizavimo principą. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog vyravo klaidingas įsitikinimas, kad siekiant kontroliuoti nusikalstamumą, asmenį reikia kuo griežčiau nubausti ir tuo pačiu bus įgyvendinta kita baudžiamosios teisės funkcija – bendroji prevencija. Toks įstatymų leidėjo požiūris kritikuotinas. Kaip minėta skyriaus pradžioje, siekiant užtikrinti nukentėjusiojo asmens teises ir laisves bei teisėtų lūkesčių principo įgyvendinimą Lietuvos baudžiamojoje politikoje, privalu buvo užtikrinti, kad asmenys, net ir padarę pavojingumo pobūdžiu mažiau pavojingas veikas, susilauktų tam tikrų pasekmių ir būtų paveikti. Dėl to, 2003 m. Baudžiamojo kodekso rengėjai, suprasdami atsakomybės neišvengiamumo principo turinį, numatė baudžiamojo poveikio priemonių institutą, kuris taip pat artimai susijęs su kitų baudžiamosios teisės principų įgyvendinimu: bausmės individualizavimo principu – teismas taikydamas baudžiamąjį įstatymą turi atsižvelgti į subjektyvius kriterijus bei parinkti nusikaltėlio pataisymui reikalingą bausmę; bausmės ekonomijos principu – šis principas leidžia teismui parinkti minimalias bausmes, kurių užtektų nuteistajam pataisyti. Atsižvelgiant į tai, galima daryti išvadą, jog įstatymų leidėjas, numatęs ne tik bausmes, bet ir alternatyvias poveikio priemones, suvokė, kad baudžiamoji atsakomybė yra taikoma ne tik siekiant asmenį nubausti, bet ir daryti teigiamą poveikį jo elgesiui, jį resocializuoti, nesukeliant kriminalinei bausmei būdingų padarinių.

Apibendrinant, baudžiamojo poveikio priemones būtų galima apibrėžti kaip teismo skiriamas valstybės prievartos priemones. Jomis siekiama apriboti nubausto, ar asmens, kuriam bausmės vykdymas atidėtas, taip pat, asmens atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės, ar lygtinai paleisto iš pataisos įstaigos, teises ir laisves, nustatyti specialias pareigas siekiant padėti įgyvendinti bausmės paskirtį. Baudžiamojo poveikio priemonės Lietuvos teisėje atsirado 2003 m. įsigaliojus naujam Baudžiamajam kodeksui ir panaikinus anksčiau šalia bausmių egzistavusį papildomų bausmių institutą bei įtvirtinus baudžiamuosius nusižengimus, kaip vieną iš nusikalstamų veikų rūšių. Įsigaliojus Baudžiamajam kodeksui, baudžiamojo poveikio priemonių sąrašą sudarė tik 5 atskiros poveikio priemonės, o šiuo metu net 11. Atsižvelgiant į tai, galima padaryti išvadą, kad keičiantis valstybės baudžiamajai politikai ir baudžiamajai teisei tampant vis labiau

humaniškai, alternatyvių prievartos priemonių, tokių kaip baudžiamojo poveikio priemonių, sąrašas yra pildomas.

1.2. Baudžiamojo poveikio priemonių tikslai ir santykis su bausmėmis

Baudžiamajame kodekse įtvirtinta, kad bausmė yra valstybės prievartos priemonė, skiriama teismo nuosprendžiu nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą padariusiam asmeniui. (Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas, 2000) Iš šios įstatymų leidėjo suformuluotos bausmės sąvokos galima matyti, jog kitaip nei baudžiamojo poveikio priemonės, bausmės negalima skirti asmenį atleidžiant nuo baudžiamosios atsakomybės. Bausmė yra pagrindinė baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma, tačiau ne visada pati veiksmingiausia siekiant resocializuoti žmogų, kad jis ateityje daugiau nedarytų nusikalstamų veikų. Savo esme ir turiniu baudžiamojo poveikio priemonės labai artimos, tačiau netapačios bausmei, nes skirtingi jų skyrimo pagrindai, teisių ir laisvių apribojimo apimtis, teisiniai jų nevykdymo padariniai ir panašiai. (Drakšas, 2004, p. 28)

Atkreipiant dėmesį į skirtumus tarp baudžiamojo poveikio priemonių ir bausmių skyrimo pagrindų, galima paminėti Baudžiamojo kodekso 54 straipsnį, kuriame išvardinti bendrieji bausmės skyrimo pagrindai, į kuriuos teismas privalo atsižvelgti skiriant bausmę, be kita ko, numatyta, kad jeigu straipsnio sankcijoje numatytos bausmės paskyrimas prieštarauja teisingumo principui, teismas gali motyvuotai paskirti švelnesnę bausmę. Kalbant apie baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo pagrindus, paminėtinas Baudžiamojo kodekso 73 straipsnis, kuriame lakoniškai nurodyta, kad teismas baudžiamojo poveikio priemones skiria laikydamasis šio skyriaus nuostatų. (Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas, 2000) Analizuojant visą Baudžiamojo kodekso IX skyriuje numatytą baudžiamojo poveikio priemonių institutą galima matyti, jog nėra išskirta konkrečios skyrimo pagrindų sistemos, į ką turi atsižvelgti teismas, skirdamas labiausiai tinkamą nuteistajam pataisyti poveikio priemonę.

Kalbant apie bausmių ir baudžiamojo poveikio priemonių teisių ir laisvių ribojimo apimtį, bausmė yra griežčiausia valstybės reakcija į padarytą nusikalstamą veiką, todėl jomis siekiama griežčiausio poveikio asmeniui. Tačiau ne visuomet asmens padaryta nusikalstama veika pasižymi dideliu pavojingumo pobūdžiu ar laipsniu, todėl teismai, atsižvelgiant į aplinkybes, privalo tinkamai individualizuoti skiriamą tam tikrą valstybės prievartos priemonę.

Kiekviena valstybės prievartos priemone yra siekiama konkrečių tikslų, o plačiau analizuojant baudžiamojo poveikio priemonių paskirtį ir tikslus, svarbi Baudžiamojo kodekso 67 straipsnio 1 dalis, kurioje įtvirtinta, kad baudžiamojo poveikio priemonės turi padėti įgyvendinti bausmės paskirtį. Bausmės paskirtis Baudžiamajame kodekse apibūdinama kaip tam tikrų, tarpusavyje susijusių, tikslų visuma. Analizuojant teisės doktriną, galima pastebėti, kad dėl bausmės paskirties esama diskusijų.

Baudžiamojo kodekso komentare teigiama, kad bausmės paskirtis – tai galutinis rezultatas, kurio siekia valstybė nustatydamą ir taikydama bausmes. (Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras, 2004) A. Vaišvila teigia, kad tikrasis ir tiesioginis bausmės tikslas yra nubausti nusikaltėlį. Tiesioginė bausmės paskirtis – nuolat įrodinėti nusikaltimą kaip kenkimo sau būdą, o visi kiti kodekse nurodyti bausmei keliami tikslai nėra teisiniai dėl to, kad pati viena bausmė be kitų veiksmų negali nei „sulaikyti asmenį nuo nusikalstamų veikų darymo“, nei „paveikti asmenis, bausmę atlikusius, kad jie laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų“. Realiai jų siekti bausmė gali tik sąveikaudama su kitais socialiniais veiksniais (Vaišvila, 2004, p. 11) Kiti mano, kad svarbiausias tikslas – paskirti teisingą bausmę už kaltai padarytą nusikalstamą veiką (V. Piesliakas), dar kiti nurodo, kad bausme siekiama specialiosios prevencijos, kuri gali grąžinti nusikaltusį asmenį į normalų visuomenės gyvenimą (V. Pavilionis, J. Riepšas), dar kiti yra įsitikinę, kad bausmei, kaip bendrinei sąvokai, turėtų būti keliamas tik vienas tikslas – individuali prevencija, t. y. siekis, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo atlikęs bausmę nebedarytų naujų nusikaltimų (G. Švedas). (Drakšas, 2016, p. 80). Tenka pripažinti, kad šių tikslų atskyrimo ribos dažniausiai nėra aiškios, ne visi teoretikai ir praktikai su jomis sutinka, bet pripažįstama, kad jos egzistuoja (Gončiarko, 2010, p. 135).

Teismų praktikoje yra faktiškai įtvirtinta, kad kiekviena bausme yra siekiama visų 41 straipsnio 2 dalyje išvardintų tikslų. Lietuvos Aukščiausiasis teismas nuosekliai laikosi savo praktikos, kad skiriant bausmę, turi būti laikomasi visų šių reikalavimų, nei vienam iš BK 41 straipsnio 2 dalyje nurodytų tikslų neturi būti suteikiama išskirtinė prioritėtinė reikšmė, jų siekiai turi būti protingai subalansuoti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gegužės 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Šios nuostatos plėtojamos ir naujesnėse nutartyse - bausmės paskirtis yra sąlygojama minėtų tikslų visuma. Tokius reikalavimus turi atitikti kiekviena konkrečiam nuteistajam skiriama bausmė. Sistemiškai aiškinant BK 41 straipsnio 2 dalies 1-5 punktus, 54 straipsnio 3 dalį, akivaizdu, kad vienas iš esminių bausmės tikslų – teisingumo principo reikalavimų įgyvendinimas – pirmiausia yra susijęs su konkrečia bausme asmeniui, t. y. bausmės individualizavimu, o antra – skiriant bausmę

turi būti atsižvelgiama ir į visuomenės interesą. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje)

Todėl šioje vietoje aktualu aptarti Baudžiamajame kodekse įtvirtintus bausmės tikslus. 41 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad bausmės paskirtis: 1) sulaikyti asmenis nuo nusikalstamų veikų darymo; 2) nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį; 3) atimti ar apriboti nuteistam asmeniui galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas; 4) paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų; 5) užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą. (Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas, 2000)

Pirmasis tikslas – asmenų sulaikymas nuo nusikalstamų veikų darymo. Kaip pateikiama Baudžiamojo kodekso komentare šis tikslas vadinamas bendrąja prevencija. Teisės moksle bendroji prevencija gali būti suprantama kaip negatyvi bendroji prevencija, arba pozityvi bendroji prevencija. Negatyvi bendroji prevencija yra tuomet, kai asmeniui skiriama bausmė tam, kad atgrasinti kitus visuomenės narius. Pozityvi bendroji prevencija – kai asmeniui skiriama bausmė tam, kad formuoti visuomenės teisinę sąmonę, kad niekas, kas padarė nusikalstamą veiką, atsakomybės neišvengs. (Gončiarko, 2010, p. 136) Bendrosios prevencijos poveikis pasireiškia baudžiamojo įstatymo, nustatančio nusikaltimą ir bausmę, priėmimu ir paskelbimu, bausmės skyrimu ir atlikimu. Tačiau bendroji prevencija nesusijusi su konkrečiu nusikalstamą veiką padariusiu asmeniu. Iš esmės tai yra kitų asmenų įspėjimo, informavimo, bauginimo, kad jie nepadarytų nusikalstamos veikos, priemonė. (Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras, 2004) Iš šios formuluotės galime daryti išvadą, kad šis tikslas yra įgyvendinamas per atskiro žmogaus sąmonę, kurioje gali susiformuoti tam tikras neigiamas požiūris į nusikalstamas veikas, ar pasekmių suvokimas bei baimė būti nubaustam. Paprasčiausias baudžiamojo poveikio priemonės pavyzdys, kuris padeda įgyvendinti bendrosios prevencijos tikslą yra uždraudimas naudotis specialia teise, kuomet neblaiviam vairuotojui atimama teisė vairuoti transporto priemonę. Taikant tokią priemonę, kiti asmenys, matydami pasekmes turėtų būti paveikti nenusikalsti.

Antrasis tikslas, kurį turi padėti pasiekti nagrinėjamos baudžiamojo poveikio priemonės – nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį. Iš pateiktos formuluotės matome, kad iš esmės, tai reali valstybės reakcija į padarytą nusikalstamą veiką, asmeniui pritaikant tam tikras prievartos priemones ir suvaržymus bei apribojimus. Teismas paskirdamas prievartos priemonę privalo įsitikinti, kad skiriami apribojimai paveiks asmenį ir bus įgyvendinti bausmės tikslai. Pavyzdžiui, byloje G. V. prašė paskirtą arešto bausmę pakeisti į baudą argumentuojant, kad nuteistojo žmona pateko į avariją, kadangi jie

giminaičių neturi, todėl visi slaugos rūpesčiai tenka jam. Teismas atsižvelgęs į nuteistojo asmenybę konstatavo, jog anksčiau paskirtos nuobaudos jam neturėjo jokios teigiamos įtakos, nesuformavo įpročių gyventi socialiai teisingai ir rodyti deramą pagarbą aplinkai. Teismai akcentuoja, kad vienas bausmės tikslų yra nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį taigi vien ta aplinkybė, jog nuteistojo žmona turi sveikatos problemų, nesudaro pagrindo švelninti G. V. paskirtą bausmę ir vietoj arešto skirti baudą. (Klaipėdos apygardos teismo 2017 m. gruodžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje) Nepaisydamas ilgą laiką besitęsiančių ginčų dėl nubaudo, kaip bausmės paskirties vietos, įstatymų leidėjas aiškiai apibrėžė bausmės tikslą – nubausti. Nubaudimas – tai nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui tam tikras „skausmas“, nuostoliai, išgyvenimai, praradimai, nepatogumai. Kiekvienai bausmei būdingi nubaudo elementai. Tačiau skirtingų rūšių bausmėms būdingi skirtingi nubaudo elementai. Bausmė negalima be nubaudo elementų. Tuo bausmė skiriasi nuo civilinio poveikio priemonių, taikomų civilinėje teisėje. Civilinio poveikio priemonės nebaudžia. Jų tikslas yra ne nubausti teisės normą pažeidusį asmenį, o priversti atlyginti padarytą žalą, atkurti pažeistą teisę. (Piesliakas, 2008, p. 210)

Trečiasis tikslas – atimti ar apriboti nuteistam asmeniui galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas. Šio tikslo esmė – asmeniui paskiriant bausmę atimti realią galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas. Kaip pavyzdį galima pateikti realų laisvės atėmimą, kuomet asmuo būdamas nelaisvėje neturės galimybės padaryti naujų nusikalstamų veikų. Baudžiamojo poveikio priemonės taip pat gali padėti įgyvendinti šį bausmės tikslą nepritaikant kriminalinės bausmės asmeniui. Tokios poveikio priemonės kaip uždraudimas naudotis specialia teise, viešųjų teisių atėmimas, teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimas, turto konfiskavimas, įpareigojimas nesiartinti prie nukentėjusio asmens arčiau nei nustatytu atstumu, tiesiogiai apriboja asmens galimybę padaryti naujas nusikalstamas veikas neturint galimybės pasinaudoti uždrausta specialia teise (pvz. vairuotojo pažymėjimu), ar konfiskuotais nusikalstamos veikos įrankiais, priemonėmis ir kt.

Ketvirtasis tikslas – paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų. Šis tikslas baudžiamosios teisės teorijoje vadinamas specialiąja prevencija. Specialiosios prevencijos poveikis pasireiškia konkrečių asmens teisių ar laisvių atėmimu arba ribojimu, arba specialių pareigų nustatymu, kuris turėtų atimti galimybę padaryti naują nusikalstamą veiką, bei individualizuotų pataisymo priemonių taikymu. Specialiosios prevencijos tikslas vertintinas kaip pažangus, nes valstybė įsipareigoja nuteistajam taikyti pozityvias poveikio priemones, kurios kiekvienai bausmei yra skirtingos. Taikomų

individualių priemonių visuma turi įtikinti asmenį, jog nusikalstamas elgesys yra nepriimtinas jam pačiam ir visuomenei, todėl atlikęs bausmę jis turėtų sugebėti savo gyvenimo tikslų siekti teisėtais būdais ir priemonėmis. (Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras, 2004) Paprastai tariant, specialiosios prevencijos tikslas – pataisyti nusikaltusį asmenį ir siekti, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo nenusikalstų pakartotinai.

Pavyzdžiui, T. D. bausmės vykdymas atidėtas 2 metams, įpareigojant neišvykti iš gyvenamosios vietos be priežiūrą vykdančios institucijos leidimo, per 3 mėnesius gydytis nuo priklausomybės alkoholiui, dalyvauti elgesio pataisos programose, pradėti dirbti arba mokytis, neišeiti iš namų nuo 22 val. iki 6 val. jei tai nesusiję su darbu. Nustatyta, kad asmuo nustatytų įpareigojimų nesilaiko, niekur nedirba, Užimtumo tarnyboje neregistruotas, nėra duomenų apie dalyvavimą elgesio pataisos programose. Būtent laikydamasis probacijos sąlygų, jų nepažeisdamas gali parodyti, kad bausmės specialiosios prevencijos tikslas yra pasiektas. Nagrinėjamu atveju T.D. ne pirmą kartą pažeidė probacijos sąlygas ir vietoj to, kad padarytų dėl to atitinkamas išvadas, jis ir toliau vengė jas tinkamai vykdyti. Jis net nepradėjo vykdyti teismo įpareigojimo gydytis nuo priklausomybės alkoholiui, dirbti, pažeidė reikalavimą būti namuose po 22 val., taip pat reikalavimą nevirtoti psichiką veikiančių medžiagų. Nevykdydamas probacijos sąlygų, nuteistasis demonstruoja, kad jam visiškai nėra svarbu pateisinti teismo parodyto pasitikėjimo nenaikinant bausmės vykdymo atidėjimo du kartus, taip pat demonstruoja tai, kad jis ir toliau nesilaiko įstatymų, todėl bausmės specialiosios prevencijos tikslas nebus pasiektas. Todėl siekiant, kad T. D. daugiau nenusikalstų, teismas skyrė 4 mėnesių laisvės atėmimo bausmę. (Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. vasario 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje) Manytina, kad iš pateikiamo baudžiamojo poveikio priemonių sąrašo, pataisyti kaltininko asmenybę ir įgyvendinti šį bausmės tikslą, geriausiai padėtų nemokami darbai ir dalyvavimas smurtinį elgesį keičiančiose programose.

Penktasis tikslas, kurį turi padėti įgyvendinti baudžiamojo poveikio priemonės – užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą. Bausmės teisingumas yra vienas pamatinių baudžiamosios teisės principų, kurio esmė yra ta, kad teismo paskirta bausmė turi atitikti du reikalavimus – padaryto nusikaltimo pavojingumą ir kaltininko asmenybės pavojingumą. Konstitucijoje įtvirtintas prigimtinio teisingumo principas suponuoja tai, kad baudžiamajame įstatyme nustatytos bausmės turi būti teisingos. Teisingumo ir teisinės valstybės konstituciniai principai inter alia reiškia, kad valstybės taikomos priemonės turi būti adekvačios siekiamam tikslui. Taigi, bausmės turi būti adekvačios nusikalstamoms

veikoms, už kurias jos nustatytos; už nusikalstamas veikas negalima nustatyti tokių bausmių ir tokių jų dydžių, kurie būtų akivaizdžiai neadekvatūs nusikalstamai veikai ir bausmės paskirčiai. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. birželio 10 d. nutarimas) Baudžiamosios teisės paskirties (BK 1 straipsnis) kontekste tai reiškia, kad tarp siekiamo tikslo ir priemonių šiam tikslui pasiekti, tarp nusikalstamos veikos pavojingumo pobūdžio ir už šią veiką numatytos bausmės turi būti teisinga pusiausvyra (proporcija). Be to, įstatymų leidėjas, nustatydamas tokią sankciją už nusikalstamą veiką, turi kartu įstatymu nustatyti ir tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį teismas, skirdamas bausmę už teisės pažeidimą, turi turėti galimybę atsižvelgti į visas bylos aplinkybes ir paskirti švelnesnę negu įstatymo numatyta bausmę (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. sausio 26 d. nutarimas). Įstatymų leidėjas, formuluodamas nusikaltimo požymius ir nustatydamas sankciją už nusikaltimą, įvertina tipinį (rūšinį) nusikaltimo, kaip tokio, pavojingumą. Konkrečiomis aplinkybėmis padarytas nusikaltimas gali neatitikti tipinio tos rūšies nusikaltimo pavojingumo. Pažymėtina ir tai, kad nusikaltimus, tarp jų ir sunkius, daro skirtingi žmonės, kurių pavojingumas taip pat skiriasi. Vienas fundamentalių bausmės skyrimo principų, įtvirtintų Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse yra bausmės teisingumo principas. Bausmė yra teisinga tada, kai ji atitinka padarytos veikos pavojingumą ir kaltininko asmenybės pavojingumą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Bausmės teisingumas neatskiriamai susijęs su kitu baudžiamosios teisės principu – bausmės individualizavimu, kuris taip pat yra pamatinis baudžiamosios teisės principas, glaudžiai susijęs su bausmės paskirtimi. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. sausio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje)

Atsižvelgiant į tai, galima padaryti išvadą, kad teismas yra įpareigotas individualizuoti asmeniui skiriamą bausmę atsižvelgiant į objektyvias bylos aplinkybes, kaltininko asmenybę, taip pat atsižvelgti į padarytos nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnį bei pobūdį. Vadovaudamasis bendraisiais bausmių skyrimo pagrindais teismas turėtų kaltininkui parinkti tokią bausmę ar kitą įstatyme numatytą poveikio priemonę, kuri labiausiai pozityviai veiktų asmenį ir užkirstų kelią nusikalstamo elgesio recidyvui. (Drakšas, 2004, p. 36) Tokios pozicijos laikosi ir Lietuvos Aukščiausiasis teismas, pasisakydamas, kad teisingumo principas suprantamas, visų pirma, kaip teisingos bausmės paskyrimas. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. rugsėjo 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje)

Apibendrinant, iš to, kas pateikta anksčiau, galima teigti, jog baudžiamojo poveikio priemonės turi padėti įgyvendinti bausmės tikslus. Kaip matyti, Baudžiamajame kodekse

yra įtvirtinta bausmės tikslų visuma (asmens nubaudimas, bendroji ir specialioji prevencija bei teisingumo principo įgyvendinimas), kurių bandoma pasiekti skiriant bausmę asmeniui, tačiau taip pat paminėtina, kad šių tikslų bandoma pasiekti ir skiriant baudžiamojo poveikio priemonę.

2. Atskiros baudžiamojo poveikio priemonės ir jų skyrimo problemos

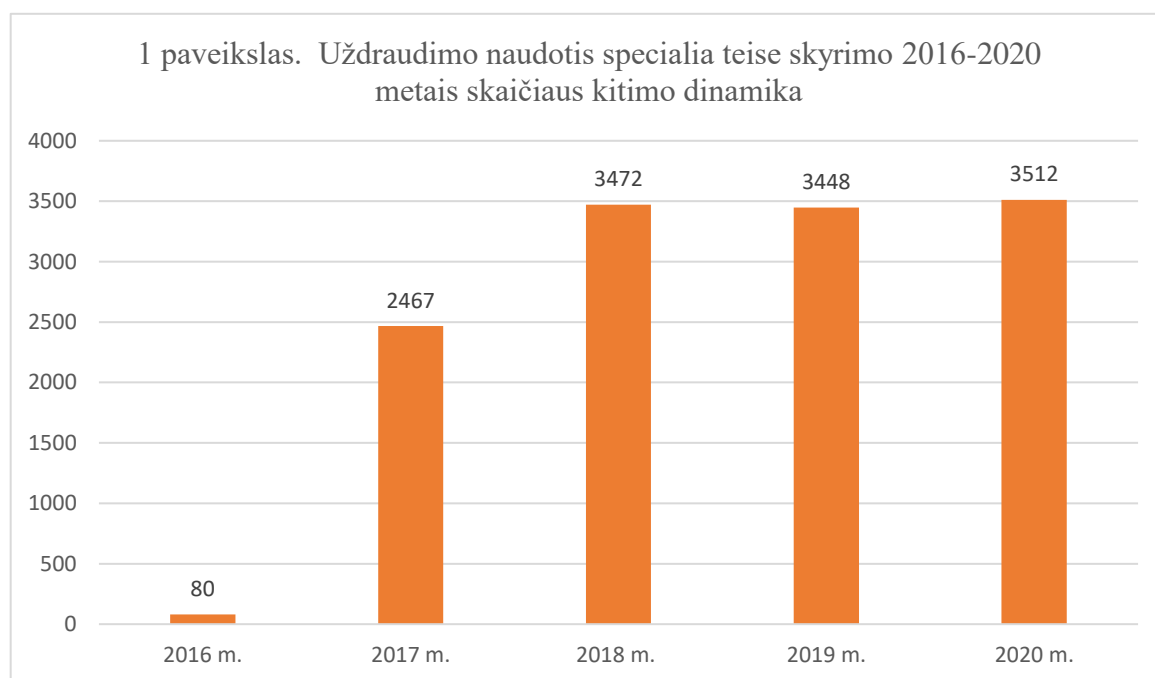
Kaip minėta, baudžiamojo poveikio priemonių sąrašą sudaro 11 atskirų valstybės prievartos priemonių ir šis sąrašas, nuolat plečiamas. Atsižvelgiant į tai, galima padaryti išvadą, kad šiuolaikinė baudžiamoji teisė represinio poveikio priemones vis dažniau derina su humanišku poveikiu. (Baranskaitė, 2009, p. 190) Taip pat, baudžiamojo poveikio priemones, atsižvelgiant į jų esmę ir daromą poveikį asmeniui, būtų galima susiskirstyti į kelias grupes. Šiose atskirose grupėse galima išvelgti tam tikrą poveikio priemonių dominuojantį tikslą, tačiau tai nepaneigia bendro principo, kad baudžiamojo poveikio priemonės turi padėti įgyvendinti bausmės paskirtį, kurią sudaro 5 skirtingi tikslai. Pastebėtina, kad Baudžiamojo kodekso komentaro autoriai poveikio priemones skirsto į tris grupes:

1. Pirmoji grupė – prevencinio pobūdžio priemonės, kuriomis siekiama užkirsti kelią naujų nusikalstamų veikų padarymui bei panaikinti sąlygas padaryti nusikalstamą veiką ateityje – uždraudimas naudoti specialia teise, turto konfiskavimas, viešųjų teisių atėmimas, teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimas, įpareigojimas pranešti apie gyvenamosios vietos pakeitimą ar išvykimą iš jos.
2. Antroji grupė – šiomis poveikio priemonėmis siekiama nukentėjusiojo asmens interesų ir teisių užtikrinimo apsaugos. Tokiomis gali būti laikomos priemonės – turtinės žalos atlyginimą ar pašalinimą, įmoka į nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų asmenų fondą, įpareigojimas gyventi skyrium nuo nukentėjusio asmens ir (ar) nesiartinti prie nukentėjusio asmens arčiau nei nustatytu atstumu.
3. Trečioji grupė – šiomis priemonėmis siekiama pataisyti, reabilituoti kaltininką darant jam teigiamą poveikį tokiomis priemonėmis kaip nemokami darbai, dalyvavimas smurtinį elgesį keičiančiose programose. (Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras, 2004, p. 376)

Toliau darbe bus pateikiami kiekvienos baudžiamojo poveikio priemonės probleminiai aspektai.

2.1. Uždraudimas naudotis specialia teise

Uždraudimas naudotis specialia teise – tai terminuotas draudimas, kuris uždraudžia naudotis specialia teise, kai nusikalstama veika buvo padaryta naudojantis minėta teise, nuo 1 iki 5 metų. Pastebėtina, kad ši poveikio priemonė Kodekse įtvirtinta nuo pat 2003 m. – kodekso įsigaliojimo dienos.

Šaltinis: Sudaryta autoriaus. Pagal Nacionalinės teismų administracijos 2021 m. vasario 19 d. atsakymą į 2021 m. vasario 17 d. užklausą dėl teismuose asmenims paskirtų baudžiamojo poveikio priemonių statistinių duomenų suteikimo.

Analizuojant statistiką reikia paminėti tai, kad 2017 m. sausio 1 d. priimtas įstatymo pakeitimas, kuriuo sugriežtinta transporto priemonių vairuotojų atsakomybė už vairavimą neblaiviam. Todėl baudžiamojo poveikio priemonės uždraudimo naudotis specialia teise skyrimas tapo tiesiogiai susijęs su atsakomybės už nusikalstamą veiką, numatytą Baudžiamojo kodekso 281 straipsnyje, kuriame numatyta baudžiamoji atsakomybė už kelių transporto priemonių padarytą kelių eismo saugumo ar transporto priemonės eksploatavimo taisyklių pažeidimą. Atsižvelgiant į tai, pateiktoje statistikoje galima matyti žymų šios poveikio priemonės skyrimo atvejų padidėjimą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo praktikoje yra išaiškinęs, kad Baudžiamojo kodekso 68 straipsnio paskirtis ir taikymo sąlygos suponuoja pareigą teismui visais atvejais, kai padaromas BK 281 straipsnyje numatytas nusikaltimas, svarstyti uždraudimo naudotis specialia teise taikymo klausimą (2015 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-372-942/2015, 2016 m. gruodžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-418-222/2016) (Aiškinamasis raštas

dėl Lietuvos Respublikos..., 2018). Tai reiškia, kad sugriežtinus transporto priemonių vairuotojų atsakomybę už vairavimą apsvaigus, teismas turi pareigą skirti uždraudimą naudotis specialia teise, todėl ši poveikio priemonė tapo daug dažniau taikoma praktikoje.

Kaip minėta, ši poveikio priemonė laikoma kaip prevencinio pobūdžio poveikio priemonė, kadangi, atėmus asmeniui tam tikrą specialią teisę, jis negali padaryti kitos nusikalstamos veikos, kuriai padaryti reikalinga atitinkama teisė. Iš šios normos turinio akivaizdu, kad uždraudimas naudotis specialiomis teisėmis siejamas ne su piktnaudžiavimu jomis, o su nusikaltimo padarymu naudojantis šiomis teisėmis. (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2011 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje) Kodeksas kaip specialiąsias teises įvardina teisę vairuoti kelių, oro ar vandens transporto priemones, teisę laikyti ir nešioti ginklą, teisę medžioti, teisę žvejoti ir pan., tačiau nepateikia baigtinio šių teisių sąrašo. Tai, kad nėra pateikto baigtinio specialiųjų teisių sąrašo, reiškia, kad teismui yra suteikiama diskrecija uždrausti naudotis kita, nepaminėta specialia teise, kuriai būtina nustatyta tvarka gauti leidimą, licenciją, išlaikyti egzaminus ir pan. Taip pat kodekse nėra pateikta kiekio, kiek konkrečių teisių asmeniui gali būti atimta. Pavyzdžiui, jei asmuo neteisėtai medžiojo turėdamas medžiotojo bilietą, leidimą medžiokliniam šautuvui, bei vairavo transporto priemonę, kurioje vežė sumedžiotą laimikį. Tokiu atveju, teismas turi nuspręsti, kuriomis teisėmis asmeniui uždraudus naudotis, bus pasiekti baudmės tikslai. (Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras, 2004, p. 382)

Pavyzdžiui, byloje J.B. nuteistas už tai, kad pažeisdamas teisės aktų nustatytas specialias elgesio saugumo taisykles, ardydamas užtaisytą savo medžioklinį šautuvą, atgręždamas į kitus medžiotojus, neįsitikino, kad šautuvo lizduose nėra šovinių ir dėl neatsargumo, šautuvui iššovus, sunkiai sužalojo Ž. K. Be baudmės J.B. paskirta poveikio priemonė – uždraudimas naudotis specialia teise – teise medžioti ir laikyti ginklą. (Plungės apylinkės Skuodo Rūmų teismo 2011 m. vasario 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje).

Kitoje byloje, asmeniui L.K., neteisėtai sumedžiojus saugomą gyvūną (lūšį), be baudos baudmės paskirtas uždraudimas naudotis specialia teise (teise medžioti). (Marijampolės apylinkės teismo Šakių rūmų 2019 m. lapkričio 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje)

Paminėtinas ir dar vienas pavyzdys, kuomet A.V., ežere išmetus ne mažiau kaip devynis nežymėtus tinklus, siekiant jais pagauti žuvų, neteisėtai pagavo 119 karšių, 112 starkių, 27 lynus, 2 lydekas, 20,9 kg karosų, 5,35 kg ešerių, tokiu būdu naikino laukinės gyvūnijos išteklius ir padarė didelę žalą gyvūnijai. A.V. be kitų prievartos priemonių

paskirtas uždraudimas naudotis specialia teise – teise žvejoti dvejiems metams šešiams mėnesiams ir konfiskuotas jam priklausantis automobilis. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje)

Skirdamas šią baudžiamojo poveikio priemonę teismas turėtų įvertinti, ar šia teise nėra pagrįsta darbinė ar profesinė asmens veikla. Pavyzdžiui, jei asmuo dirba vairuotoju įmonėje, draudimas naudotis vairavimo teise neturėtų būti taikomas, nes tai faktiškai reikštų ir teisės dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla atėmimą. (Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras, 2004, p. 381) Tokios pozicijos laikomasi teismų praktikoje, pavyzdžiui byloje apygardos teismas panaikino pirmosios instancijos teismo paskirtą baudžiamojo poveikio priemonę. Teismas tokį sprendimą motyvavo tuo, jog V.B. darbas yra tiesiogiai susijęs su transporto priemonių vairavimu, nes viena iš jos tiesioginių pareigų yra pristatyti picas klientams į namus ir panaikino paskirtą baudžiamojo poveikio priemonę – uždraudimą naudotis teise vairuoti kelių transporto priemones. (Šiaulių apygardos teismo 2013 m. sausio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje)

Pažymėtina, kad ši baudžiamojo poveikio priemonė gali būti skiriama ir tuo atveju, kai asmuo darbinėje arba profesinėje veikloje turi galimybę pasinaudoti specialia teise, tačiau vairavimas nėra pagrindinė darbo veikla. Pavyzdžiui, įmonė leidžia savo darbuotojui – teisininkui vairuoti darbo metu transporto priemonę, ir panašiai. (Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras, 2004, p. 381) Pavyzdžiui, byloje asmuo M.N. yra atsakingas už objektuose atliekamų statybos darbų priežiūrą. Jis turėdamas galimybę pasinaudoti įmonei priklausančiu automobiliu, šį vairavo neblaivus. Šiais veiksmais sukėlė didelį pavojų ne tik eismo saugumui, bet ir kitų eismo dalyvių bei paties kaltininko sveikatai ar net gyvybei. (Alytaus apylinkės teismo Prienų rūmų 2019 m. lapkričio 25 d. nuosprendis) Kaip matoma, šio asmens pagrindinė darbo veikla yra prižiūrėti darbus statybos objektuose, o ne vairavimas. Atsižvelgiant į tai, teismas paskyrė nagrinėjamą baudžiamojo poveikio priemonę.

Svarbu, kad teismas šią poveikio priemonę gali paskirti kartu su bausme. Uždraudimas naudotis specialia teise, paskirtas kartu su laisvės atėmimu arba areštu, taikomas visą laisvės atėmimo ar arešto atlikimo laiką ir teismo paskirtą laiką po laisvės atėmimo ar arešto atlikimo. Kodekse taip pat paminėta, kad uždraudimas naudotis specialia teise gali būti nuo 1 iki 5 metų. Tačiau teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kuomet skiriant uždraudimą naudotis specialia teise, teismai nevienodai fiksuoja termino pradžios skaičiavimo momentą. Plačiau analizuojant specialiosios teisės atėmimo, termino skaičiavimo pradžios momentą, paminėtina Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis.

Byloje O. M. buvo nuteistas pagal BK 281 straipsnio 7 dalį, nes vairavo transporto priemonę, kai jo kraujyje buvo daugiau negu 1,5 promilės alkoholio. Paskirta baudžiamojo poveikio priemonė – uždraudimas naudotis specialia teise - vairuoti transporto priemones dvejimėms metams. Šios baudžiamojo poveikio priemonės terminą nustatyta skaičiuoti nuo 2017 m. gegužės 29 d., t. y. nusikaltimo padarymo dienos, kada buvo pritaikyta kardomoji priemonė – dokumento – pažymėjimo atėmimas. Kasaciniu skundu prokuroras teigė, kad O. M. paskirtos baudžiamojo poveikio priemonės terminas turėtų būti skaičiuojamas nuo apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio paskelbimo dienos. Išplėstinė septynių teisėjų kolegija nurodė, kad 2017 m. gegužės 29 d. nutarimu O. M. buvo skirta kardomoji priemonė – dokumento paėmimas ir paimitas jo vairuotojo pažymėjimas. Laikinas leidimas vairuoti transporto priemones O. M. išduotas nebuvo. Išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad nagrinėjamoje byloje teismai nepriėmė sprendimų kardomosios priemonės – dokumento paėmimo laiką įskaityti į paskirtą baudžiamojo poveikio priemonę, o nustatė skaičiuoti baudžiamojo poveikio priemonės – draudimo naudotis specialia teise vairuoti transporto priemones – terminą nuo 2017 m. gegužės 29 d., t. y. nuo nutarimo skirti kardomąją priemonę priėmimo dienos. Pasak išplėstinės teisėjų kolegijos, akivaizdu, kad nuo 2017 m. gegužės 29 d. O. M. realiai buvo suvaržyta galimybė naudotis specialia teise vairuoti transporto priemones ir nors, kaip kasaciniame skunde nurodo prokuroras, dokumento – vairuotojo pažymėjimo – paėmimas šiuo atveju buvo tik kardomoji priemonė, kuri neatėmė teisės O. M. vairuoti transporto priemones, vertinant *de facto* kaltininko patirtus suvaržymus, matyti, jog galimybės vairuoti transporto priemonę jis neteko iš karto po to, kai jam nutarimu buvo paskirta kardomoji priemonė, t. y. nuo 2017 m. gegužės 29 d. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje)

Taip pat pažymėtina, kad teismas, įvertinęs visas bylai reikšmingas aplinkybes, turi diskrecijos teisę nustatant baudžiamojo poveikio priemonės terminą. Pavyzdžiui I. T. vairavus neblaiviam (2,01 promilių) ir padarius 281¹ dalyje numatytą veiką, skirta baudžiamojo poveikio priemonė – uždraudimas naudotis specialia teise vairuoti kelių transporto priemones 2 metams. (Panevėžio apygardos teismo 2021 m. kovo 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje) Kitu atveju, asmeniui A. Ž. Vairuojant neblaiviam (3.11 promilių) teismas paskyrė poveikio priemonę – uždraudimą naudotis specialia teise vairuoti kelių transporto priemones taip pat 2 metams. (Vilniaus apygardos teismo 2021 m. vasario 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje) Galima matyti, jog net ir esant skirtingiems neblaivumo laipsniams, pirmu atveju – vidutinio neblaivumo, antru – sunkaus neblaivumo laipsnio, teismas gali paskirti analogiškos trukmės uždraudimą naudotis specialia teise. Taip pat teismas skirdamas poveikio priemonę atsižvelgia į tai, ar asmuo yra padaręs panašaus

pobūdžio pažeidimų. Štai M. Š. nusikalto ir buvo teisiamas, būdamas ne kartą teistas, taip pat 2 kartus už transporto priemonių vairavimą būnant neblaiviam, daug kartų baustas administracine tvarka ir nesumokėjęs baudų, naują analogišką nusikalstamą veiką, už kurią nuteistas šioje byloje, padarė praėjus vos keturiems mėnesiams po to, kai baudžiamuoju įsakymu buvo nuteistas arešto bausme dėl transporto priemonės vairavimo būnant neblaiviam pagal BK 281¹ straipsnio 1 dalį. Jam nustatytas net 3,19 promilių girtumas. Atsižvelgiant į tai, jam paskirtas maksimalus 5 metų specialiosios teisės atėmimo terminas. (Klaipėdos apygardos teismo 2021 m. kovo 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje)

Apibendrinant, galima pastebėti, jog praktikoje atimamos įvairios specialiosios teisės. Tyrimo autorius identifikavo, jog praktikoje dažniausiai atimama specialioji teisė – teisė vairuoti kelių transporto priemones. Tačiau dažnai pasitaiko ir kitų specialių teisių atėmimo atvejų, tokių kaip teisės medžioti atėmimas, teisės laikyti ginklą atėmimas, teisės žvejoti atėmimas ir kt. Analizuojant praktiką išryškėjo šios poveikio priemonės skyrimo problema, susijusi su teisės vairuoti transporto priemonės atėmimu ir termino pradžios skaičiavimo momentu. Pagrindu skaičiuoti baudžiamojo poveikio priemonės termino pradžią, pažeidus kelių transporto priemonių eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisykles, nuo vairuotojo pažymėjimo paėmimo dienos, yra tai, jog taikomos kardomosios priemonės - pažymėjimo paėmimas, faktiškai atitinka baudžiamojo poveikio priemonės turinį, t. y. asmeniui yra taikomi tokio paties pobūdžio apribojimai (visiškas apribojimas naudotis teise), kokie yra taikomi ir paskyrus aptariamą baudžiamojo poveikio priemonę – uždraudimą naudotis specialia teise vairuoti transporto priemones.

2.2. Viešųjų teisių atėmimas

Kaip pateikia Baudžiamasis kodeksas – viešųjų teisių atėmimas yra teisės būti išrinktam ar paskirtam į valstybės ar savivaldybių institucijų ir įstaigų, įmonių ar nevalstybinių organizacijų renkamas ar skiriamas pareigas atėmimas. (Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas, 2000) Viešosios teisės gali būti atimtos nuo 1 iki 5 metų. Už apysunkius ir sunkius nusikaltimus valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams viešosios teisės gali būti atimtos nuo 3 iki 7 metų. Šių teisių atėmimas gali būti skiriamas tik tuo atveju, kai nusikalstama veika buvo padaryta piktnaudžiaujant viešosiomis teisėmis. Pažymėtina, kad iki 2011 m. birželio 21 d. priimto Baudžiamojo kodekso pakeitimo ir

papildymo įstatymo Nr. XI-1472⁴, viešųjų teisių atėmimas buvo taikomas kaip bausmė ir reglamentuotas Baudžiamojo kodekso 42 straipsnyje kartu su kitomis bausmėmis.

Kaip teigiama Baudžiamojo kodekso pakeitimo ir papildymo aiškinamajame rašte⁵, viešųjų teisių atėmimą reglamentuojant kaip baudžiamojo poveikio priemonę, buvo siekiama suderinti Baudžiamojo kodekso nuostatas su Europos Tarybos valstybių prieš korupciją grupės (GRECO) ataskaitoje pateiktomis rekomendacijomis ir Europos Tarybos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos priemonių įvertinimo ekspertų komiteto (MONEYVAL) ataskaitoje pateiktomis rekomendacijomis. Taip pat buvo pastebėta, kad Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas ir kiti tarnybos ar darbo santykius reglamentuojantys įstatymai numato draudimus eiti pareigas valstybės tarnyboje ar dirbti tam tikrą darbą, jeigu asmuo apkaltinamuoju teismo nuosprendžiu yra pripažintas kaltu dėl nusikaltimo padarymo, tol, kol neišnyks teistumas.

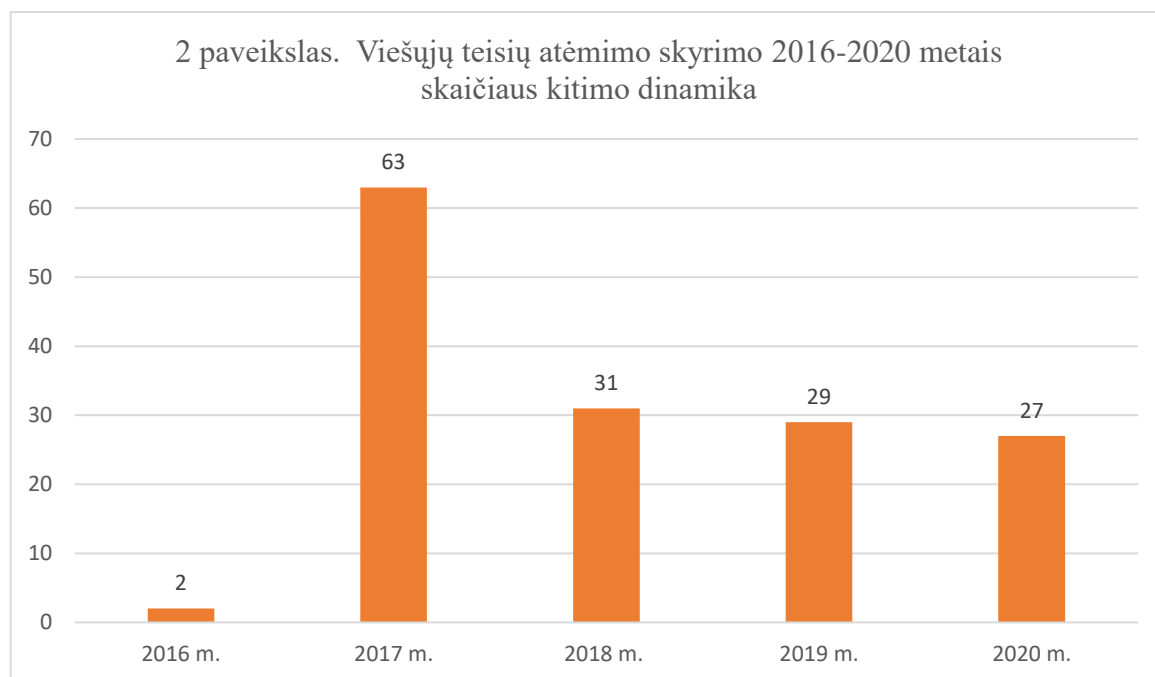
Atsižvelgiant į tai, teigtina, kad asmenį pripažinus kaltu padarius nusikaltimą, jis ir taip neturi realių galimybių toliau dirbti aukščiau minėtą darbą, todėl nėra jokios prasmės kaltininkui skirti tokio pobūdžio draudimo ir kaip bausmę, t. y. teisės dirbti tam tikrą darbą atėmimas savo turiniu yra laikytina prevencine poveikio priemone, kuri numatoma daugelyje specialių įstatymų, todėl šios bausmės taikymas tiesiog dubliuoja apribojimus, kurie nuteistiesiems taikomi kitų įstatymų pagrindu, kas tuo pačiu reiškia, kad nusikaltimus padarę asmenys praktiškai lieka nebaudžiami. Teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimo (atitinkamai ir viešųjų teisių atėmimo) esmė yra kiek kitokia nei kitų bausmių: jos pagrindinis tikslas – ne nubaudimas, o užtikrinimas, kad kaltas asmuo neturėtų galimybių daryti tokias nusikalstamas veikas ateityje. Taigi ši bausmė labiau atitinka vieną pagrindinių baudžiamojo poveikio priemonių tikslų - padėti įgyvendinti bausmės paskirtį, siekiant pakartotinio nusikalstamo elgesio prevencijos. (Baudžiamojo kodekso 7,<...>,straipsnių pakeitimo..., 2010)

Kaip galima matyti iš įstatymo projekto aiškinamojo rašto ir pačio Baudžiamojo kodekso 68¹ straipsnio formuluotės, ši poveikio priemonė glaudžiai susijusi su nusikaltimo valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams nusikalstamomis veikomis, todėl galima daryti

⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 42, 67, 68, 74, 123-1, 125, 126, 134, 142, 144, 176, 177, 204, 205, 210, 211, 213, 220, 223, 225, 226, 227, 228, 228-1, 229, 230, 253-1, 255, 257, 263, 268, 278, 281, 297, 308-1 straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo 68-1, 68-2 straipsniais ir 44, 45 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas.

⁵ Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 7, 42, 67, 68, 74, 123(1), 125, 126, 134, 142, 144, 176, 177, 204, 205, 210, 211, 213, 216, 220, 223, 225, 226, 227, 228, 228(1), 229, 230, 253(1), 255, 257, 263, 268, 278, 281, 297 ir 308(1) straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo 68(1) ir 68(2) straipsniais bei 44 ir 45 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymo projekto, Nr. XIP-2562.

išvadą, kad viešųjų teisių atėmimas yra į korupcinio pobūdžio veikas nukreipta poveikio priemonė.

Šaltinis: Sudaryta autoriaus. Pagal Nacionalinės teismų administracijos 2021 m. vasario 19 d. atsakymą į 2021 m. vasario 17 d. užklausą dėl teismuose asmenims paskirtų baudžiamojo poveikio priemonių statistinių duomenų suteikimo.

Analizuojant pateiktą statistiką galima matyti, kad ši baudžiamojo poveikio priemonė praktikoje skiriama pakankamai retai. Tai gali būti paaiškinama tuo, jog nusikalstamos veikos, padarytos piktnaudžiaujant viešosiomis teisėmis nėra dažnos.

Teismų praktikoje stebima su šios priemonės skyrimu susijusi įvairi problematika. Štai kaip pavyzdį, kuomet pirmosios instancijos teismas netinkamai pritaikė šioje dalyje nagrinėjamą baudžiamojo poveikio priemonę, galima pateikti nutartį, kurioje be kitų nuteistųjų D. G. kreipėsi į kasacinį teismą, nes buvo nuteista pagal Baudžiamojo kodekso 228 straipsnio 1 dalį ir vadovaujantis BK 67 straipsnio 2 dalies 3 punktu, 3 dalimi, 68¹ straipsnio 1, 3 dalimis, D. G. paskirta baudžiamojo poveikio priemonė – viešųjų teisių atėmimas trejiems metams, terminą skaičiuojant nuo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos. Pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu, pakeistu apeliacinės instancijos teismo nuosprendžiu, nustatyta, kad D. G., būdama neblaivi (1,66 promilės), vairavo automobilį ir šis automobilis susidūrė su kitu automobiliu. Siekdama nuginčyti jai alkotesteriu nustatytą girtumą ir išvengti administracinės bei drausminės atsakomybės, pateikiant į administracinio nusižengimo bylą suklastotus kraujo tyrimo rezultatus, kuriuose nebūtų užfiksuota alkoholio, D. G. telefonu kreipėsi į ligoninės direktorių G. A. pagalbos

nuslepiančios girtumą. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje) Atsižvelgiant į tai, kad D. G. buvo kitos valstybinės įstaigos direktorė ir neturėjo jokios realios įtakos G. A. priimamiems sprendimams ir veikė kaip privatus asmuo, nepiktnaudžiavo jai suteiktomis viešosiomis teisėmis, kasacinis teismas panaikino paskirtą baudžiamojo poveikio priemonę. Todėl galima daryti išvadą, jog kiekvienoje byloje svarbu atidžiai išanalizuoti, ar asmuo, darydamas tam tikrą nusikalstamą veiką, piktnaudžiauja turimomis viešosiomis teisėmis ir neiškelia savų interesų aukščiau už viešuosius.

Pastebėtina ir tai, jog teismų praktikoje pasitaiko atveju, kuomet asmuo nusikalstamą veiką padaro piktnaudžiaudamas tarnyba, bet nepiktnaudžiaudamas viešosiomis teisėmis, tačiau teismai vis tiek skiria viešųjų teisių atėmimą. Todėl svarstyтина, ar tokiu atveju jam neturėtų būti paskirta poveikio priemonė – teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimas. Pavyzdžiui, A. U. pripažintas kaltu, nes būdamas policijos pareigūnu, vykdydamas tarnybines pareigas, nesant jokio pagrindo, vartojo fizinę prievartą sulaikytojo atžvilgiu. Pirmosios instancijos teismas paskyrė viešųjų teisių atėmimą. Apeliacinės instancijos teismas pakeitė pirmosios instancijos teismo nuosprendį ir panaikino poveikio priemonę – viešųjų teisių atėmimą, nurodydamas, kad pagal teismų praktiką atimamos tik renkamos (pvz., mero, partijos pirmininko) arba skiriamos (pvz., teisėjo, prokuroro, savivaldybės administracijos direktoriaus ir pan.) pareigos, jei nusikalstama veika padaryta piktnaudžiaujant jomis. Piktnaudžiavimu viešosiomis teisėmis laikomas tyčinis pasinaudojimas viešosiomis teisėmis, neatitinkantis užimamų pareigų interesų, padarytas savanaudiškais ar asmeniniais tikslais. Šioje situacijoje asmuo nusikalstamą veiką padarė atlikdamas darbinės pareigas, piktnaudžiaudamas savo, kaip valstybės tarnautojo padėtimi, o ne viešosiomis teisėmis. Atsižvelgiant į tai, teismas baudžiamojo poveikio priemonę, viešųjų teisių atėmimą, pakeitė į kitą – teisės dirbti valstybės tarnyboje atėmimą. (Šiaulių apygardos teismo 2020 m. kovo 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje)

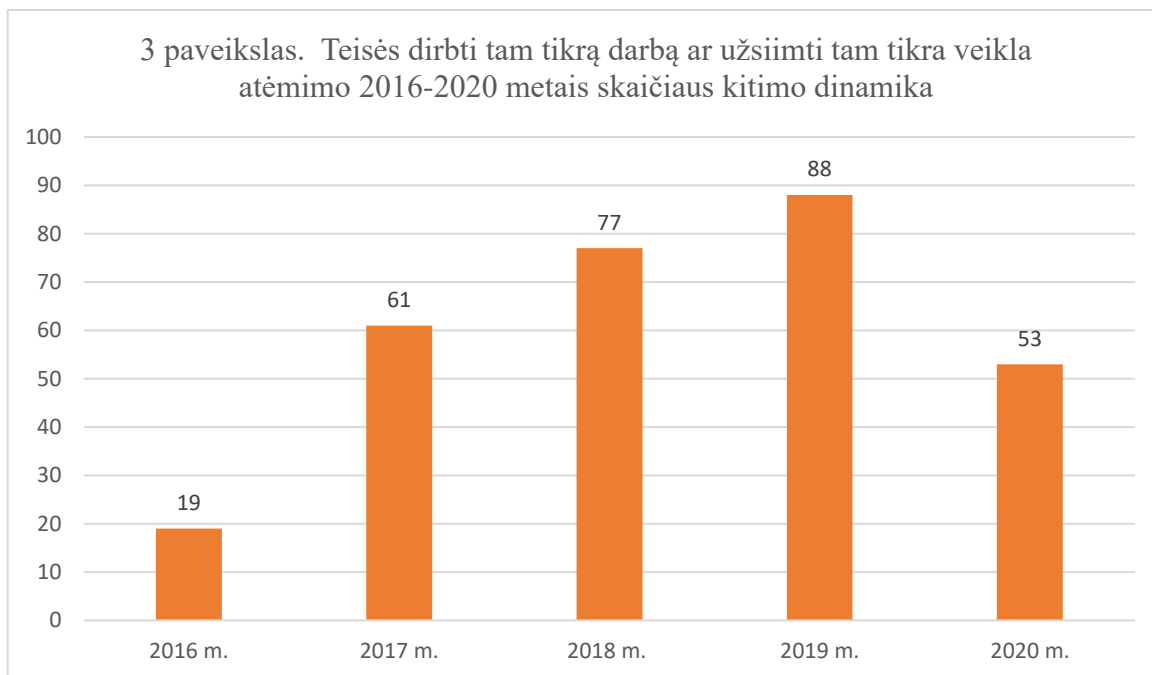
Kaip pavyzdį, kuomet asmuo piktnaudžiauja viešosiomis teisėmis galima pateikti Šiaulių apygardos teismo nutartį, kurioje E. P. susitarė priimti ir priėmė kyšį už neteisėtą neveikimą vykdant įgaliojimus. Jis, būdamas savivaldybės administracijos direktorius, su UAB „R“ susitarė priimti kyšį, t. y. susitarė, kad E. P. kartu su UAB direktoriumi, neatlygintinai vyks į Paryžiuje vyksiančią tarptautinę aplinkos apsaugos parodą, o už šią neatlygintiną kelionę E. P. nesiims veiksmų, kurių pagrindu UAB „R“ būtų atimta teisė tęsti miesto ir rajono daugiabučių namų administravimo paslaugą. Už šiuos veiksmus, be

kitų prievartos priemonių, E. P. paskirtas viešosios teisės atėmimas – teisės būti išrinktam ar paskirtam į valstybės ar savivaldybių institucijų ir įstaigų, įmonių ar nevalstybinių organizacijų renkamas ar skiriamas pareigas – 2 metams 6 mėnesiams. (Šiaulių apygardos teismo 2014 m. kovo 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje)

Apibendrinant, viešųjų teisių atėmimas tai yra teisės būti išrinktam ar paskirtam į valstybės ar savivaldybių institucijų ir įstaigų, įmonių ar nevalstybinių organizacijų renkamas ar skiriamas pareigas atėmimas. Ši poveikio priemonė gali būti paskirta nuo 1 iki 5 metų, o už apysunkius ir sunkius nusikaltimus valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams nuo 3 iki 7 metų. Pastebėta praktikoje dažniausiai pasitaikanti problematika, tai atribojimas, kada asmuo piktnaudžiauja viešosiomis teisėmis, o kada piktnaudžiauja tarnybine padėtimi. Todėl, taikant šią poveikio priemonę, kiekvienu atveju svarbu atidžiai išanalizuoti, ar asmuo piktnaudžiauja jam suteiktomis viešosiomis teisėmis.

2.3. Teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimas

Teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimas skiriamas tuomet, kai asmuo nusikalstamą veiką padaro darbinės ar profesinės veiklos srityje arba kai teismas, atsižvelgdamas į padarytos nusikalstamos veikos pobūdį, padaro išvadą, kad asmeniui negalima palikti teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla. (Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas, 2000) Taip pat kaip ir viešųjų teisių atėmimą, teismas šią teisę gali atimti nuo 1 iki 5 metų, o už apysunkius ir sunkius nusikaltimus valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams teisė dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla gali būti atimta nuo 3 iki 7 metų.

Šaltinis: Sudaryta autoriaus. Pagal Nacionalinės teismų administracijos 2021 m. vasario 19 d. atsakymą į 2021 m. vasario 17 d. užklausą dėl teismuose asmenims paskirtų baudžiamojo poveikio priemonių statistinių duomenų suteikimo.

Analizuojant statistiką galima pastebėti, kad teisės dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla atėmimas taip pat, kaip ir viešųjų teisių atėmimas, yra pakankamai retai skiriama baudžiamojo poveikio priemonė.

Kaip minėta, ši poveikio priemonė, kartu su viešųjų teisių atėmimu, iki anksčiau minėto Baudžiamojo kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo taip pat buvo reglamentuota kaip bausmė. Tačiau siekiant įgyvendinti tarptautinių organizacijų GRECO ir MONEYVAL rekomendacijas, bei atsižvelgiant į darbo santykius reglamentuojančių įstatymų reguliavimą, buvo reglamentuota kaip baudžiamojo poveikio priemonė.

Kaip galima matyti iš pateiktos sąvokos, šią poveikio priemonę sudaro dvejopo pobūdžio draudimai – tai teisės dirbti tam tikrą darbą ar teisės užsiimti tam tikra veikla atėmimas. Pirmuoju atveju – teisės dirbti tam tikrą darbą atėmimu, yra uždraudžiama nuteistajam dirbti konkretų darbą kokioje nors veiklos srityje pvz. gydytoju, vairuotoju ir pan. Pavyzdžiui apeliacinio teismo išnagrinėtoje byloje pripažįstama, kad P. S. priėmė kyšį už teisėtą veikimą vykdant įgaliojimus. P. S. pripažįstamas kaltu dėl to, kad jis savo naudai tiesiogiai priėmė 50 Eur kyšį už teisėtą veikimą vykdant įgaliojimus, o būtent: jis būdamas valstybės tarnautojui prilygintu asmeniu, iš V. Š. priėmė 50 Eur kyšį už tai, kad pastarajam būtų išduotas nedarbingumo pažymėjimas. Veikdamas pagal susitarimą, P. S. nurodė jam pavaldžiai darbuotojai išduoti V. Š. trijų dienų nedarbingumo. Vykdydama P. S. nurodymą,

vedėja tą pačią dieną ligoninės patalpose užpildė V. Š. asmens ambulatorinio gydymo apskaitos kortelę, paciento apžiūros protokolą ir nustatant sveikatos būklės sutrikimą dėl opaligės, išdavė nedarbingumo pažymėjimą. Dėl to P.S. padarė korupcinio pobūdžio nusikalstamą veiką atlikdamas profesines pareigas, todėl kartu su baudos bausme teismas paskyrė baudžiamojo poveikio priemonę – teisės dirbti vadovaujama darbą įstaigoje ir kitose valstybinėse ar savivaldybės institucijose, įstaigose ar įmonėse atėmimą trejiems metams. (Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. liepos 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje)

Antruoju atveju – teisės užsiimti tam tikra veikla atėmimu, yra uždraudžiama užsiimti kokia nors veikla tam tikroje srityje pvz. advokatu. Pavyzdžiui, nutartyje teigiama, kad BK 68² straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimą, teismas skiria tais atvejais, kai asmuo nusikalstamą veiką padaro darbinės ar profesinės veiklos srityje arba kai teismas, atsižvelgdamas į padarytos nusikalstamos veikos pobūdį, padaro išvadą, kad asmeniui negalima palikti teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla. Teismas, nustatęs, kad K. Ž. padarė korupcinio pobūdžio nusikalstamą veiką atlikdamas advokato profesines pareigas, kartu su bausme jam paskyrė baudžiamojo poveikio priemonę – teisės užsiimti advokato praktika atėmimą trejiems metams. Apeliacinės instancijos teismas šiam pirmosios instancijos teismo sprendimui pritarė. Teisėjų kolegija nesutikti su teismų išvada dėl baudžiamojo poveikio priemonės skyrimo K. Ž. kartu su bausme neturi pagrindo. (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2018 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje) Kitoje byloje, asmuo A.J., kuris vertėsi advokato profesine veikla, buvo pripažintas kaltu dėl teisėjo papirkimo, t. y. dėl korupcinio nusikaltimo, susijusio su jo, kaip advokato, piktnaudžiavimu savo profesinėje veikloje. Tokiais savo veiksmais A. J. pažeidė advokatui keliamus nepriekaištingos reputacijos, nepriekaištingo elgesio ir profesinės veiklos teisėtumo reikalavimus ir taip pažemino advokato vardą. A. J. BK 40 straipsnio pagrindu atleidus nuo baudžiamosios atsakomybės, jam paskirta ir baudžiamojo poveikio priemonė – teisės užsiimti advokato profesine veikla atėmimas dvejiems metams. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje)

Taip pat praktikoje pastebima atvejų, kuomet padarius korupcinio pobūdžio nusikalstamą veiką teismas asmeniui atima teisę dirbti tik viešojo administravimo sektoriuje (valstybės tarnyboje). Neatsižvelgiant į tai, jog korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas gali padaryti ne tik valstybės tarnautojas, tačiau ir jam prilygintas asmuo privačiame sektoriuje. Pavyzdžiui, byloje Ž. N. nuteistas už tai, kad būdamas

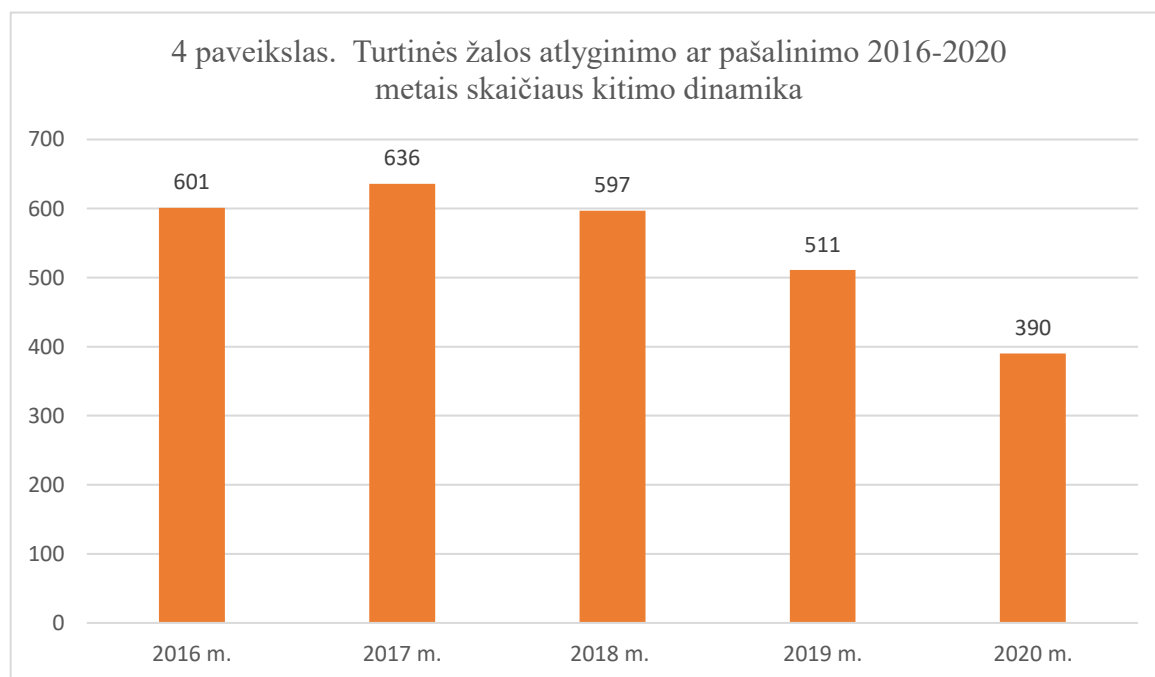
valstybės tarnautojas, kaip pareigūnas turėdamas pareigą išaiškinti pažeidimus, nustatyti pažeidėjus ir patraukti juos atsakomybėn, tiesiogiai provokavo D. M. duoti jam kyšį. Teismas jam atėmė teisę dirbti valstybės tarnyboje. Prokuroras su tokia poveikio priemone nesutiko argumentuodamas, jog korupcinio pobūdžio veikos gali būti padaromos ne tik viešojo administravimo sektoriuje, bet ir teikiant viešąsias paslaugas privačiame sektoriuje. Šiuo atveju, Ž. N. galėtų nekliudomai eiti pareigas bet kurioje valstybės ar savivaldybės įmonėje, ar jų kontroliuojamuose privačiuose juridiniuose asmenyse, teikiančiuose viešąsias paslaugas, todėl toks baudžiamojo poveikio priemonės turinys nepadaeda įgyvendinti bausmės paskirties. Teismas atmetė prokuroro apeliacinį skundą teigdamas, kad teisės dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla atėmimo tikslas yra atimti arba apriboti galimybę nuteistajam padaryti naujas nusikalstamas veikas, susijusias su jo profesija, kai būtent profesiniai įgūdžiai, darbo vieta tiesiogiai lėmė sąlygas nusikalsti. Todėl šiuo atveju papildomas baudžiamojo poveikio priemonės turinio išplėtimas būtų neproporcingas, nes Ž. N. nusikalstamą veiką padarė eidamas valstybės tarnybos pareigas, o ne joms prilygintas tarnybines pareigas. (Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. spalio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje)

Apibendrinant, teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimas suprantamas kaip valstybės vardu teismo skiriama baudžiamojo poveikio priemonė, kuri gali būti skiriama tuomet, kai asmuo nusikalstamą veiką padaro darbinės arba profesinės veiklos srityje. Teismas šią teisę gali atimti nuo 1 iki 5 metų, o už apysunkius ir sunkius nusikaltimus valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams teisė dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla gali būti atimta nuo 3 iki 7 metų. Teisės dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla atėmimo tikslas yra atimti arba apriboti galimybę nuteistajam padaryti naujas nusikalstamas veikas, susijusias su kaltininko profesija tuo atveju, kai būtent profesiniai įgūdžiai, darbo vieta tiesiogiai lėmė sąlygas nusikalsti. Analizuojant praktiką pastebėti atvejai, kad asmenims buvo atimama teisė dirbti vadovaujamą darbą valstybės įstaigose, užsiimti advokato profesine veikla. Pastebėta, kad skiriant šią poveikio priemonę yra nustatomas skirtingas teisės dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti tam tikra veikla terminas. Ši baudžiamojo poveikio priemonė skirta įgyvendinti vieną iš pagrindinių tokio pobūdžio priemonių tikslų – padėti įgyvendinti bausmės paskirtį, siekiant pakartotinio nusikalstamo elgesio prevencijos.

2.4. Turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas

Kaip minėta darbo pradžioje, viena iš priežasčių, paskatinusių baudžiamojo poveikio priemonių reglamentavimą Baudžiamajame kodekse, buvo nukentėjusiojo asmens teisių ir laisvių užtikrinimas baudžiamajame procese. (Levon, 2013, p. 188)

Atsižvelgiant į tai, kad kiekvienas nuo nusikalstamos veikos nukentėjęs asmuo turi teisę į padarytos turtinės žalos atlyginimą ar pašalinimą, Baudžiamojo kodekso 69 straipsnyje įtvirtinta baudžiamojo poveikio priemonė – turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas. Teismas skiria turtinės žalos atlyginimą ar pašalinimą, kai dėl nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo buvo padaryta žalos asmeniui, nuosavybei ar gamtai. (Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas, 2000) Pažymėtina, kad turtinės žalos atlyginimas suprantamas kaip tam tikros piniginės sumos sumokėjimas asmeniui, kuriam buvo padaryta žala. Turtinės žalos pašalinimas suprantamas kaip daikto atstatymas į prieš tai buvusią padėtį.

Šaltinis: Sudaryta autoriaus. Pagal Nacionalinės teismų administracijos 2021 m. vasario 19 d. atsakymą į 2021 m. vasario 17 d. užklausą dėl teismuose asmenims paskirtų baudžiamojo poveikio priemonių statistinių duomenų suteikimo.

Kaip matyti iš pateiktos statistikos, pastaruosius metus pastebimas nežymus baudžiamojo poveikio priemonės – turtinės žalos atlyginimo ar pašalinimo retesnis taikymas praktikoje. Tačiau pažymėtina, kad ši poveikio priemonė yra viena iš dažniausiai skiriamų asmenims.

Nors įstatyme ir nėra aiškiai nurodyta, ar žala gali būti atlyginama tik fiziniam, ar ir juridiniam asmeniui, tačiau iš kodekse formuluojamų nusikalstamų veikų sudėčių galime matyti, jog žala neteisėtais veiksmais gali būti padaroma ir valstybei bei juridiniam asmeniui⁶.

Atkreipiant į nusikalstamomis veikomis padaromos žalos mastus ir pateikiant konkrečius skaičius, galima pateikti pavyzdį, kiek per 2019 m. Lietuvos valstybės finansams buvo padaryta žalos. Štai per 2019 m. valstybės finansams padaryta 22 mln. 448 tūkst. 160 Eur turtinė žala, o ištirtose bylose paimto turto (daiktų ir pinigų), nuosavybės, į kurią laikinai apribota nuosavybės teisė ir savanoriškai atlygintos žalos vertė siekia 7 mln. 441 tūkst. 346 Eur. (Lietuvos Respublikos Prokuratūros veiklos ataskaita, 2019) Darytina išvada, kad žalos padaroma beveik 3 kartais daugiau, nei yra atlyginama. Todėl teismas, skirdamas šią baudžiamojo poveikio priemonę, turi įvertinti visas aplinkybes, tarp jų ir tai, ar kaltininkas turi realių galimybių atlyginti, pašalinti padarytą žalą. Jeigu realus padarytos žalos atlyginimas ar pašalinimas dėl objektyvių ar subjektyvių aplinkybių yra ribotas (pavyzdžiui kaltininkas yra bedarbis, turi daug išlaikytinių ir pan.), tikslingiau parinkti kitą iš BK 67 str. numatytų baudžiamojo poveikio priemonių. (Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras, 2004, p. 384) Todėl pažymėtina, kad baudžiamuoju procesu turi būti užtikrinama ne tik nukentėjusiojo teisė gauti dėl nusikalstamos veikos padarytos žalos atlyginimą, bet ir nuteistojo asmens objektyvi galimybė atlikti tokius veiksmus.

Pastebėtina, kad praktikoje pasitaiko atvejų, kuomet teismai formaliai pritaiko baudžiamąjį įstatymą ir nesigilindami į objektyvias aplinkybes siekiant individualizuoti, išlaikyti nukentėjusiojo interesų gynimo ir nuteistojo padėties pusiausvyrą, taip pat įvertinti skiriamo įpareigojimo įgyvendinimo realų kriterijų. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje) Kaip pavyzdį, būtų galima pateikti apygardos teismo nuosprendį, kuriuo teismas pakeitė Vilniaus miesto apylinkės teismo nuosprendį, kuriuo G. B. buvo paskirtas bausmės vykdymo atidėjimas ir paskirta baudžiamojo poveikio priemonė - įpareigojimas atlyginti 41 744,27 Eur žalą išdėstant 20 mėnesių laikotarpiui, atliekant mokėjimus kas mėnesį po 2000 Eur. Neatsižvelgiant į tai, kad apeliantas gauna minimalias pajamas, slaugo sunkiai sergantį, neįgalų tėvą, negali nuolat dirbti ir gaunamų pajamų neužtektų teismo įpareigojimo kas mėnesį sumokėti 2000 Eur vykdymui, tokiu

⁶ Pvz. žr. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymo. Baudžiamojo kodekso. Valstybės žinios, 2000-10-25, Nr. 89-2741, 301 str. 2 d.,jeigu dėl šių veiksmų buvo sutrikdyta fizinio ar juridinio asmens veikla, arba padaryta didelės žalos valstybei arba fiziniam ar juridiniam asmeniui“

būdu jis automatiškai pažeistų sąlygas baudmės vykdymo atidėjimui ir probacijos tarnyba turėtų kreiptis į teismą dėl baudmės vykdymo atidėjimo panaikinimo. Tai reiškia, kad baudmės vykdymo atidėjimo institutas būtų taikomas tik formaliai, kadangi viena iš sąlygų yra neįvykdytina nuo pat baudmės vykdymo pradžios. Vilniaus apygardos teismas tenkindamas skundą iš dalies pažymėjo, kad BK 69 straipsnyje numatyta baudžiamojo poveikio priemone siekiama įpareigoti kaltininką realiai švelninti nusikaltimo, kuriuo padaryta turtinė žala, padarinius, dėti pastangas per nustatytą teismo laikotarpį atlyginti žalą dirbant, neslepiant finansinių šaltinių ir pan. Vis dėlto, pažymėtina, kad baudžiamuoju procesu turi būti užtikrinama ne tik nukentėjusiojo teisė gauti dėl nusikalstamos veikos padarytos žalos atlyginimą (BPK 44 straipsnio 10 punktą), bet ir nuteistojo asmens objektyvi galimybė atlikti tokius veiksmus.

Atsižvelgiant į tai, nustatant pareigą nuteistajam baudmės vykdymo atidėjimo laikotarpiu atlyginti nukentėjusiajam padarytą turtinę žalą yra itin svarbu užtikrinti tokio teismo sprendimo įvykdymo veiksmingumą, kruopščiai vertinant žalą padariusio asmens finansines galimybes laiku mokėti paskirtas įmokas ir nustatant tokį terminą ir įmokų dydžius, kurie užtikrintų, kad žalą padaręs asmuo realiai galės sumokėti nukentėjusiajam priteistą žalos dydį ir bus suinteresuotas tai padaryti kiek įmanoma greičiau, o nukentėjęs asmuo realiai gaus jam priteistą sumą. Atsižvelgiant į tai, G. B. baudmės vykdymo atidėjimo laikotarpiu skirtinas įpareigojimas periodiniais mokėjimais mažinti padarytą žalą, t. y. keičiant žalos atlyginimo tvarką, nustatant mažesnes įmokas, t.y. įpareigojant nuteistąjį nuo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos iki kiekvieno mėnesio paskutinės dienos mokėti valstybei dalį skolos – po 200 eurų. (Vilniaus apygardos teismo 2020 m. gruodžio 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje) Dėl to galima padaryti išvadą, kad kartais teismai, parinkdami šią poveikio priemonę, formaliai pritaiko baudžiamąjį įstatymą neįsigilindami į objektyvias bylos aplinkybes ir nuteistojo galimybę vykdyti paskirtą baudžiamojo poveikio priemonę – turtinės žalos atlyginimą ar pašalinimą – nepažeidžiant nei nukentėjusiojo, nei nuteistojo interesų.

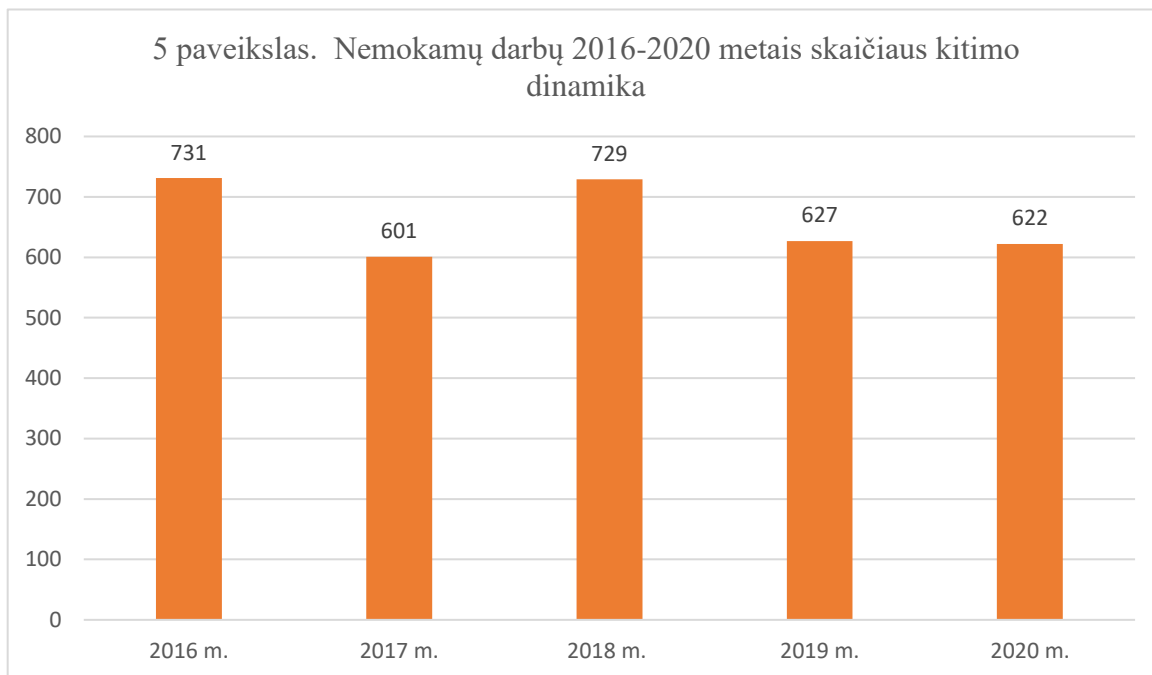
Kaip minėta, nukentėjusiajam padaryta turtinė žala gali būti ne tik atlyginama, tačiau ir pašalinama. Pavyzdžiui, byloje T. N. tyčia sugadino E. L. buto medines duris, jas daužydamas metaline lazda. Teismas T. N. atleido nuo baudžiamosios atsakomybės kaltinamajam ir nukentėjusiajam susitaikius ir paskyrė baudžiamojo poveikio priemones – įpareigojimą pašalinti turtinę žalą nukentėjusiajam, 60 valandų nemokamų darbų bei draudimą nesiartinti prie nukentėjusių asmenų 5 mėnesius nuo nuosprendžio įsiteisėjimo

dienos. Susitarime dėl žalos pašalinimo užfiksuota, jog T. N. įsipareigojo įdėti duris E. L. (Šiaulių apylinkės teismo Šiaulių rūmų 2012 m. vasario 10 d. nuosprendis)

Apibendrinant galima teigti, kad baudžiamojo poveikio priemonė – turtinės žalos atlyginimas ar pašalinimas, yra orientuota į nukentėjusiojo asmens teisių užtikrinimą. Kaip minėta, ši poveikio priemonė gali pasireikšti žalos pašalinimu, pvz.: savo darbu įdėti duris, arba atlyginimu, pvz.: teismui nustatius konkrečią piniginę žalą, asmuo įpareigojamas ją atlyginti. Teismas šią poveikio priemonę gali paskirti tuomet, kai dėl baudžiamojo nusikaltimo ar nusikaltimo buvo padaryta žala asmeniui, nuosavybei ar gamtai. Taip pat pažymėtina, kad teismas skirdamas šią poveikio priemonę privalo užtikrinti ne tik nukentėjusiojo asmens teisę gauti žalos atlyginimą, tačiau ir kaltininko objektyvią galimybę atlyginti ar pašalinti padarytą žalą.

2.5. Nemokami darbai

Nemokami darbai tai teismo skiriama baudžiamojo poveikio priemonė nuo 20 iki 100 valandų nemokamų darbų sveikatos priežiūros, socialinių paslaugų ar kitose valstybinėse ar nevalstybinėse įstaigose bei organizacijoje. (Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas, 2000) Konkretų valandų skaičių nustato teismas, atsižvelgdamas į padarytos nusikalstamos veikos pobūdį, kaltininko asmenybę (pavyzdžiui sveikatos būklę, šeimines padėtį, užimtumą ir pan.) skiriamų baudžiamojo poveikio priemonių skaičių ir kitas aplinkybes. (Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras, 2004, p. 385)

Šaltinis: Sudaryta autoriaus. Pagal Nacionalinės teismų administracijos 2021 m. vasario 19 d. atsakymą į 2021 m. vasario 17 d. užklausą dėl teismuose asmenims paskirtų baudžiamojo poveikio priemonių statistinių duomenų suteikimo.

Analizuojant pateiktą statistiką galima matyti, kad 2016-2020 metais nemokamų darbų poveikio priemonės, žymesnio skaičiaus kitimo dinamikos nepastebima. Ši poveikio priemonė išlieka tarp dažniausiai skiriamų poveikio priemonių asmenims.

Kaip minėta anksčiau, atsižvelgiant į pavyzdinį poveikio priemonių suskirstymą į grupes, šią poveikio priemonę galima būtų priskirti prie priemonių, kuriomis siekiama resocializuoti nusikaltusį asmenį siekiant formuoti jo pasaulėžiūrą. (Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras, 2004, p. 376) Tačiau šis priskyrimas, pagal dominuojantį tikslą, nepaneigia bendro principo, kad baudžiamojo poveikio priemonės turi padėti įgyvendinti bausmės paskirtį.

Iš pirmo požiūrio, ši poveikio priemonė gali pasirodyti panaši į viešųjų darbų bausmę, tačiau skiriasi jų atlikimo trukmė, vieta, kurioje atliekama parinkta atitinkama priemonė ir vengimo atlikti parinktą priemonę, teisinės pasekmės. Pirma, nemokamų darbų trukmė, kaip nurodyta įstatyme, yra nuo 20 iki 100 valandų, o viešųjų darbų – nuo vieno mėnesio iki vienerių metų neatlygintinai dirbant nuo 1 iki 40 valandų per mėnesį. Tačiau bausmės trukmė negali būti ilgesnė kaip 240 valandų už baudžiamąjį nusižengimą ir ne ilgesnė nei 480 valandų už nusikaltimą. (Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas, 2000)

Antra, kalbant apie vietą, kurioje atliekama bausmė ar poveikio priemonė, pažymėtina, kad baudžiamojo poveikio priemonė, prižiūrint Probacijos tarnybai, atliekama sveikatos priežiūros, socialinių paslaugų ar kitose valstybinėse ar nevalstybinėse įstaigose bei organizacijose, o viešieji darbai atliekami visuomenės labui, kaip Bausmių vykdymo kodekso 39 straipsnio 2 dalis nurodo, Viešųjų darbų atlikimo vietą ir darbą parenka probacijos tarnyba pagal sveikatos priežiūros, socialinių paslaugų ar kitų valstybės ar savivaldybių institucijų, nevyriausybinių organizacijų (toliau – darbdaviai, pas kuriuos atliekama viešųjų darbų bausmė) paraiškas. Darbas parenkamas atsižvelgiant, kiek tai įmanoma, į nuteistojo specialybę ar profesiją, gyvenamąją vietą ir nuteistojo pageidavimą. (Lietuvos Respublikos Bausmių vykdymo kodeksas, 2002)

Trečia, kalbant apie nevykdymo teises pasekmes, paminėtina Baudžiamojo kodekso 74 straipsnio norma numatanti, kad asmeniui, negalinčiam dėl pateisinamų priežasčių vykdyti šios poveikio priemonės, jo prašymu gali būti pakeista kita baudžiamojo poveikio priemonė. Atveju, kai asmuo nesant objektyvių priežasčių vengia įvykdyti baudžiamojo poveikio priemonę, atsako pagal Baudžiamojo kodekso 243 straipsnį ir yra baudžiamas bauda arba areštu. Nevykdant viešųjų darbų bausmės dėl objektyvių priežasčių, teismas asmenį gali atleisti nuo šios bausmės ir paskirti vieną ar kelias baudžiamojo poveikio priemones. Jei asmuo vengia atlikti viešuosius darbus, jis yra įspėjamas dėl galimų pasekmių ir tik po to bausmė gali būti pakeista bauda arba laisvės apribojimu. Kaip matyti, kuomet asmuo, nesant objektyvių priežasčių, nevykdo bausmės – viešųjų darbų – jam griežčiausia bausmė gali būti laisvės apribojimas, o nevykdant aptariamų nemokamų darbų baudžiamojo poveikio priemonės, jis gali susilaukti net gi griežtesnės bausmės – arešto. Taip pat tarp šių dviejų panašių poveikio priemonių galima išvelgti panašumų – jos gali būti skiriamos tik asmeniui sutinkant.

Pastebėtina, kad nemokami darbai gali būti paskirti net ir turinčiam darbą asmeniui. Pavyzdžiui R.C. kreipėsi į probacijos tarnybą pateikdamas prašymą pakeisti nemokamus darbus įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų fondą nurodydamas, kad jis dirba nuo pirmadienio iki penktadienio, 40 valandų per savaitę ir dėl to negali atlikti nemokamų darbų. Teismas atsižvelgdamas į tai jog asmuo dėl objektyvios priežasties negali atlikti nemokamų darbų ir nemokamus darbus pakeitė į kitą baudžiamojo poveikio priemonę – įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą. (Alytaus apylinkės teismo Prienų rūmų 2019 m. sausio 30 d. nutartis)

Taip pat praktikoje pastebimi ir atvirkštiniai variantai, kuomet asmuo neturėdamas darbo ar tik minimalias pajamas, prašo paskirtą piniginio pobūdžio poveikio priemonę

pakeisti į nemokamus darbus. Pavyzdžiui, J. B. prašo nutartį panaikinti ir pakeisti įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą į kitą baudžiamojo poveikio priemonę – nemokamus darbus. Nurodo, kad neturi galimybės sumokėti paskirtą įmoką, jo šeimos biudžetas yra nedidelis, darbo užmokestis minimalus mėnesinis atlyginimas, kitų finansavimo šaltinių neturi. Pažymi, kad turi du nepilnamečius vaikus, viena dukra lanko ikimokyklinio ugdymo įstaigą, kita dukra – gimnaziją, jis turi rūpintis mokyklinėmis priemonėmis, apmokėti už maitinimą. Nurodo, kad jo nepilnametė dukra turi negalią, lankymasis pas gydytojus, logopedus sudaro papildomas išlaidas. Pažymi, kad kiekvieną mėnesį moka įmokas už komunalines paslaugas – elektros energiją, vandenį, šiukšlių išvežimą, ryšio paslaugas, papildomas išlaidas sudaro namo šildymas, turi kreditą. Nurodo, kad jo tėvas yra našlys, nesugeba pats pasirūpinti savo išlaikymu, gaunamos pensijos neužtenka pragyvenimui, todėl pareiškėjas jam finansiškai padeda, sumoka už tėvo sunaudotą elektros energiją, nuperka vaistų bei malkų kūrenimui. Pažymi, kad gyvena kaime, į darbą važinėja nuosavu automobiliu, neturi galimybės važiuoti autobusu, patiria papildomų išlaidų, susijusių su automobilio išlaikymu – draudimo mokėjimas, remonto darbai, kuras. (Vilniaus apygardos teismo 2020 m. birželio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje)

Pažymėtina, kad, kitaip nei bausmių, Baudžiamajame kodekse nėra numatytų baudžiamojo poveikio priemonių keitimo taisyklių, todėl teismas remiasi įstatymo analogija bausmių keitimo taisyklėmis. (Ibid) Atsižvelgiant į tai, teismas minėtoje byloje nurodė: „Kadangi nuteistajam teismo nuosprendžiu buvo paskirta 20 MGL dydžio įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, o nemokamų darbų maksimalus dydis yra 100 valandų, keičiant paskirtą baudžiamojo poveikio priemonę šis dydis būtų viršijamas. Atsižvelgiant į tai, kad skiriama baudžiamojo poveikio priemonė negali viršyti įstatymo leidėjo imperatyviai nurodytų ribų, J. B. įpareigojamas per 6 mėnesius atlikti 100 valandų nemokamų darbų sveikatos priežiūros, globos ir rūpybos ar kitose valstybinėse ar nevalstybinėse įstaigose bei organizacijose.“ Analizuojant teismų praktiką, pastebėtina, kad asmenys pakankamai dažnai kreipiasi į teismą prašydami įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą pakeisti į nemokamus darbus, nurodant, kad asmuo neturi galimybės sumokėti paskirtos įmokos.

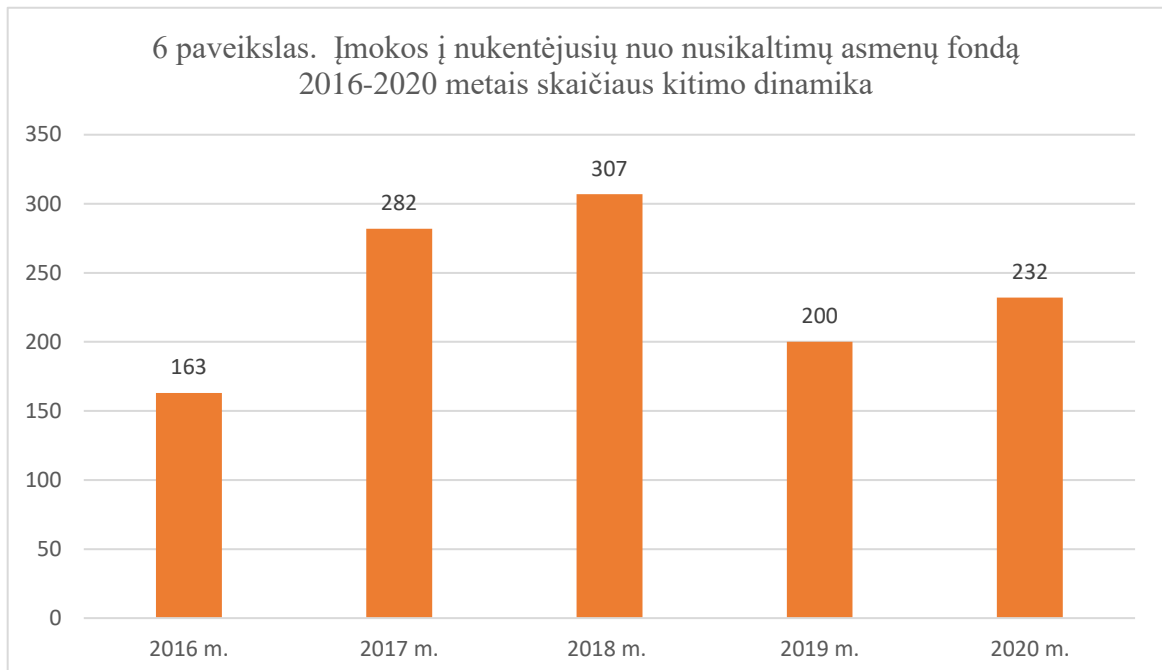
Taip pat gali susiklostyti situacija, kai asmuo neturėdamas galimybės dalyvauti smurtinį elgesį keičiančioje programoje, prašo ją pakeisti į nemokamus darbus. Pavyzdžiui, A.G. pateikė probacijos skyriui pateikė prašymą apie tai, kad neturi galimybės dalyvauti elgesį keičiančioje programoje, kadangi niekur nedirba, pragyventi sunku, neturi lėšų

važinėti į programos vykdymo mokymus. Teismas padarė išvadą, kad paties probuojamojo prašymas pakeisti vieną poveikio priemonę kita dėl jo sunkios materialinės padėties, yra pagrindas tenkinti ir skirti nemokamus darbus, kurie turės teisiškos įtakos A.G. Paskyrė nemokamus darbus – per 3 mėnesius išdirbti 40 valandų (Šiaulių apylinkės teismo Šiaulių rūmų 2019 m. lapkričio 18 d. nutartis)

Apibendrinant, nemokami darbai tai baudžiamojo poveikio priemonė, kuria teismas skiria asmeniui nemokamai išdirbti nuo 20 iki 100 valandų sveikatos priežiūros, socialinių paslaugų ar kitose valstybinėse ar nevalstybinėse įstaigose bei organizacijose. Taip pat šią poveikio priemonę, pagal dominuojantį tikslą, galima būtų priskirti prie priemonių, kuriomis siekiama resocializuoti nusikaltusį asmenį siekiant formuoti jo pasaulėžiūrą ir daugiau nenusikalsti. Skirdamas šią poveikio priemonę teismas turi atsižvelgti į realią galimybę kaltininkui atlikti paskirtą poveikio priemonę. Praktikoje pasitaiko atvejų, kuomet paskirta nemokamų darbų poveikio priemonė yra nesuderinama su asmens darbine veikla ir jis, dėl objektyvių priežasčių, neturi galimybės vykdyti paskirtos baudžiamojo poveikio priemonės. Taip pat identifikuoti atvejai, kai asmenys neturintys galimybių vykdyti piniginio pobūdžio baudžiamojo poveikio priemonių, ar neturi lėšų nuvykti į elgesį keičiančias programas, kreipiasi dėl šių poveikio priemonių pakeitimo į nemokamus darbus.

2.6. Įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą

Kaip jau buvo minėta darbe, vis daugiau dėmesio skiriant nukentėjusiojo asmens teisių bei laisvių atstatymui bei žalos atlyginimui, Baudžiamasis kodeksas numato dar vieną galimybę nukentėjusiesiems nuo nusikalstamų veikų susilaukti žalos atlyginimo, tai kaltininkams skiriamas įpareigojimas – įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą.

Šaltinis: Sudaryta autoriaus. Pagal Nacionalinės teismų administracijos 2021 m. vasario 19 d. atsakymą į 2021 m. vasario 17 d. užklausą dėl teismuose asmenims paskirtų baudžiamojo poveikio priemonių statistinių duomenų suteikimo.

Žvelgiant į statistiką galima matyti, kad įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą yra pakankamai retai taikoma poveikio priemonė praktikoje, galbūt todėl, jog teismai vengia skirti kelias piniginio pobūdžio baudžiamojo poveikio priemones. Tačiau žymaus skaičiaus pokyčio nepastebima.

Šios įmokos dydis pilnamečiam asmeniui gali siekti nuo 5 iki 125 MGL, o nepilnamečiui – nuo 3 iki 25 MGL, juridiniam asmeniui – nuo 100 iki 2000 MGL. Baudžiamajame kodekse naudojamas MGL dydis atitinka bazinį bausmių ir nuobaudų dydį (BBND). 2017 m. Vyriausybės nutarimu⁷ buvo pakeistas BBND, kuris šiuo metu siekia 50 Eur. Pastebėtina, kad įmokos į nukentėjusiųjų asmenų fondą dydis, nuo šios priemonės įtvirtinimo Baudžiamajame kodekse nekito ir išliko toks pat. Tačiau atsižvelgiant į baudos bausmės ankstesnį reglamentavimą, pažymėtina, kad iki 2017 m. baudos bausmės minimali riba buvo 1 MGL. Tokiu būdu kai kuriais atvejais galėjo susiklostyti paradoksali situacija, kai asmeniui, nuteistam, pavyzdžiui, už nesunkaus nusikaltimo padarymą, būtų paskirta mažesnė bauda, nei tuo atveju, jeigu jis būtų atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės. Be to, gana keistai, nepagrįstai ir dviprasmiškai atrodė situacija, kai baudžiamajame įstatyme nustatytas minimalus bausmės dydis yra mažesnis nei

⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. spalio 14 d. nutarimo Nr. 1031 „Dėl bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio patvirtinimo“ pakeitimo, 2017, Nr. 707.

baudžiamojo poveikio priemonės, kurios paskirtis yra padėti įgyvendinti būtent baudmės paskirtį. (Pranka, 2017, p. 73)

Taip pat, kaip minėta anksčiau, atsižvelgiant į tai, kad įstatyme nėra numatyta įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, keitimo taisyklių kita baudžiamojo poveikio priemone, diskutuotina, ar tikslinga taikyti bausmių keitimo taisykles ir remtis įstatymo taikymo analogija keičiant įmoką į nukentėjusių asmenų fondą kita poveikio priemone. (Levon, 2015, p. 194)

Teismų praktikoje susiklosto įvairių situacijų: kaltinamasis neturi galimybių greitai ir visiškai atstatyti nuo nusikalstamos veikos nukentėjusio asmens įstatymo saugomas vertybes; ikiteisminis tyrimas užtrunka per ilgai ir nukentėjusysis nesulaukia greito ir realaus žalos atlyginimo; nenustatomas nusikalstamą veiką padaręs asmuo. Dėl šių priežasčių, Lietuvos Respublika įgyvendindama 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyvą 2004/80/EB dėl kompensacijos nusikaltimų aukoms priėmė specialų įstatymą, kuris nustato smurtiniais nusikaltimais padarytos turtinės ir (ar) neturtinės žalos kompensavimą, jos kompensavimą avansu, yra numatyta nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo programa, iš kokių lėšų šis fondas yra formuojamas ir pan.

Šiuo atveju, kaip ir skiriant turtinės žalos atlyginimą, remiantis bausmių individualizavimo taisyklėmis, teismas turėtų įvertinti, ar kaltininkas turės realią galimybę sumokėti paskirtą įmoką. Kita vertus, neskirti tokios baudžiamojo poveikio priemonės teismas neturėtų motyvuodamas, kad kaltininkas neturi lėšų tokiai įmokai sumokėti. Tokiu atveju tikslingiau nustatyti ilgesnį įmokos į nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų asmenų fondą sumokėjimo terminą. (Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras, 2004, p. 388)

Kaip pavyzdį galima pateikti situaciją, kuomet teismas asmenį J. G. atleido nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius, susitarus dėl padarytos žalos atlyginimo, tačiau teismas įvertinęs nusikalstamos veikos smurtinį pobūdį, paskyrė baudžiamojo poveikio priemonę – įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą – 15 MGL (750 Eur), sumokant per vienerius metus nuo nuosprendžio paskelbimo dienos. (Panevėžio apygardos teismo 2021 m. sausio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje)

Nors nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondo tikslas padėti užtikrinti nukentėjusiųjų asmenų teises ir laisves bei atlyginti patirtą žalą, tačiau praktikoje ši poveikio priemonė skiriama ne tik nuteistiesiems asmenims už smurtinio pobūdžio veikas.

Pavyzdžiui, byloje asmuo buvo nuteistas padaręs sunkų nusikaltimą numatytą Baudžiamojo kodekso 225 straipsnio 3 dalyje, t. y. reikalavo didesnės nei 250 MGL vertės kyšio, tačiau bausmės vykdymas buvo atidėtas ir paskirtos poveikio priemonės – teisės dirbti tam tikrą darbą atėmimas 4 metams ir 25 MGL (1250 Eur) dydžio įmoka į Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą sumokant per vienerius metus nuo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos. (Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. sausio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje) Kitoje byloje, asmeniui R.I., teismas atsižvelgęs į tai, kad turi šeimą, rūpinasi mažamečiu vaiku, dirba, atidėjo bausmės vykdymą 1 metams ir 6 mėnesiams ir paskyrė baudžiamojo poveikio priemonę – per 1 metus nuo nuosprendžio įsiteisėjimo sumokėti 50 MGL (2500 Eur) įmoką į nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų asmenų fondą (Vilniaus apygardos teismo 2020 m. gegužės 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje)

Paminėtina, kad asmeniui gali būti skiriamos kelios, tarpusavyje suderintos baudžiamojo poveikio priemonės, kurios gali taisomai veikti nuteistąjį. Pavyzdžiui, M.Ž., atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, savo nusikalstamais veiksmais nepadarė žalos kitiems asmenims, t. y. nėra nukentėjusiųjų, jis padarė nesunkų nusikaltimą, jam buvo paskirta baudžiamojo poveikio priemonė – turto konfiskavimas, konfiskuojant automobilį, kurio vertė 1130 Eur su PVM. Teismas, su specialiosios teisės atėmimu, skyrė įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, nustatant minimalų jos dydį – 5 MGL (250 Eur) nustatant 6 mėnesių terminą įmokos sumokėjimui.

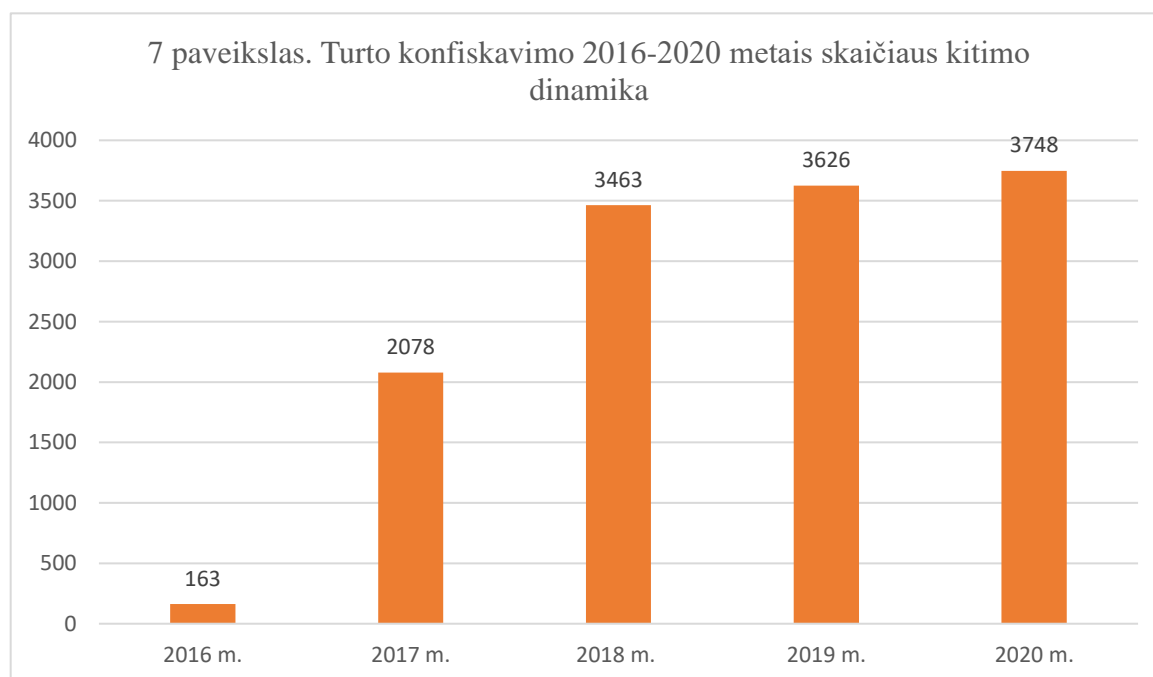
Analizuojant teismų praktiką pastebėtina, kad esant tam tikroms aplinkybėms, teismai šią poveikio priemonę skiria vietoje turto konfiskavimo. Pavyzdžiui D.M. padarė BK 281¹ numatytą nusikalstamą veiką, teismas jį nuo baudžiamosios atsakomybės atleido pagal laidavimą ir paskyrė dvi baudžiamojo poveikio priemones uždraudimą naudotis specialiaja teise dvejiems metams ir 25 MGL dydžio įmoką į Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą. Atsižvelgiant į jo padarytą nusikalstamą veiką, turėjo būti svarstomas ir nusikalstamos veikos priemonės, šiuo atveju automobilio, konfiskavimas. Tačiau teismas vertindamas, kad kaltininko turimas automobilis naudojamas mamos rūpybos tikslais – bei kitus automobilio poreikį patvirtinančius byloje esančius rašytinius duomenis, sprendė, kad automobilio konfiskavimas netaikytinas, tačiau yra pagrindas kaltinamajam skirti kitą baudžiamojo poveikio priemonę – įmoką į Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, dydžiu iš esmės artimą automobilio vertės konfiskavimui. (Panevėžio apygardos teismo 2019 m. gruodžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje)

Atsižvelgiant į šias teismo nutartis galima matyti, jog teismas tinkamai individualizuodamas paskirtą poveikio priemonę gali nustatyti vienodą terminą įmokai

sumokėti, net jei įmokos dydis žymiai skiriasi. Taip pat analizuojant teismų praktiką pastebėta, kad atsižvelgiant į asmens turtinę padėtį gali nustatyti skirtingą terminą tokio pačio dydžio įmokoms sumokėti. Tačiau analizuojant situacijas pastebima situacija, jog teismai skirtingai nustato skaičiuojamo termino pradžią, kadangi įstatyme nėra nurodyta, nuo kada yra skaičiuojama termino pradžia. Pateiktuose praktiniuose pavyzdžiuose galima išvelgti šią problemą, kadangi vienu atveju termino pradžia skaičiuojama nuo nuosprendžio paskelbimo dienos, o kitu – nuo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos. Taip pat identifikuota, jog teismas įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą, esant tam tikroms aplinkybėms, skiria vietoje turto konfiskavimo.

2.7. Turto konfiskavimas

Kaip teigia kai kurie autoriai – turto konfiskavimas yra vienas iš svarbiausių baudžiamosios politikos instrumentų siekiant užkirsti kelią nusikalstamų veikų ekonomikai, finansų sistemai, nuosavybei ir kt. plitimui. (Kavoliūnaitė, 2008, p. 24)

Šaltinis: Sudaryta autoriaus. Pagal Nacionalinės teismų administracijos 2021 m. vasario 19 d. atsakymą į 2021 m. vasario 17 d. užklausą dėl teismuose asmenims paskirtų baudžiamojo poveikio priemonių statistinių duomenų suteikimo.

Analizuojant statistiką galima matyti, jog turto konfiskavimas yra pati populiariausia ir dažniausiai praktikoje taikoma baudžiamojo poveikio priemonė. Kaip matyti, 2017 m. pastebimas žymus šios baudžiamojo poveikio priemonės skyrimo atvejų padidėjimas. Tai tiesiogiai susiję su 2017 m. sugriežtinta transporto priemonių vairuotojų atsakomybe už vairavimą neblaiviam.

Turto konfiskavimą būtų galima apibrėžti kaip baudžiamojo poveikio priemonę, kurios esmę sudaro priverstinis, neatlygintinis iš nusikalstamos veikos gauto, darant nusikalstamą veiką panaudoto ar nusikalstamai veikai daryti suteikto turto, esančio pas kaltininką ar kitus asmenis, paėmimas valstybės nuosavybėn, skiriama kartu su bausme, atleidus asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės (Švedas *et al.* 2020, p. 201). Atsižvelgiant į turto konfiskavimo prigimtį, galima manyti, kad juo siekiama ne tik nubausti kaltininką paskyrus jam bausmę, bet ir padaryti nusikalstamą veiką ekonomiškai nenaudingą, taip pat išimti iš apyvartos turtą, kuris naudojamas nusikalstamoms veikoms daryti (Teismų praktikos taikant turto konfiskavimą..., 2010). Dėl to, turto konfiskavimas gali būti taikomas už bet kokią nusikalstamą veiką, neatsižvelgiant į tai, ar asmuo iš tos veikos gavo tam tikros naudos, ar ne. Baudžiamajame kodekse taip pat numatyta, jog kaltininkui priklausantis turtas privalo būti konfiskuojamas visais atvejais, o kitam asmeniui priklausantis turtas gali būti konfiskuojamas nepaisant to, ar tas asmuo nuteistas už nusikalstamos veikos padarymą jeigu atitinka nurodytas sąlygas.

Kaip minėta anksčiau, 2017 m. sugriežtinus transporto priemonių vairuotojų atsakomybę už vairavimą neblaiviam ir už tai numaćius baudžiamąją atsakomybę, galima daryti prielaidą, dėl to ši baudžiamojo poveikio priemonė tapo labai dažnai taikoma praktikoje būtent kartu su Baudžiamojo kodekso 281 straipsniu. Palyginimui – 2016 m. turto konfiskavimas pritaikytas 163 kartus, o 2017 m. – 2078 kartus. Atsižvelgiant į tai, dažnai su probleminėmis situacijomis praktikoje susiduriama dėl turto konfiskavimo proporcingumo, kuomet nusikalstama veika padaroma su trečiajam asmeniui priklausančia transporto priemone, arba kai yra konfiskuojama konfiskuotino turto vertę atitinkanti pinigų suma.

Kaip pavyzdį, kuomet buvo skundžiamas turto konfiskavimo iš trečiojo asmens proporcingumas, galima pateikti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartį. Kasaciniame skunde D.K. nurodė, jog teismai netinkamai taikė Baudžiamojo kodekso 67 ir 72 straipsnių nuostatas ir nepagrįstai suvaržė Konstitucijoje garantuojamą nuosavybės neliečiamumo teisę, kurią giną ir Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Nurodant aplinkybes teigė, kad transporto priemonė priklauso jai, įsigijo už savo santaupas, dėl to automobilio konfiskavimas yra bausmė visai D.K. ir G.K. šeimai, o ne kaltininkui D.M..

Vienas iš svarių argumentų, buvo tai, kad nors kaltininkas vairavo ne savo automobilį, tai nepanaikina teismo pareigos iš nuteistojo konfiskuoti automobilio vertę atitinkančios pinigų sumos, nes kitu atveju, būtų nepagrįstai lengvinama asmens, vairuojančio ne savo automobilį, padėtis, palyginus su to, kuris vairuoja savo. Teismas

atsakydamas į nurodytas aplinkybes nurodė, kad įvykio dieną G.K. ir D.M. kartu vartojo alkoholinius gėrimus ir leido pastarajam vairuoti jam ir jo sutuoktinei priklausantį automobilį, pats važiuodamas kaip keleivis.

Todėl G.K. perduodamas automobilį neblaiviam asmeniui žinojo, kad toks turtas bus naudojamas ne pagal taisykles ir prisiėmė tokio turto praradimo riziką. Todėl pagal nustatytas aplinkybes pagrįstai taikytos BK 72 straipsnio 4 dalies 1 punkto nuostatos. Vertinant turto konfiskavimą proporcingumo aspektu, pažymėtina, kad transporto priemonės vairavimas esant neblaiviam kelia grėsmę ne tik eismo saugumui, bet ir asmenų gyvybei, sveikatai ir turtui. Žmogaus gyvybė ir sveikata yra vienos svarbiausių Konstitucijoje įtvirtintų įstatymo ginamų vertybių. Įstatymų leidėjas, gindamas šias vertybes, atsižvelgdamas į veikos pavojingumą ir siekdamas didinti eismo saugumą, nustatė baudžiamąją atsakomybę BK 281¹ straipsnyje. Akivaizdu, kad šiai nusikalstamai veikai padaryti būtina transporto priemonė. Nagrinėjamoje byloje nustatyta, kad neblaiviam kaltininkui tokią priemonę suteikė teisėtas jos savininkas, taip sudarydamas sąlygas pažeisti kitų asmenų teises ir visuomenės interesą. Todėl pagal nagrinėjamoje byloje nustatytas aplinkybes kitam asmeniui priklausančio turto konfiskavimas nėra aiškiai neproporcinga priemonė (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2021 m. vasario 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Iš aukščiau pateiktos nutarties galima susidaryti nuomonę, jog turto konfiskavimas, kai transporto priemonę vairuoja neblaivus asmuo, yra proporcinga poveikio priemonė ir turi būti skiriama visais atvejais jei turtas priklauso savininkui, ar trečiasis asmuo žinojo arba turėjo ir galėjo žinoti apie neteisėtą veiką, kitu atveju, turi būti skiriamas turto vertę atitinkančios pinigų sumos konfiskavimas. Turto konfiskavimas galimas ir iš nepilnamečio asmens. Pavyzdžiui, nepilnametis M.N. vairavo neblaivus (1,57 promilės). M.N. teismas paskyrė konfiskuotino turto vertės konfiskavimą, nes nusikalstamos veikos priemonė priklausė trečiajam asmeniui, kuris apie daromą nusikaltimą nieko nežinojo ir negalėjo žinoti. (Marijampolės apylinkės teismo Vilkaviškio rūmų 2020 m. spalio 9 d. nuosprendis)

Nors įstatymo norma, numatanti turto konfiskavimą, yra imperatyvi, tačiau, kaip oponuojančią nuomonę galima pateikti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartį. Pirmos instancijos teismo nuosprendžiu R.L. nubaustas bauda, paskirta baudžiamojo poveikio priemonė – uždrausta naudotis specialia teise – teise vairuoti transporto priemones dvejus metus. Prokuroras kasaciniu skundu prašo konfiskuoti B. M. priklausantį automobilį argumentuodamas, kad turto konfiskavimas yra proporcinga priemonė, atitinka imperatyvias įstatymo nuostatas ir įstatymo leidėjo siekiamus teisėtus bei visuotinai

svarbius tikslus. Netaikant šios priemonės būtų formuojamos asmens nebaudžiamumo nuotaikos visuomenėje bei neturėtų realaus poveikio nusikaltusiam asmeniui. Kasacinis teismas pritarė apeliacinės instancijos teismo argumentams, kad B. M. priklausančio automobilio konfiskavimas aiškiai prieštarautų teisingumo principui ir atlikęs papildomą įrodymų tyrimą nustatė, kad R. L. ir B. M. gyvena nesusituokę, kartu su augina 5 vaikus, todėl tokiai gausiai šeimai automobilis yra būtina priemonė. Remdamasis šiais argumentais teismas konstatavo, kad automobilio konfiskavimas prieštarautų teisingumo principui. R. L. už nusikalstamą veiką nubaustas bauda, dvejiems metams atimta teisė vairuoti transporto priemonės, dėl to prarado darbą, todėl sprendimas nekonsfiskuoti B.M. nuosavybės teise priklausančio turto neprieštarauja nei proporcingumo, nei teisingumo principams, todėl yra teisingas ir pakankamai motyvuotas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. sausio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Visa tai apibendrinus galima teigti, jog teismai atsižvelgdami į teisingumo ir proporcingumo principus, kiekvienoje byloje individualiai privalo vertinti susiklosčiusią situaciją ir reikšmingas bylai nagrinėti išimtines aplinkybes, siekdami tinkamai individualizuoti skiriamą poveikio priemonę. Teismas turi turėti galimybę neskirti bausmės ar baudžiamojo poveikio priemonės atsižvelgiant į teisės pažeidimo pobūdį, jo mastą, atsakomybę lengvinančias bei kitas reikšmingas aplinkybes ir vadovaujantis teisingumo, protingumo kriterijais, jei dėl tam tikrų itin svarbių aplinkybių taikomos priemonės yra akivaizdžiai neproporcingos (neadekvačios) padarytam teisės pažeidimui ir dėl to neteisingos (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 21 d. nutarimas).

Praktikoje taip pat susiduriama su problemomis, kuomet iš kaltininko ar kitų asmenų konfiskuojama konfiskuotino turto vertę atitinkanti pinigų suma ir siekiama nustatyti konfiskuotino turto vertę. Kaip antai iš D.S. buvo konfiskuota automobilio vertę atitinkanti pinigų suma 5250 Eur su PVM. Kaltininkas neginčijo nustatytos rinkos vertės, tačiau nesutiko, kad konfiskuotino turto vertė nustatyta su PVM, kadangi šiuo atveju nėra teikiama jokia prekė, t. y. civilinėje apyvartoje neįvyksta jokio sandorio, todėl turto konfiskavimas objektyviai negali sukurti pridėtinės vertės. Toks išieškojimas su PVM reikštų ne ką kitą kaip valstybės nepagrįstą praturtėjimą.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad teismų praktikoje gausu atvejų, kai konfiskuotino turto vertė skaičiuojama be PVM ir sutiko su apeliacinio skundo argumentais dėl netinkamo vertės apskaičiavimo pridedant PVM. Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas numato, kad PVM objektas yra prekių tiekimas ir paslaugų teikimas. Akivaizdu, kad turto vertės konfiskavimo atveju nėra teikiamos jokios prekės ar paslaugos, kurios

turėtų būti apmokestintos PVM. Šiuo atveju nei D.S., nei automobilio savininkas, nėra PVM mokesčio mokėtojai, o nusikaltimo padarymo priemonės vertės konfiskavimas nėra PVM mokesčio objektas. Todėl teisėjų kolegija daro išvadą, kad apylinkės teismas suklydo skaičiuodamas konfiskuotino turto vertę su PVM ir netinkamai išsprendė klausimą dėl konfiskuotino turto vertės nustatymo (Vilniaus apygardos teismo 2018 m. gruodžio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Atsižvelgiant į tai, galima padaryti išvadą, kad pasitaiko situacijų, kuomet teismai konfiskuodami automobilio vertę, konfiskuoja ne automobilio vertę atitinkančią pinigų sumą, bet automobilio kainą su PVM, nors sąvokos vertė ir kaina šiame kontekste nėra tapačios. Automobilio kaina gali priklausyti nuo objektyvių perkamo-parduodamo daikto savybių, konkrečios techninės būklės ir subjektyvių aplinkybių kaip: ryšių su pirkėju, noru greitai ir pigiai parduoti ir pan. Todėl kiekvienu atveju teismai nustatant vertę privalo skaičiuoti automobilio vertę be PVM.

Apibendrinant, turto konfiskavimą būtų galima apibrėžti kaip iš nusikalstamos veikos gauto, darant nusikalstamą veiką panaudoto ar nusikalstamai veikai daryti suteikto turto, esančio pas kaltininką ar kitus asmenis, paėmimas valstybės nuosavybėn. Įstatyme numatyta imperatyvi norma, kuria vadovaudamiesi teismai privalo konfiskuoti nusikalstamos veikos priemones. Tačiau teismai atsižvelgdami į teisingumo ir proporcingumo principus, kiekvienoje byloje individualiai privalo vertinti susiklosčiusią situaciją ir reikšmingas bylai nagrinėti išimtines aplinkybes, siekdami tinkamai individualizuoti skiriamą poveikio priemonę. Taip pat konfiskuojant tretiesiems asmenims priklausantį turtą, teismai privalo nustatyti, ar turtas atitinka BK 74 straipsnio 4 dalyje numatytas sąlygas. Atveju, kuomet iš asmens konfiskuojama konfiskuotino turto vertę atitinkanti pinigų suma, teismas privalo skaičiuoti konfiskuotino turto vertę PVM, kadangi turto konfiskavimo atveju turto vertės konfiskavimas nėra PVM mokesčio objektas.

2.8. Įpareigojimas gyventi skyrium nuo nukentėjusio ir (ar) nesiartinti prie nukentėjusio asmens arčiau nei nustatytu atstumu

Ši baudžiamojo poveikio priemonė Lietuvos Baudžiamajame kodekse buvo įtvirtinta 2008 m. siekiant užtikrinti smurtą šeimoje patiriančių asmenų apsaugą nuo prieš juos daromų nusikalstamų veikų. (Baudžiamojo kodekso 42, <...>, straipsnių pakeitimo..., 2006) Ši 2008 m. įtvirtinta poveikio priemonė 72¹ str. „Draudimas prisiartinti prie nukentėjusiojo“, 2015 m. buvo išplėsta ir įtvirtinta kaip „Įpareigojimas gyventi skyrium

nuo nukentėjusio ir (ar) nesiartinti prie nukentėjusio asmens arčiau nei nustatytu atstumu“. Šie pakeitimai buvo atlikti atsižvelgiant į tai, jog „Draudimas prisiartinti prie nukentėjusio asmens“ nepilnai apėmė Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2011-99/ES dėl Europos apsaugos orderio įtvirtintus draudimus ir apribojimus. (Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas, 2015) Iš poveikio priemonės turinio ir galima matyti, jog šios baudžiamojo poveikio priemonės esmę sudaro draudimas kaltininkui iki teismo nustatyto termino pabaigos bet kokia forma bendrauti ir ieškoti ryšių su nukentėjusiu asmeniu, taip pat lankytis nurodytose vietose, kuriose būna nukentėjęs asmuo (Švedas *et al.*, 2020, p. 207).

Šaltinis: Sudaryta autoriaus. Pagal Nacionalinės teismų administracijos 2021 m. vasario 19 d. atsakymą į 2021 m. vasario 17 d. užklausą dėl teismuose asmenims paskirtų baudžiamojo poveikio priemonių statistinių duomenų suteikimo.

Analizuojant statistiką pastebimas žymus šios poveikio priemonės skyrimo 2020 m. sumažėjimas. Tai galėtų būti siejama su epidemiologine situacija šalyje ir Vyriausybės taikytais karantino ribojimais. Tačiau atsižvelgiant į ankstesnių metų skaičius, galima matyti, jog ši poveikio priemonė nėra labai dažnai taikoma praktikoje.

Ši poveikio priemonė gali pasirodyti panaši į analogišku pavadinimu įtvirtintą kardomojo poveikio priemonę. Tačiau baudžiamojo poveikio priemonė skirta užtikrinti nukentėjusio asmens teises ir teisėtus interesus po baudžiamojo proceso, pritaikant tam tikrų suvaržymų visumą, tuo tarpu kardomoji priemonė – kaltinamajam skiriama baudžiamojo proceso metu ir pritaikomi alternatyviai parinkti draudimai, turiniu iš dalies

sutampantys su baudžiamojo poveikio priemonės suvaržymais. Iš dalies, turima omenyje pažymint, kad analizuojant straipsnių formuluotes, baudžiamojo poveikio priemonė gali būti paskirta nesiartinti ar įpareigoti gyventi skyriumi nuo nukentėjusio asmens, o kardamosios priemonės atžvilgiu, tokie apribojimai gali būti pritaikyti uždraudžiant nesiartinti ir prie kartu su nukentėjusiuoju gyvenančių šeimos narių.

Tačiau teismų praktikoje pastebima atvejų, kuomet paskiriant baudžiamojo poveikio priemonę yra uždraudžiama nesiartinti ir nebendrauti ne tik su nukentėjusiuoju, bet ir jo šeimos nariais. Pavyzdžiui vienoje byloje D. M. buvo pripažinta kalta smurtavusi prieš S. B. jos mažamečio vaiko, sugyventinio bei kaimyno akivaizdoje. Jai paskirtas laisvės apribojimas 9 mėnesiams, uždraudžiant per bausmės vykdymo laikotarpį bendrauti su nukentėjusiąja S. B. ir jos šeimos nariais ir uždraudžiant lankytis nukentėjusiosios gyvenamojoje vietoje. Byloje D. M. pateikė apeliacinį skundą dėl priteistos neturtinės žalos sumažinimo ir atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą. Teismas patenkino prašymą ir atleido nuo baudžiamosios atsakomybės, tačiau siekiant užtikrinti teisės pažeidimų prevenciją ir pasirinktų priemonių šiam tikslui pasiekti teisingą pusiausvyrą, atleistajam nuo baudžiamosios atsakomybės asmeniui skyrė BK 72¹ straipsnyje numatytą baudžiamojo poveikio priemonę - draudimą prisiartinti prie nukentėjusio asmens. Rezoliucinėje dalyje teismas pasisakė - vadovaujantis BK 67 straipsnio 1 dalimi, 2 dalies 8 punktu, 72¹ straipsniu, paskirti D. M. baudžiamojo poveikio priemonę – įpareigojimą nesiartinti ir nebendrauti su nukentėjusiąja S. B. bei jos šeimos nariais ir uždrausti D. M. lankytis nukentėjusiosios S. B. gyvenamojoje vietoje (Panevėžio apygardos teismo 2020 m. balandžio 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje).

Šiuo atveju, teismas atleisdamas nuo baudžiamosios atsakomybės galėjo paskirti nagrinėjamą baudžiamojo poveikio priemonę, nesiartinti prie nukentėjusiojo. Tačiau iš susiklosčiusios situacijos matyti, kad paskirta prievartos priemonė savo turiniu atitinka įpareigojimą, kurį teismas gali paskirti pritaikius laisvės apribojimo bausmę, arba bausmės vykdymo atidėjimą, kuomet yra uždraudžiama lankytis tam tikrose vietose arba nebendrauti su tam tikrais asmenimis, o ne tik su nukentėjusiuoju. Šis nuosprendis parodo probleminę situaciją, kad teismų praktikoje pasitaiko sprendimų, kuriais išplečiamas baudžiamojo poveikio priemonės turinys.

Taip pat analizuojant teismų praktiką, pastebėtina, kad ši baudžiamojo poveikio priemonė labai dažnai skiriama bylose, susijusiose su smurtu artimoje aplinkoje. Pažymėtina, kad draudimas nesiartinti prie nukentėjusiojo asmens ar gyventi skyriumi, gali būti paskirtas su bausme. Todėl yra diskutuotinas jos efektyvumas, kuomet kaltininkas ir

nukentėjusysis gyvena kartu, o kaltininkui paskirtas laisvės apribojimas su įpareigojimu būti namuose tam tikru metu.

Taikant baudžiamojo poveikio priemonę atleistam nuo bausmės asmeniui, šis gali būti įpareigotas gyventi skyriumi ir nesiartinti prie nukentėjusiojo. Tačiau, gali susidaryti paradoksali situacija - jei asmuo nebus atleistas nuo bausmės ir jam bus taikomas laisvės apribojimas, jis gali būti įpareigotas „tam tikru laiku būti namuose,“ kuriais dalijasi su nukentėjusiaja. Daugelyje situacijų įpareigojimas likti namuose su nukentėjusiaja tik didina smurto riziką. Kita vertus, teismas turėtų įvertinti visas aplinkybes – jeigu nukentėjusioji nebegyvena su smurtautoju, ši priemonė gali būti tinkama (Vaigė, 2016, p. 102).

Pavyzdžiui, pirmos instancijos teismo A. D. buvo paskirtas įpareigojimas gyventi skyrium nuo nukentėjusios ir nesiartinti prie jos arčiau nei nustatytu atstumu. Kaltinamasis dėl šios poveikio priemonės teisėtumo padavė apeliacinį skundą argumentuodamas tuo, jog santuoka tarp sutuoktinių nutraukta bendru sutarimu, patvirtinta santuokos nutraukimo pasekmių sutartis, kurioje numatyta, jog šalims asmeninės nuosavybės teise atitenka po ½ žemės sklypo ir gyvenamojo namo. Apeliacinės instancijos teismas sutiko su tokio skundo argumentu ir panaikino poveikio priemonę nurodydamas, kad pirmosios instancijos teismo paskirta poveikio priemonė nepagrįstai riboja A. D. konstitucinę teisę tinkamai naudotis savo nuosavybe, gyventi savo būste ir yra akivaizdžiai perteklinis, siekiant baudžiamojo proceso bei bausmės tikslų (Klaipėdos apygardos 2020 m. sausio 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Kaip matyti, nukentėjusioji gyvena su nuteistuoju tame pačiame būste, kurio dalys padalintos, dėl to teismas nusprendė, kad šios poveikio priemonės įgyvendinimas apribotų nuteistojo teisę disponuoti savo turtu ir būtų sunkiai įgyvendinamas praktikoje. Siekiant pakeisti kaltininko požiūrį į smurtą ir bandant jį teigiamai paveikti, tokioje situacijoje būtų naudinga skirti poveikio priemonę – dalyvavimą smurtinį elgesį keičiančiose programose, tačiau ši poveikio priemonė gali būti skiriama tik asmeniui, kai kaltininkas smurtauja prieš artimus žmones.

Taikant šią poveikio priemonę paminėtina ir tai, kad skiriant įpareigojimą nesiartinti prie nukentėjusio asmens, teismas nurodo konkretų atstumą, kurio kaltininkas turi laikytis. Pavyzdžiui, R. Š. konflikto su sugyventine metu, šiai sukėlė nežymų sveikatos sutrikdymą. Kaltinamasis savo kaltę pripažino visiškai ir teismas atleido nuo baudžiamosios atsakomybės susitaikius su nukentėjusiaja. Atleidžiant nuo baudžiamosios atsakomybės buvo paskirtos baudžiamojo poveikio priemonės – įpareigojimas nesiartinti prie nukentėjusiosios arčiau nei 100 metrų atstumu, 4 mėnesius uždrausta bet kokia forma bendrauti ir ieškoti ryšių su nukentėjusiaja. Taip pat paskyrė įpareigojimą per 6 mėnesius

dalyvauti smurtinį elgesį keičiančiose programose. (Kauno apylinkės teismo 2020 m. gruodžio 22 d. nuosprendis)

Kitoje byloje, V.B. smurtavo prieš savo žmoną ir šiai sukėlė fizinį skausmą. Kaltinamasis prisipažino pilnai ir su kaltinimais sutiko. Teismas paskyrė arešto bausmę, ir baudžiamojo poveikio priemonę - įpareigojimą nesiartinti prie nukentėjusios J.B. ir jos gyvenamosios vietos arčiau kaip 50 metrų 6 mėnesius. (Panevėžio apylinkės teismo Kupiškio rūmų 2020 m. gruodžio 10 d. įsakymas)

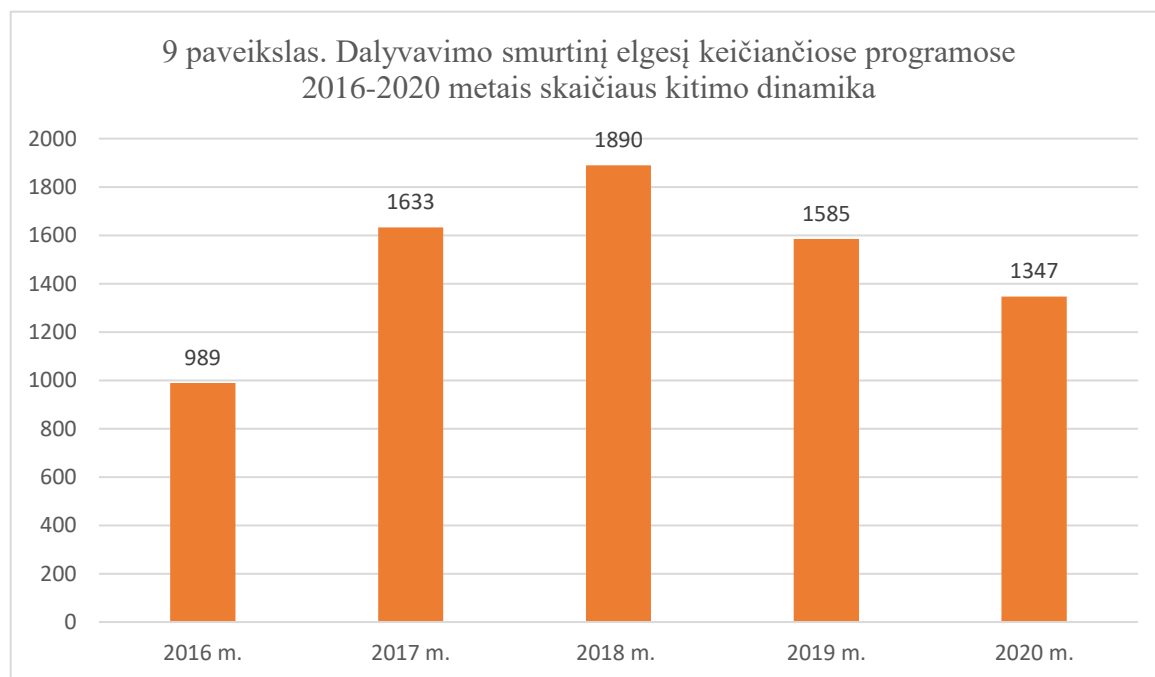
Dar vienoje byloje, K.P. viešoje vietoje, girdint ir matant pašaliniam asmeniui, piktybiškai tyčiodamasis, grasinimais ir įžūliu elgesiu, demonstravo nepagarbą aplinkiniams ir sutrikdė visuomenės rimtį, o būtent: nukentėjusiąją N. K. išvadindamas necenzūriniais žodžiais, prieš ją užsimodamas kumščiais ir grasindamas užmušti N. K. ir jos sūnų, rankomis sugriebdamas už šepečio, kuriuo N. K. gynėsi, koto ir jį tampydamas kartu su N. K., pažeidė viešąją tvarką. Teismas kaltininkui paskyrė laisvės apribojimą ir baudžiamojo poveikio priemonę – įpareigojimą nesiartinti prie nukentėjusios N. K. arčiau nei 20 metrų atstumu 6 mėnesius. Tačiau nepasisakė dėl draudimo bet kokia forma bendrauti ir ieškoti ryšių su nukentėjusiu asmeniu. (Panevėžio apylinkės teismo Rokiškio rūmų 2020 m. spalio 8 d. įsakymas) Atsižvelgiant į tai, jog teismų sprendimų motyvuojamosiose dalyse nėra atskirai pasisakyta apie konkrečios baudžiamojo poveikio priemonės skyrimą, diskutuotina, kuo remiantis teismai nustato atstumą, kurio kaltininkas turi laikytis, bei pačio įpareigojimo terminą.

Apibendrinant, šios baudžiamojo poveikio priemonės turinį sudaro teismo skiriamas įpareigojimas gyventi skyriumi nuo nukentėjusio asmens ir įpareigojimas nesiartinti prie nukentėjusio asmens arčiau nei nustatytu atstumu. Paskyrus šiuos įpareigojimus, kaltininkui taip pat uždraudžiama bet kokia forma ieškoti ryšių su nukentėjusiu asmeniu. Pastebėtina, kad teismai dažnai išplečia šios poveikio priemonės turinį ir paskirta prievartos priemonė savo turiniu atitinka įpareigojimą, kurį teismas gali paskirti pritaikius laisvės apribojimo bausmę, arba bausmės vykdymo atidėjimą, kuomet yra uždraudžiama lankytis tam tikrose vietose arba nebendrauti su tam tikrais asmenimis, o ne tik su nukentėjusiuoju. Atidėjus bausmės vykdymą asmeniui ir paskyrus įpareigojimą būti namuose, teismui Kodeksas suteikia diskrecijos teisę paskirti ir baudžiamojo poveikio priemonę. Todėl atsižvelgus į teisinį reguliavimą, gali susidaryti paradoksali situacija, kuomet asmeniui atidėtas bausmės vykdymas ir skirtas įpareigojimas būti namuose, tuo pačiu skiriant poveikio priemonę nesiartinti prie nukentėjusiojo. Taip pat analizuojant teismų praktiką identifikuota, jog asmenims nustatoma nesiartinti prie nukentėjusiojo skirtingu atstumu,

pavyzdžiui, pateiktuose praktikos pavyzdžiuose, matoma jog nustatoma 100 m, 50 m, ir 20 m.

2.9. Dalyvavimas smurtinį elgesį keičiančiose programose

Dalyvavimas smurtinį elgesį keičiančiose programose baudžiamojo poveikio priemonių sąrašą papildė 2008 m., kartu su „Draudimu prisiartinti prie nukentėjusio asmens“. Šiomis baudžiamojo poveikio priemonėmis siekiama visų bausmės tikslų, tačiau dominuojantis tikslas yra atimti ar apriboti nuteistam asmeniui galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas, kurias jis padarė prieš artimą giminaitį ar šeimos narį. Todėl situacijose, kuomet asmuo padaro nusikalstamą veiką artimojo giminaičio ar šeimos nario atžvilgiu, teismas gali skirti baudžiamojo poveikio priemonę – įpareigojimą dalyvauti smurtinį elgesį keičiančiose programose.

Šaltinis: Sudaryta autoriaus. Pagal Nacionalinės teismų administracijos 2021 m. vasario 19 d. atsakymą į 2021 m. vasario 17 d. užklausą dėl teismuose asmenims paskirtų baudžiamojo poveikio priemonių statistinių duomenų suteikimo.

Iš pateiktų duomenų galima matyti, kad baudžiamojo poveikio priemonė – įpareigojimas dalyvauti smurtinį elgesį keičiančiose programose yra trečia dažniausiai skiriama baudžiamojo poveikio priemonė. Žymių skaičiaus didėjimo ar mažėjimo pokyčių nepastebima.

Elgesio keitimo programos Lietuvoje pradėtos vykdyti 2007 m. vasario 12 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybei priėmus nutarimą „Dėl probacijos sistemos Lietuvoje koncepcijos ir probacijos sistemos Lietuvoje koncepcijos įgyvendinimo priemonių plano“. 2008 m. birželio 12 d. įstatymu Nr. X-1597 Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse buvo numatyta nauja baudžiamojo poveikio priemonė – dalyvavimas smurtinį elgesį keičiančiose programose (BK 72² str.). Pateikiant kelis šių programų pavyzdžius, galima paminėti dažniausiai taikomas: intervencinę programą smurtaujantiems šeimoje prieš savo intymų partnerį – šią grupinio pobūdžio elgesio programą, veda du specialistai – vyras ir moteris, kurie rodo tinkamą partnerystės pavyzdį, pagarbų elgesį ir santykį tarp jų; kita programa „Tik tu ir aš“, kurią sudaro trys moduliai, skirti (a) nusikalstamo elgesio korekcijai, (b) priklausomybių ligų sprendimui ir (c) smurtinio elgesio korekcijai; „Elgesys-Pokalbis-Pasikeitimas“ šią motyvacinio interviu programą rekomenduojama taikyti pradėdant darbą su prižiūrimu asmeniu, siekiant skatinti ir stiprinti jo motyvaciją teigiamiems elgesio pokyčiams. (Michailovič, 2020, p. 16-17)

Iš šios poveikio priemonės turinio galima manyti, jog šia poveikio priemone siekiama sudaryti prielaidas asmeniui suvokti savo netinkamą elgesį bei jo padarinius ir atsisakyti tokio elgesio ateityje. Tačiau turint omenyje, kad poveikio priemonė skiriama siekiant įgyvendinti bausmės paskirtį, asmuo susilaukia valstybės reakcijos į padarytą veiką, ir tokiose programose dalyvauja ne savo noru, galima diskutuoti apie tokių programų realią naudą.

Taip pat pažymėtina, kad straipsnio dispozicijoje numatyta, jog ši poveikio priemonė gali būti skiriama asmeniui, kuris padarė nusikalstamą veiką artimajam giminaičiui ar šeimos nariui. Šis reglamentavimas kritikuotinas, kadangi pačiame straipsnyje nenumatyta galimybė šią poveikio priemonę skirti ir kitam asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką ne prieš giminaitį ar šeimos narį. Esant šiam reguliavimui, nepagrįstai susiaurinamas ratas asmenų, kuriems gali būti skiriama ši baudžiamojo poveikio priemonė. Taip pat dėl šios priežasties išvelgiama tam tikrų skyrimo problemų teismų praktikoje, kadangi vienu atveju teismas neskiria šios poveikio priemonės argumentuodamas, kad asmenys nėra giminaičiai, o kitu – skiria tokią poveikio priemonę kaltininkui ir nukentėjusiajam nesant giminaičiais ar šeimos nariais.

Pavyzdžiui, skundžiamu nuosprendžiu nuteistajam A. R. paskirta baudžiamojo poveikio priemonė – dalyvavimas smurtinį elgesį keičiančiose programose. Tačiau nagrinėjamu atveju atkreiptinas dėmesys, kad BK 72² straipsnyje yra įtvirtinta, jog teismas įpareigoja dalyvauti smurtinį elgesį keičiančiose programose asmenis, padariusius

nusikalstamas veikas artimajam giminaičiui ar šeimos nariui. Šioje byloje nuteistasis ir nukentėjusysis nėra artimi giminaičiai ar šeimos nariai. Todėl pirmosios instancijos teismas netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą ir nepagrįstai paskyrė nuteistajam BK 67 straipsnio 2 dalies 9 punkte numatytą baudžiamojo poveikio priemonę, ši nuteistajam paskirta baudžiamojo poveikio priemonė naikintina. (Klaipėdos apygardos teismo 2020 m. birželio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje)

Teismas rėmėsi tokiais pačiais argumentais ir kitoje byloje, kurioje nuteistajam paskirta baudžiamojo poveikio priemonė – dalyvavimas smurtinį elgesį keičiančiose programose. BK 72² straipsnyje yra įtvirtinta, jog teismas įpareigoja dalyvauti smurtinį elgesį keičiančiose programose asmenis, padariusius nusikalstamas veikas artimajam giminaičiui ar šeimos nariui. Šioje byloje – nuteistasis ir nukentėjusysis nėra susiję giminystės ryšiais. Todėl pirmosios instancijos teismas nepagrįstai paskyrė nuteistajam BK 67 straipsnio 2 dalies 9 punkte numatytą baudžiamojo poveikio priemonę. (Kauno apygardos teismo 2019 m. lapkričio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje)

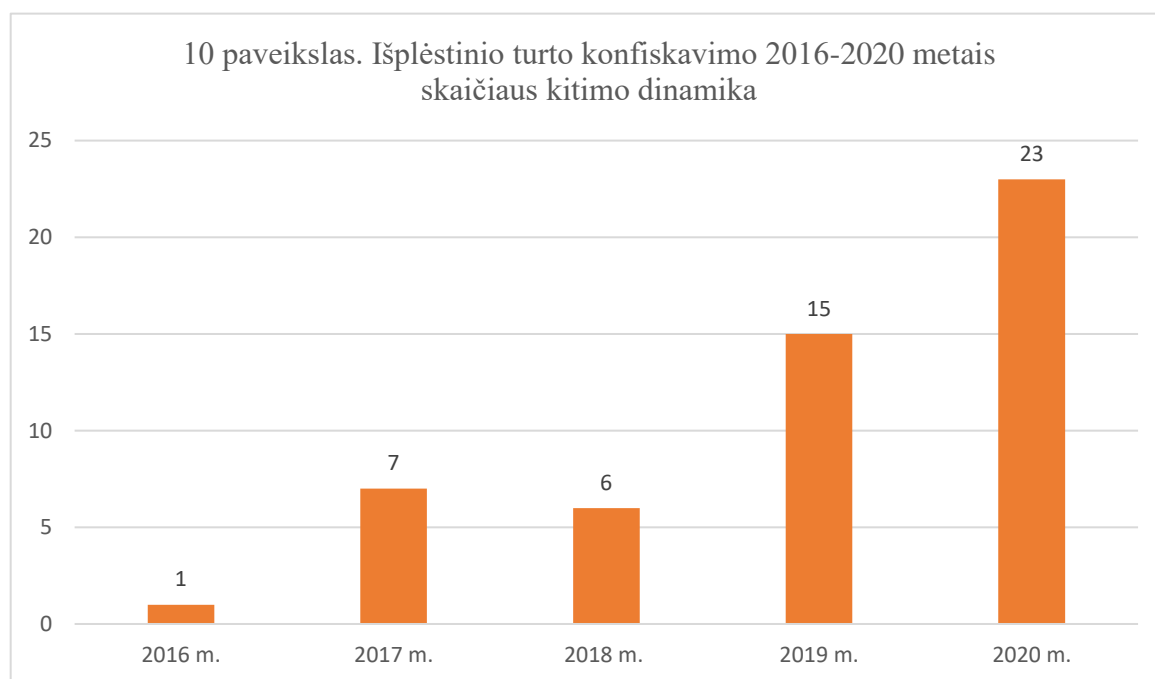
Analizuojant teismų praktiką, identifikuoti atvejai, kai ši poveikio priemonė skiriama neatsižvelgiant į tai, jog asmenys nėra giminaičiai. Pavyzdžiui, E. N. nuteistas už tai, kad prie „Autoplovyklos“ pastato būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, vieną kartą kumščiu trenkė G. E. į veidą, dėl to pastarasis pargriuvo ant žemės, taip padarydamas G. E. sunkų sveikatos sutrikdymą. Teismas paskyrė baudžiamojo poveikio priemonę - per aštuonis mėnesius nuo nuosprendžio įsiteisėjimo dienos dalyvauti smurtinį elgesį keičiančiose programose, teisėjų kolegijos nuomone, teigiamai paveiks jauną nuteistąjį ir užtikrins, kad jis ateityje daugiau nebusikalstų, bei padės operatyviai išieškoti priteistą nuosprendžiu turtinės ir neturtinės žalos atlyginimą (Klaipėdos apygardos teismo 2018 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Nors galimybė aptariamą poveikio priemonę skirti kitam asmeniui įstatyme ir nenumatyta, tačiau tokia nutartis pagirtina ir manytina, kad tinkamai individualizuota, padės pataisyti kaltininką ir užtikrins specialiąją prevenciją. Todėl siekiant vienodas bylas spręsti vienodai ir formuoti vienodą teismų praktiką, darytina išvada, kad ši teisės norma turėtų būti keičiama.

Apibendrinant, šios poveikio priemonės turinį sudaro įpareigojimas dalyvauti smurtinį elgesį keičiančiose programose asmeniui, kuris nusikalstamas veikas padarė artimam giminaičiui ar šeimos nariui. Tačiau analizuojant teismų praktiką pastebėtina, kad teismas šią poveikio priemonę skiria ir kitiems asmenims, ne tik kaltininkams, kurie nusikalstamas veikas padarė artimam giminaičiui ar šeimos nariui. Nors galimybė aptariamą poveikio priemonę skirti kitam asmeniui įstatyme ir nenumatyta, tačiau ši,

tinkamai individualizuota priemonė, gali padėti pataisyti kaltininką ir užtikrinti specialiąją prevenciją.

2.10. Išplėstinis turto konfiskavimas

Išplėstinis turto konfiskavimas apibūdinamas kaip kaltininko turto ar jo dalies, neproporcingos kaltininko teisėtoms pajamoms, paėmimas valstybės nuosavybėn, kai yra pagrindas manyti, kad turtas gautas nusikalstamu būdu. Iš formuluotės matyti, kad įstatyme numatyta galimybė konfiskuoti iš asmenų turta, net jei tai nėra tiesioginės pajamos iš nusikalstamos veikos. Tačiau tam, kad asmeniui būtų pritaikytas išplėstinis turto konfiskavimas, turi būti visos įstatyme numatytos sąlygos⁸.

Šaltinis: Sudaryta autoriaus. Pagal Nacionalinės teismų administracijos 2021 m. vasario 19 d. atsakymą į 2021 m. vasario 17 d. užklausą dėl teismuose asmenims paskirtų baudžiamojo poveikio priemonių statistinių duomenų suteikimo.

Iš pateiktų duomenų matyti, jog išplėstinis turto konfiskavimas yra rečiausiai taikoma baudžiamojo poveikio priemonė. Galbūt dėl to, nes neteisėtai įgytas turtas gali būti visiškai ar iš dalies paimtas valstybės nuosavybėn ir taikant BK 72 straipsnio normas.

⁸ 1) kaltininkas pripažintas padaręs apysunkį, sunkų arba labai sunkų tyčinį nusikaltimą, iš kurio jis turėjo ar galėjo turėti turtinės naudos;

2) kaltininkas turi šio kodekso uždraustos veikos padarymo metu, po jos padarymo arba per penkerius metus iki jos padarymo įgyto turto, kurio vertė neatitinka jo teisėtų pajamų, ir šis skirtumas viršija 250 MGL dydžio sumą, arba per šiame punkte nurodytą laikotarpį kitiems asmenims yra perleidęs tokio turto;

3) baudžiamojo proceso metu kaltininkas nepagrindžia šio turto įsigijimo teisėtumo.

Pabrėžtina, jog įstatymų leidėjo vartojamos sąvokos „yra pagrindas manyti“ rodo, kad turto įsigijimo šaltiniai tiksliai nenustatyti. Išvada apie pajamų neteisėtumą grindžiama prielaida, kad visa, kas negalėjo būti įgyta teisėtomis priemonėmis, buvo įgyta neteisėtai. Toks įrodinėjimo būdas gali būti pateisinamas mokesčių administravimo praktikoje, bet ne baudžiamojoje teisėje. O BK 72³ straipsnio konstrukcija leidžia paimti asmens turtą neįrodžius, kad jis įgytas iš nusikalstamos veikos. Neproporcingą savo teisėtoms pajamoms turtą kaltininkas galėjo įgyti teisėtai, pavyzdžiui, paveldėjo namuose laikytus tėvų pinigus, galėjo įgyti iš abejotinų civilinių sandorių ir pan. Tokiu turtu jis gali disponuoti savo nuožiūra: padovanoti vaikams, perduoti naudotis seseriai, paskolinti draugams ir t. t. (Drakšas, 2019, p. 345).

Dėl to kiekvienu atveju būtina nustatyti, kad konfiskuotinas turtas yra inkriminuotos nusikalstamos veikos rezultatas arba galėjo būti gautas nusikalstamu būdu. Tokią poziciją galima rasti ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje. Taikant šį straipsnį nepakanka nustatyti lėšų nepagrindimo teisėtomis pajamomis, o būtina nustatyti ir įtikinamais duomenimis pagrįsti, kad lėšos gautos būtent nusikalstamu būdu. Atkreiptinas dėmesys, kad šioms aplinkybėms pagrįsti nepakanka fakto, kad asmuo neturėjo teisėtų pajamų turtui įsigyti, kas gali išaiškėti atlikus patikrinimą Valstybinėje mokesčių inspekcijoje ar specialų asmens ūkinės finansinės veiklos tyrimą. Duomenimis, kurie pagrįstų nusikalstamą lėšų kilmę, galėtų būti priskiriami duomenys apie nusikalstamos veikos tęstinumą, t. y. jos trukmę, jos pobūdį, iš jos gaunamos turtinės naudos pobūdį, jos adekvatumą tam turtui, kurį turi kaltininkas, nuteistojo daugkartinius kontaktus ar ilgalaikius ryšius su nusikaltimus padariusiais ar įtariamais asmenimis ir pan. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje)

Pavyzdžiui, anksčiau minėtoje byloje, kuri antrą kartą buvo nagrinėjama kasacine tvarka, kaltininkė A.M. nuteista pagal BK 222 str. 1 d. ir 220 str. 1 d. Ji būdama UAB „S“ direktore apgaulingai tvarkė buhalterinę apskaitą ir siekdama išvengti mokesčių pateikė neteisingus duomenis apie įmonės pajamas, pelną ar turtą. Prokuroras pateikė kasacinį skundą dėl išplėstinio turto konfiskavimo, kurį grindė prielaida, jog darydama nusikalstamas veikas A.M. buvo UAB „S“ direktorė ir prievolė sumokėti išvengtus mokesčius teko minėtai bendrovei, tačiau tai nereiškia, kad naudos iš tai neturėjo A.M. Teisėjų kolegija pasisakė, kad prokuroro kasaciniame skunde nurodomi iš esmės bylos įrodymais neparemti teiginiai, kad kratų metu iš A. M. paimti grynieji pinigai (kuriems yra prašoma taikyti išplėstinį turto konfiskavimą) yra gauti nedeklaruojant pajamų teisės aktų nustatyta tvarka bei nesumokant privalomų mokesčių. Pažymėtina, kad kasacinės

instancijos teismas yra išaiškinęs (pvz., kasacinė nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-245-1073/2018), jog taikant BK 72³ straipsnį nepakanka nustatyti lėšų nepagrindimo teisėtomis pajamomis, o būtina nustatyti ir įtikinamais duomenimis pagrįsti, kad lėšos gautos būtent nusikalstamu būdu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Iš pateikto pavyzdžio galima matyti, jog prokurorams sunku įrodyti neteisėtą, dokumentais nepagrįstą, lėšų kilmę. Nors kratų metu pinigai ir būna randami, tačiau kiekvienu atveju sunku įrodyti, kokią pinigų dalį asmuo gavo nusikalstamu būdu, dėl to ši poveikio priemonė, kaip galima matyti iš pateiktos statistikos, yra gana retai taikoma praktikoje.

Tačiau pasitaiko atvejų, kuomet byloje nėra nagrinėjami duomenys apie kaltininko turimą turtą, o norint taikyti išplėstinį turto konfiskavimą, kaip minėta, svarbu nustatyti konfiskuotino turto įgijimo aplinkybes. Pavyzdžiui, byloje rašytiniais įrodymais nustatyta, kad A. Š. naudojamame automobilyje įvykio vietoje bei viename iš garažų, kuriame buvo laikomos cigaretės, buvo rasta ir paimta daugiau kaip 30 000 eurų, taip pat pinigų skaičiavimo mašinėlė. Taip pat nustatyta, jog A. Š. niekur nedirbo, neturėjo oficialių lėšų pragyvenimui, o įvykio metu užfiksuota, kad dalį laikomų cigarečių pardavė R. G.. R. G. parodymais nustatyta, kad A. Š. yra siūlęs ir anksčiau pirkti cigarečių. Įvykio vietoje taip pat rasti lapeliai su užrašais apie cigarečių pavadinimus, vardus bei skaičiavimus. Visa tai leidžia pagrįstai teigti, jog piniginės lėšos, paimtos iš A. Š., yra gautos iš nusikalstamos veikos. Esant šioms aplinkybėms byloje yra pagrindas taikyti išplėstinį turto konfiskavimą (Kauno apygardos teismo 2018 m. gruodžio 21 d. baudžiamasis įsakymas).

Siekiant nuosekliai formuoti teismų praktiką išplėstinio turto konfiskavimo byloje būtina laikytis jau suformuotos praktikos, kaip antai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje konstatuota, kad turto konfiskavimo klausimas negali būti vienodai sprendžiamas tose situacijose, kai pinigai gaunami iš veiklos, kuri jokiais atvejais negali būti laikoma teisėta (pavyzdžiui, narkotinių ar psichotropinių medžiagų platinimas, prekyba žmonėmis, kyšininkavimas ir pan.), kai visos iš tokios veiklos gautos lėšos be jokių išimčių turi būti konfiskuojamos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Todėl nustačius iš konkrečios nusikalstamos veikos gautą turtinę naudą, pirmiausia turėtų būti vertinama, ar ši nauda neturi konfiskuotino turto pagal BK 72 str. požymių, t.y. ar nėra pripažinta nusikalstamos veikos priemone ar rezultatu, ir tik nenustačius šių požymių pereinama prie klausimo dėl galimos turtinės naudos iš konkrečios nusikalstamos veikos nustatymo, o esant kitoms būtinosioms BK 72³ straipsnio sąlygoms galima svarstyti išplėstinio turto konfiskavimo klausimą (Lietuvos Aukščiausiojo

Teismo 2018 m. gruodžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Iš pateikto neteisėto disponavimo akcizais apmokestinamomis prekėmis pavyzdžio matyti, jog teismai nepagrįstai nevertino, ar kratos metu rasti pinigai buvo nusikalstamos veikos rezultatas, nebuvo atliktas asmens turto patikrinimas ar ūkinės finansinės veiklos tyrimas, tik buvo konstatuota, jog asmuo niekur nedirba ir neturi oficialių lėšų pragyvenimui.

Apibendrinant reikėtų pripažinti, kad neteisėtai įgytas turtas gali būti visiškai ar iš dalies paimtas valstybės nuosavybėn ir taikant BK 72 straipsnio normas. 2010 m. baudžiamojo poveikio priemonių sąrašė įtvirtinto išplėstinio konfiskavimo tikslai yra identiški BK 72 straipsnio tikslams ir kelia daug klausimų dėl teisinio reguliavimo aiškumo, neprieštarigumo ir vidinės darnos (Drakšas, 2019, p. 339).

2.11. Įpareigojimas pranešti apie gyvenamosios vietos pakeitimą ar išvykimą iš jos

Įpareigojimas pranešti apie gyvenamosios vietos pakeitimą ar išvykimą iš jos yra paskutinė baudžiamojo poveikio priemonė, 2020 m. lapkričio 5 d. papildžiusi baudžiamojo poveikio priemonių sąrašą.

Pagrindinė priežastis, paskatinusi įstatymų leidėją, šią poveikio priemonę įtvirtinti šalia kitų baudžiamojo poveikio priemonių buvo Jungtinių Tautų konvencijos dėl vaiko teisių komiteto išvados ir rekomendacijos, kuriose rekomenduojama, kad Lietuva imtųsi prievartos ir smurto prieš vaikus bet kurioje aplinkoje prevencijos priemonių, sustiprintų pastangas tirti seksualinio išnaudojimo ir prievartos atvejus ir persekioti bei bausti kaltininkus bausme, kuri yra proporcinga padarytam nusikaltimui. (Aiškinamasis raštas dėl įstatymų projektų..., 2019)

Ši poveikio priemonė yra orientuota į seksualinę prievartą prie vaikus, tačiau ne į bet kokias seksualinio pobūdžio veikas prieš vaikus. Teismas turi skirti šią poveikio priemonę už nusikalstamas veikas tokias kaip: nepilnamečio ir mažamečio asmens išžaginimas, nepilnamečio ir mažamečio seksualinis prievartavimas, nepilnamečio asmens privertimas lytiškai santykiauti, jaunesnio negu šešiolikos metų asmens tvirkinimas, vaiko pirkimas ar pardavimas, vaiko išnaudojimas pornografijai, pelnymasis iš nepilnamečio asmens prostitucijos, nepilnamečio asmens įtraukimas į prostituciją, disponavimas pornografinio turinio dalykais kuriuose asmuo pateikiamas kaip arba vaizduojamas mažametis vaikas. Įpareigojimas pranešti apie gyvenamosios vietos pakeitimą ar išvykimą iš jos gali būti skiriamas nuo 1 iki 5 metų. (Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas, 2000)

Kodekse numatyta, kad asmuo planuodamas pakeisti gyvenamąją vietą arba iš jos išvykti ilgiau kaip 7 paroms, ne vėliau kaip per 3 dienas nuo išvykimo pranešti apie tai policijos įstaigai. Štai rengiant šios poveikio priemonės papildymo ir kodekso pakeitimo projektą, Generalinė prokuratūra pateikė pastebėjimą, kad iš formuluotės nėra aišku, kokiais atvejais nuteistasis, vykdydamas šią poveikio priemonę, privalo pranešti apie išvykimą ilgiau kaip 7 paroms, t. y. ar kai asmuo planuoja pakeisti nuolatinę gyvenamąją vietą į kitą nuolatinę gyvenamąją vietą, ar ir tais atvejais, kai neplanuoja keisti nuolatinės gyvenamosios vietos, bet planuoja laikinai išvykti iš gyvenamosios vietos ilgiau kaip 7 paroms (be kita ko, nemotyvuojama, kodėl būtent 7, o ne 1, 2, 3 ar 5 paroms), pavyzdžiui, atostogų, į komandiruotę, aplankyti gimines, draugus ir pan. Taip pat nėra aišku, kaip ši poveikio priemonė bus vykdoma, pavyzdžiui, tais atvejais, kai asmens darbas susijęs su nuolatiniu laikinu išvykimu iš gyvenamosios vietos ilgiau kaip 7 paroms pagal darbo pobūdį, ir ar grįždamas iš laikinos gyvenamosios vietos (kurioje išbuvo ilgiau nei 7 paras) į nuolatinę, asmuo vėl privalės pranešti policijos įstaigai, kad grįžta (ar grįžo) į nuolatinę gyvenamąją vietą (Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso..., 2020). Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas pateikė savo nuomonę, kad asmuo turėtų informuoti tiek apie planuojamą pakeisti gyvenamąją vietą į kitą, tiek apie laiką išvykimą ilgiau kaip 7 paroms. 7 parų laikotarpis buvo pasirinktas atsižvelgiant į galimą 6 dienų darbo savaitę ir siekiant, kad, nors baudžiamojo poveikio priemone ir siekiama asmens, padariusio nusikalstamą veiką, pataisymo, galimybių daryti naujas nusikalstamas veikas apribojimo ar atėmimo, jį kuo mažiau apsunkintų asmens darbinę veiklą. (Ibid)

Atsižvelgiant į tai, jog įpareigojimas pranešti apie gyvenamosios vietos pakeitimą ar išvykimą iš jos, yra nauja baudžiamojo poveikio priemonė, nei teisės portale INFOLEX, nei teismų sprendimų paieškos sistemoje eTeismai, nepavyko surasti nei vienos bylos, kurioje asmeniui būtų paskirta aptariama baudžiamojo poveikio priemonė. Todėl, jog dar nėra susiformavusios teismų praktikos, nagrinėjamos baudžiamojo poveikio priemonės atžvilgiu, nėra galimybės pateikti probleminių šios poveikio priemonės skyrimo problemų.

IŠVADOS

1. Baudžiamojo poveikio priemonės Lietuvos teisėje atsirado 2003 m. įsigaliojus naujam Baudžiamajam kodeksui. Kaip teigia kai kurie autoriai, atsiradimui įtakos turėjo tai, jog buvo panaikintas anksčiau šalia bausmių egzistavęs papildomų bausmių institutas bei įtvirtinti baudžiamieji nusižengimai, kaip viena iš nusikalstamų veikų rūšių.
2. Baudžiamojo poveikio priemonės - teismo skiriamos valstybės prievartos priemonės. Jomis siekiama apriboti nubausto, ar asmens, kuriam bausmės vykdymas atidėtas, taip pat, asmens atleisto nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės, ar lygtinai paleisto iš pataisos įstaigos, teises ir laisves, nustatyti specialias pareigas siekiant padėti įgyvendinti bausmės paskirtį.
3. Baudžiamojo poveikio priemonės turi padėti įgyvendinti bausmės tikslus. Baudžiamajame kodekse yra įtvirtinta bausmės tikslų visuma (nubaudimas, bendroji, specialioji prevencija ir teisingumo principo įgyvendinimas), kurių bandoma pasiekti skiriant bausmę asmeniui, šių tikslų bandoma pasiekti ir skiriant baudžiamojo poveikio priemonę.
4. Atlikta teismų praktikos analizė leidžia suformuluoti išvadą, jog praktikoje susiduriama su tam tikromis, kiekvienai poveikio priemonei specifiškomis, skyrimo problemomis:
 - 4.1. Specialiosios teisės atėmimo atveju, susiduriama su problemomis fiksuojant šios teisės atėmimo termino pradžios momentą, kadangi įstatyme nėra nurodyta šio termino skaičiavimo pradžios momento.
 - 4.2. Viešųjų teisių atėmimo atveju, pastebėta, jog praktikoje pasitaiko problemų atribojant kada asmuo piktnaudžiaujant viešosiomis teisėmis, o kada piktnaudžiauja tarnybine padėtimi.
 - 4.3. Nemokamų darbų atveju, pastebėta, jog skiriant šią poveikio priemonę pasitaiko atveju, kai neįsitikinama, ar asmuo objektyviai galės atlikti paskirtus nemokamus darbus. Pvz., dirbančiam asmeniui negalint suderinti savo darbo veiklos su nemokamais darbais.
 - 4.4. Įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą atveju, pastebėta, jog asmenys dažnai kreipiasi pakeisti šią poveikio priemonę į nemokamus darbus ar kitą priemonę, tačiau įstatyme nėra numatyta baudžiamojo poveikio priemonių keitimo taisyklių. Taip pat, teismai skirtingai traktuoja termino skaičiavimo pradžią, vienu atveju, nuo nuosprendžio paskelbimo dienos, kitu – nuo nuosprendžio įsiteisėjimo.

- 4.5. Turto konfiskavimo atveju pastebėta, kad praktikoje pasitaiko problemų susijusių su turto konfiskavimo proporcingumu ir pačio konfiskuotino turto vertės nustatymu, kuomet teismai nustato turto vertę su PVM.
- 4.6. Įpareigojimo gyventi skyriumi nuo nukentėjusio ir (ar) nesiartinti prie nukentėjusio asmens arčiau nei nustatytu atstumu atveju pastebėta, jog praktikoje išplečiamas šios poveikio priemonės turinys įpareigojant nesiartinti ne tik prie nukentėjusio, bet ir prie kitų asmenų, nustatant skirtingus atstumus.
- 4.7. Įpareigojimo dalyvauti smurtinį elgesį keičiančiose programose atveju pastebėta, jog teismai šią poveikio priemonę skiria ir kitiems asmenims, ne tik kaltininkams, kurie nusikalstamas veikas padarė artimam giminei.

SANTRAUKA

Baudžiamojo poveikio priemonės: samprata ir skyrimo problematika

Benas Staškevičius

Magistro darbe analizuojamos baudžiamojo poveikio priemonės, jų samprata ir skyrimo problemos. 2003 m. įsigaliojus Lietuvos Respublikos Baudžiamajam kodeksui, buvo atsisakyta papildomų bausmių instituto ir mažiau pavojingos veikos įtvirtintos kaip baudžiamieji nusižengimai. Dėl to, įstatymų leidėjui reikėjo numatyti tam tikras priemones, kaip valstybės reakciją, į asmens padarytus nusižengimus. Kodekso IX skyriuje yra įtvirtintas baudžiamojo poveikio priemonių institutas, kurį kodekso pirminėje stadijoje sudarė 5 poveikio priemonės. Šiuo metu baudžiamojo poveikio priemonių sistemą sudaro 11 poveikio priemonių. Atsižvelgiant į tai, kad šis sąrašas nuolat kinta ir yra pildomas, manytina, kad ši tema aktuali mūsų visuomenėje. Todėl nagrinėjant teismų praktiką ir remiantis mokslininkų darbais, magistro darbe atskleista baudžiamojo poveikio priemonių samprata ir pasitaikančios skyrimo problemos praktikoje.

Darbo pirmoje dalyje nagrinėjama baudžiamojo poveikio priemonių samprata ir paskirtis. Šių poveikio priemonių sampratą labiausiai padeda atskleisti teisės mokslininkų darbai apie pačią baudžiamojo poveikio priemonių sąvoką ir jų istorines ištakas. Pateikiant baudžiamojo poveikio priemonių sąvoką, atkreiptas dėmesys į tai, jog teisinėje literatūroje esama diskusijų, ar baudžiamojo poveikio priemonės gali būti laikomos kaip baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma. Be kita ko, atkreiptas dėmesys į šių poveikio priemonių skyrimo tikslus ir atskleistas santykis su bausmėmis.

Antroje magistro darbo dalyje pateiktas pavyzdinis baudžiamojo poveikio priemonių suskirstymas į tam tikras grupes, pagal šių priemonių pobūdį ir ribojamas teises, kurį pateikia Baudžiamojo kodekso autoriai. Toliau, analizuojamos atskiros Kodekse įtvirtintos baudžiamojo poveikio priemonės, aptariamas jų turinys, teisių ribojimo pobūdis ir pateikiami naujausi statistiniai duomenys apie jų skyrimą teismuose. Taip pat analizuojamos ir palyginamos poveikio priemonės, kurios savo turiniu panašios į Kodekse numatytas bausmes. Išsamios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir kitų instancijos teismų praktikos analizės dėka atskleidžiamos praktikoje pasitaikančios baudžiamojo poveikio priemonių skyrimo problemos.

SUMMARY

Punitive measures: conception and infliction problems

Benas Staškevičius

The master's thesis analyzes the punitive measures, their concept and problems of infliction. 2003 After the entry into force of the Criminal Code of the Republic of Lithuania, the institute of additional punishments was abandoned misdemeanors were established as criminal offenses. As a result, the legislature had to provide certain measures, as a reaction of the state, to misdemeanors committed by a person. Chapter IX of the Code establishes the institute of punitive measures, which in the initial stage of the Code consisted of 5 sanctions. The system of punitive measures currently consists of 11 measures. Given that this list is constantly changing and is being supplemented, it is considered that this topic is relevant in our society. Therefore, examining the case law and based on the work of scholars, the master's thesis reveals the concept of punitive measures and the problems of use in court practice.

The first part of the work deals with the concept and purpose of punitive measures. The concept of these measures is best illustrated by the work of legal scholars on the very concept of criminal sanctions and their historical origins. In presenting the concept of punitive measures, attention has been drawn to the fact that there is a debate in the legal literature whether punitive measures can be considered as a form of realization of criminal liability. Among other things, the objectives of these sanctions were highlighted and the relationship with penalties was revealed.

The second part of the master 's thesis presents an exemplary division of punitive measures into certain groups, according to the nature of these sanctions and the limited rights provided by the authors of the commentary on the Criminal Code. Next, the individual punitive measures provided for in the Code are analyzed, their content, the nature of the restriction of rights, and the latest statistics on their imposition in courts are provided. Punitive measures that are similar to the penalties provided in the Code are also analyzed and compared. A detailed analysis of the case law of the Supreme Court of Lithuania and other courts reveals the problems of imposing punitive measures in practice.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai:

1. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 89-2741.
2. Lietuvos Respublikos Bausmių vykdymo kodeksas (2002). *Valstybės žinios*, 73-3084.
3. LTSR Baudžiamasis kodeksas (1961). *Vyriausybės žinios*, 18-147.
4. Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymas (2005). *Valstybės žinios*, Nr. 85-3140.
5. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 rugpjūčio 30 d. nutarimas Nr. 707 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. spalio 14 d. nutarimo Nr. 1031 „Dėl bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio patvirtinimo“, TAR, 14215.
6. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. balandžio 1d. nutarimas Nr. 320 „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo dėl Europos Sąjungos valstybių narių sprendimų baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimo ir vykdymo Nr. XII-1322 1, 2 ir 40 straipsnių, priedo pakeitimo, VIII skyriaus pernumeravimo ir Įstatymo papildymo naujais VIII ir IX skyriais įstatymo, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 42, 67 ir 72¹ straipsnių ir Kodekso priedo pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 120, 121, 126, 132-1 ir 139 straipsnių ir Kodekso priedo pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo Nr. XI-1425 5 straipsnio pakeitimo įstatymo projektų pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui“

Specialioji literatūra:

1. Švedas, G, Abramavičius, A. ir Prapiestis, J. (2020) Lietuvos baudžiamoji teisė, Bendroji dalis, II knyga, Vilniaus Universiteto leidykla.
2. Piesliakas, V. (2008). Lietuvos Baudžiamoji teisė. Antroji knyga., Justitia.
3. Abramavičius, A, *et al.* (2004). Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras: bendroji dalis. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
4. Bieliūnas, E., *et al.* (1989). Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras. Vilnius: Mintis.
5. Michailovič, I. (2020). Smurtinio elgesio kaitos svarba užkertant kelią smurtui artimoje aplinkoje, *Teisė*, p. 8-25, <https://doi.org/10.15388/Teise.2020.114.1>.

6. Drakšas, R. (2019). Išplėstinis turto konfiskavimas demokratinėje visuomenėje, *Jurisprudencija*, 26(2), p. 326-351, <https://doi.org/10.13165/JUR-19-26-2-05>.
7. Pranka, D., Gelžinytė, V. (2017). Baudžiamojo poveikio priemonės – įmokos į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą teisinio reguliavimo problemos, *Teisės problemos*, Nr. 2 (94) p. 62-86, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://teise.org/wp-content/uploads/2017/12/Pranka-Gelzinyte-2017-2.pdf>.
8. Drakšas, R. (2017). Teisingumo principas skiriant bausmę, *Teisės apžvalga*, p. 75-97, <http://dx.doi.org/10.7220/2029-4239.14>.
9. Vaigė, L. (2016). Smurto prieš moteris prevencija: nacionalinės teisės spragos, *Jurisprudencija*, 23(1), p. 89-107, <https://doi.org/10.13165/JUR-16-23-1-06>.
10. Levon, J. (2015). Įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą kaip baudžiamojo poveikio priemonė. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
11. Levon, J. (2013) Baudžiamojo poveikio priemonių instituto atsiradimas Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse, *Teisė*, Nr. 88, p. 181-194, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/download/1606/986/0>.
12. Sakalauskas, G. (2010). Įkalinimo tikslų labirintuose. Iš: Gončiarko, A., et. al. (2010). Bausmių vykdymo sistemos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvos Respublikoje, p. 133-153, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://web.vu.lt/tf/g.sakalauskas/files/2013/01/%C4%AEkalinimo-tiksl%C5%B3-labirintuose-2010.pdf>.
13. Baranskaitė, A. (2009). Humanizmo principas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės instituto istorinės raidos kontekste, *Socialinių mokslų studijos*, 4(4), p. 180-194, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/11169/1387-2661-1-SM.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
14. Drakšas, R. (2008). Baudžiamoji atsakomybė ir jos realizavimo formos. Vilnius: *Justitia*.
15. Kavoliūnaitė, E. (2008). Turto konfiskavimas: reguliavimo tikslai ir teisinės prielaidos taikyti išplėstinį konfiskavimą Lietuvoje, *Teisės problemos*, (59), p. 24-53, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://teise.org/wp-content/uploads/2016/10/2008-1-kavoliunaite.pdf>.
16. Švedas, G. (2006). Baudžiamoji politika ir ją formuojantys veiksniai, *Teisė*, (59), p. 128-139, [interaktyvus]. Prieiga per internetą:

<https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2006~1367154821572/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

17. Drakšas, R. (2004). Baudžiamojo poveikio priemonės kaip baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma, *Teisė*, (50), p. 26-35, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2004~1367189881077/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
18. Vaišvila, A. (2004). Ar kiekvienam įstatymui taikytinas socialinio veiksmingumo kriterijus?, *Jurisprudencija*, 54(46), p. 6-15, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3242/3040>

Teismų praktika:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 21 d. nutarimas, *Valstybės žinios*, 10-349
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. birželio 10 d. nutarimas, *Valstybės žinios*, 57-2552.
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. sausio 26 d. nutarimas, *Valstybės žinios*, 15-465.
4. Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2021 m. vasario 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-13-458/2021.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-249-1073/2020.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-127-689/2020.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-295-222/2019.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-201-648/2019.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-245-1073/2018.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-144-628/2018.
11. Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2018 m. kovo 13d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-33-303/2018.

12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. sausio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-34-699/2018 .
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-18-648/2016.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-86-895/2015.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. sausio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-114/2013.
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. rugsėjo 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-259/2011.
17. Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2011 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-473/2011.
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-83/2010.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gegužės 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-444/2007.
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-420/2006.
21. Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. sausio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-6-318/2021.
22. Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. spalio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-356-654/2020.
23. Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. liepos 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-281-453/2018.
24. Panevėžio apygardos teismo 2021 m. kovo 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-67-337/2021.
25. Klaipėdos apygardos teismo 2021 m. kovo 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-85-380/2021.
26. Vilniaus apygardos teismo 2021 m. vasario 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-167-908/2021.
27. Panevėžio apygardos teismo 2021 m. sausio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-48-768/2021.
28. Vilniaus apygardos teismo 2020 m. gruodžio 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-640-468/2020.

29. Klaipėdos apygardos teismo 2020 m. birželio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-128-606/2020.
30. Vilniaus apygardos teismo 2020 m. birželio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-135-468/2020.
31. Vilniaus apygardos teismo 2020 m. gegužės 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-277-211/2020.
32. Panevėžio apygardos teismo 2020 m. balandžio 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-64-34/2020.
33. Šiaulių apygardos teismo 2020 m. kovo 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-73-282/2020.
34. Klaipėdos apygardos 2020 m. sausio 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-11-795/2020.
35. Panevėžio apygardos teismo 2019 m. gruodžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-269-768/2019.
36. Kauno apygardos teismo 2019 m. lapkričio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-699-658/2019.
37. Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. vasario 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-17-255/2019.
38. Kauno apygardos teismo 2018 m. gruodžio 21 d. baudžiamasis įsakymas Nr. 1-419-397/2018.
39. Klaipėdos apygardos teismo 2018 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-295-361/2018.
40. Vilniaus apygardos teismo 2018 m. gruodžio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-646-654/2018.
41. Klaipėdos apygardos teismo 2017 m. gruodžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-357-382/2017.
42. Šiaulių apygardos teismo 2014 m. kovo 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-34-332/2014.
43. Šiaulių apygardos teismo 2013 m. sausio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-172-332/2013.
44. Kauno apylinkės teismo 2020 m. gruodžio 22 d. nuosprendis Nr. 1-2151-1108/2020.
45. Panevėžio apylinkės teismo Kupiškio rūmų 2020 m. gruodžio 10 d. įsakymas Nr. e1-1371-1005/2020.
46. Marijampolės apylinkės teismo Vilkaviškio rūmų 2020 m. spalio 9 d. nuosprendis Nr. N1-937-1021/2020.

47. Panevėžio apylinkės teismo Rokiškio rūmų 2020 m. spalio 8 d. įsakymas Nr. e1-1121-762/2020.
48. Alytaus apylinkės teismo Prienų rūmų 2019 m. lapkričio 25 d. nuosprendis Nr. 1-1176-1060/2019.
49. Šiaulių apylinkės teismo Šiaulių rūmų 2019 m. lapkričio 18 d. nutartis Nr. T-1290-674/2019.
50. Marijampolės apylinkės teismo Šakių rūmų 2019 m. lapkričio 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-128-829/2019.
51. Alytaus apylinkės teismo Prienų rūmų 2019 m. sausio 30 d. nutartis Nr. T-34-1060/2019.
52. Šiaulių apylinkės teismo Šiaulių rūmų 2012 m. vasario 10 d. nuosprendis Nr. 1-313-885/2012.
53. Plungės apylinkės Skuodo Rūmų teismo 2011 m. vasario 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-5-646/2011.

Kiti šaltiniai:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 18 d. Teismų praktikos taikant turto konfiskavimą (BK 72 straipsnis) apžvalga.
2. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 68 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIIIP-1699.
3. Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos Aiškinamasis raštas dėl įstatymų projektų Reg. Nr. XIIIIP-3250, XIIIIP-3251.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7, 42, 67, 68, 74, 123-1, 125, 126, 134, 142, 144, 176, 177, 204, 205, 210, 211, 213, 220, 223, 225, 226, 227, 228, 228-1, 229, 230, 253-1, 255, 257, 263, 268, 278, 281, 297, 308-1 straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo 68¹, 68² straipsniais ir 44, 45 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas Nr. XIP-2562.
5. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 7, 42, 67, 68, 74, 123(1), 125, 126, 134, 142, 144, 176, 177, 204, 205, 210, 211, 213, 216, 220, 223, 225, 226, 227, 228, 228(1), 229, 230, 253(1), 255, 257, 263, 268, 278, 281, 297 ir 308(1) straipsnių pakeitimo ir papildymo, Kodekso papildymo 68¹ ir 68² straipsniais bei 44 ir 45 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymo projekto, Nr. XIP-2562.

6. Baudžiamojo kodekso 42, 60, 67, 129, 135 ir 138 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei Kodekso papildymo 72¹ ir 72² straipsniais įstatymo projekto aiškinamasis raštas, Nr. XP-1592.
7. Lietuvos Respublikos Prokuratūros veiklos 2019 metais ataskaita, 2020-03-03, Nr. 17.9.-3260, [interaktyvus], prieiga per internetą: <https://prokuraturos.lt/data/public/uploads/2020/03/prokuraturos-veiklos-2019-m.-ataskaita-2020-03-03-nr.-17.9.-3260.pdf>.
8. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto pagrindinio komiteto išvada Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 42 ir 67 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 724 straipsniu įstatymo projekto Nr. XIIP-3250.
9. Nacionalinės teismų administracijos 2021 m. vasario 19 d. atsakymas į 2021 m. vasario 17 d. užklaušą dėl teismuose asmenims paskirtų baudžiamojo poveikio priemonių statistinių duomenų suteikimo.